

به نام خداوند دل آفرین

خداوند آدم ز گل آفرین

(سهیلی شهرضایی)

تقدیم به:

همه آنانی که به من آموختند و من به آنان آموختم!

در تمام برگ‌های پونه دشت آبادیم

خدای قشنگم، قشنگ نوشته است:

«دوست بدارید تا دوستت بدارم.»

(مولف)

امامزادگان آمل و لاریجان

(شجره و مقبره)

پژوهش و نگارش:

رشید محمدی لیتکوهی

انتشارات اودیسه

سرشناسه	:	محمّدی لیتکوهی، رشید، ۱۳۵۲-
عنوان و نام پدیدآور	:	امامزادگان آمل و لاریجان (شجره و مقبره) / پژوهش و نگارش رشید محمدی لیتکوهی.
مشخصات نشر	:	آمل: اودیسه، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	:	۲۲۰ص: مصور (رنگی)، عکس (رنگی)، نمودار؛ ۲۱×۱۴/۵ س.م.
شابک	:	۱۰۰۰۰۰۰۰ ربال ۹۴-۷۵۲۵-۶۲۲-۹۷۸ :
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. [۲۱۱] - ۲۱۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	:	امامزادگان -- ایران -- آمل
موضوع	:	Imam's sons -- Iran -- Amol*
موضوع	:	امامزادگان -- ایران -- لاریجان
موضوع	:	Imam's sons -- Iran -- Larijan*
رده بندی کنگره	:	V/۲۶۲BP

شناسنامه کتاب:

انتشارات اودیسه

نام کتاب:	امامزادگان آمل و لاریجان (شجره و مقبره)
نگارنده و پژوهشگر:	رشید محمدی لیتکوهی
طراح جلد:	شهرام فیروزی
صفحه آرای:	کوثر محمدی
تایپ و حروف چینی:	زینب اسکو
شمارگان:	۵۰۰ نسخه
نوبت چاپ:	اول، تابستان ۱۴۰۰
ناشر:	اودیسه (www.odyse.ir)
چاپخانه:	فیروزچاپ
صحافی:	گاندی
قیمت:	۱۵۰۰۰ تومان
شابک:	

حق چاپ محفوظ است.

مرکز پخش: آمل، پخش کتاب اودیسه (فیروزی ۰۹۱۱۲۷۵۲۲۷-۰۱۴۱-۰۱۱۴۳۲۲۰)

فهرست

فهرست

فهرست.....	۵
مقدمه.....	۱۷
فصل اول: تاریخ ادیان مردم آمل و لاریجان.....	۲۱
آشنایی با دین میتراپی.....	۲۴
دین مردم مازندران قبل از اسلام.....	۲۶
رد نظریه عدم رواج دین زرتشتی در مازندران.....	۲۶
دین مردم آمل و لاریجان.....	۲۷
نمادهای دینی مهرپرستان و زرتشتیان.....	۲۹
دلایل وجود فراوانی اماکن مقدس ادیان میتراپی و زرتشتی در آمل و لاریجان	
.....	۳۵
نقاط مقدس احتمالی آئین مهرپرستی و زرتشتی در آمل.....	۳۹
فصل دوم: ورود امامزادگان به آمل و لاریجان.....	۴۱
صحت و سقم سفر ائمه اطهار (ع) به مازندران.....	۴۳
عوامل موثر در پیدایی اندیشه‌های شیعی در آمل.....	۴۵
تاریخ ورود امامزادگان (ع) به آمل و لاریجان.....	۴۶
انتساب نور به امامزادگان (ع).....	۴۸
دسته‌بندی سادات از لحاظ نسب‌شناسی در آمل.....	۴۸

فصل سوم: بناهای مذهبی در آمل و لاریجان.....	۵۱
آرامگاه امامزادگان (ع).....	۵۴
مسجد.....	۵۵
تکیه.....	۵۶
سقانفار.....	۵۸
سقاخانه.....	۶۱
حوض شفا.....	۶۳
حسینیه.....	۶۴
ابوالفضلی.....	۶۵
سفره خانه.....	۶۵
چشمه ها.....	۶۶
تپه ها.....	۶۷
پل.....	۶۸
آقادار.....	۶۹
یادمان.....	۷۱
فصل چهارم: امامزادگان شهر آمل.....	۷۳
دلایل کثرت آرامگاه های امامزادگان در آمل.....	۷۵
دلایل نامشخص بودن احوال تعدادی از شخصیت های منسوب به امامزادگان	
(ع) در آمل.....	۸۰
تقسیم بندی احوال امامزادگان (ع) مدفون در آمل.....	۸۲
الف: آرامگاه سادات، عرفا و علمایی که موقعیت آنان نامعلوم است.....	۸۴

- ۸۴..... ابن فورک آملی
- ۸۵..... حسن بن حمزه علوی
- ۸۵..... سید رکن الدین ساری
- ۸۵..... میر تاج الدوله شهریار
- ۸۶..... حسن بن قاسم بن حسن بن علی (ع)
- ۸۶..... داعی الکبیر
- ۸۶..... ابوعلی محمد بن ابوالحسین احمد
- ۸۶..... شیخ الناس
- ۸۷..... شاه رضا (ع)
- ۸۸..... ب: امامزادگان و عرفایی که دارای مقابر مشخص می باشند.
- ۸۸..... امام زاده ابراهیم (ع) - بلوار طالب آملی
- ۹۱..... امامزاده تقی (ع) - گرجی محله
- ۹۲..... امامزاده جعفر (ع) - نیاکی محله
- ۹۳..... امامزاده دین محمد (ع) - بلوار منفرد
- ۹۴..... امامزاده عبدالله (ع) - بلوار طبرسی
- ۹۵..... امامزادگان پنج تن (ع) - بلوار طبرسی
- ۹۶..... بقعه شمس آل رسول (ع) - پایین بازار
- ۹۸..... میر قوام الدین مرعشی (ع) - جنب مصلی
- ۹۹..... قدمگاه خضر نبی (ع) - اسپه کلا
- ۱۰۰..... امامزادگان فضل و فخر (ع) - قادی محله
- ۱۰۱..... امامزاده قاسم (ع) - چاک سر

- ناصرالحق (ع) - پایین بازار..... ۱۰۲
- آرامگاه چهل دختر (س) - پایین بازار..... ۱۰۳
- فصل پنجم: امامزادگان بالا لیتکوه..... ۱۰۵**
- امامزاده بابا طاهر (ع) - چندرمحله خشواش..... ۱۰۷
- امامزاده محمد (ع) - هلی چال..... ۱۰۸
- امامزاده محمد (ع) - مرتع داد نوید..... ۱۰۸
- امامزاده شاه زید (ع) - روستای شاهزید..... ۱۰۹
- امامزاده معصومه (س) - پرن..... ۱۱۰
- امامزادگان ۱۸ تن (ع) - رزکی..... ۱۱۱
- شجره نامه ۱۸ تن از امامزادگان (ع) روستای رزکی..... ۱۱۳
- امامزاده محمدجابر (ع) - محمدآباد..... ۱۱۷
- امامزاده عبدالله (ع) - شهر امامزاده عبدالله..... ۱۱۸
- بی بی فاطمه (س) - شهر امامزاده عبدالله..... ۱۲۳
- امامزاده عالی کیا سلطان (ع) - روستای عالی کیا سلطان..... ۱۲۴
- امامزاده داوود کیا سلطان (ع) - روستای اسپند..... ۱۲۵
- امامزاده جبار کیا سلطان (ع) - روستای فشکهر و..... ۱۲۶
- امامزاده مظفر (ع) - اسکومحله..... ۱۲۷
- امامزادگان محمد و جعفر (ع) - روستای آل چنگل..... ۱۲۸
- بی بی خانم (س) - قادی کلا..... ۱۲۹
- امامزاده همسایه آقا (ع) - چندرمحله..... ۱۳۰
- امامزاده سید ابوطالب (ع) - تسکابن..... ۱۳۱

- ۱۳۲.....امامزاده محمد (ع) - نوگردن
- ۱۳۴.....امامزاده محمدطاهر (ع) - کارچی کلا
- ۱۳۵.....امامزاده عباس (ع) - سوته کلا
- ۱۴۰.....**فصل ششم: امامزادگان پایین لیتکوه**
- ۱۴۱.....امامزاده شاه نور (ع) - ابیاک محله
- ۱۴۲.....امامزاده قاسم (ع) - قاجار محله
- ۱۴۶.....امامزاده شرفالدین (ع) - دارکلا
- ۱۴۶.....امامزاده صالح (ع) - دارکلا
- ۱۴۷.....امامزاده حیدر (ع) - کلاکسر
- ۱۴۸.....معصوم زاده (ع) - روستای سیاهلش
- ۱۴۹.....امامزاده عبدالله (ع) - مرامده
- ۱۵۰.....امامزاده فخرالدین (ع) - کوسه‌رز
- ۱۵۲.....امامزاده موسی‌الرضا (ع) - ولیس‌ده
- ۱۵۴.....امیر و گوهر - سائیح محله
- ۱۵۷.....**فصل هفتم: امامزادگان دشت‌سر**
- ۱۵۹.....امامزاده صالح (ع) - بوران
- ۱۶۲.....امامزادگان عبدالله‌الرضا (ع) و قاسم‌الرضا (ع) - فیروز کلا
- ۱۶۴.....امامزاده یحیی (ع) - پاشاکلا
- ۱۶۵.....امامزاده عبدالله (ع) - شحنه کلا
- ۱۶۶.....امامزاده فضل (ع) - زیارو
- ۱۶۹.....امامزاده اسکندر (ع) - هندوکلا

- ۱۷۰.....امامزاده یحیی (ع) - هارون کلا
- ۱۷۱.....امامزاده قاسم (ع) - تمسک عطایون
- ۱۷۲.....بی بی حدیقه (س) - ترک کلا
- ۱۷۳.....امامزاده ذوالفقار (ع) و سید رضی (ع) - آهنگر کلا ی دشت سر
- ۱۷۵.....**فصل هشتم: امام زادگان بخش دابو**
- ۱۷۶.....امامزاده محمد (ع) - هشتل علیا
- ۱۸۰.....امامزاده عبدالله (ع) ، محمد (ع) و بی بی فاطمه (س) - شرم کلا
- ۱۸۲.....امامزاده محمد طاهر (ع) - روستای مطهر
- ۱۸۴.....امامزاده درویش علی (ع) - بامر کلا
- ۱۸۵.....امامزاده درویش امیر (ع) - دنگیا
- ۱۸۶.....امامزاده قاسم (ع) - اسپاری
- ۱۸۷.....امامزادگان حسن (ع) و حسین (ع) - تیرویجان
- ۱۸۸.....امامزاده حسن (ع) - اشکار کلا
- ۱۸۹.....امامزادگان عبدالله (ع) و ابراهیم (ع) - دو تیره
- ۱۹۰.....امامزاده قاسم (ع) - پین
- ۱۹۱.....امامزاده صالح (ع) - ولیک سفلی
- ۱۹۲.....امامزاده نورالدین (ع) - آهنگر کلا ی دابو
- ۱۹۳.....امامزاده فضل (ع) - زیار کلا
- ۱۹۴.....**فصل نهم: امام زادگان هرازی**
- ۱۹۶.....امامزاده عبدالله (ع) - رودبار
- ۱۹۷.....امامزاده محمد (ع) - اسکی محله

- ۱۹۸.....امامزاده محمد صالح (ع) - میان رود بهرامی
- ۱۹۹.....امامزاده محسن (ع) - اوجی آباد
- ۲۰۰.....امامزاده یحیی (ع) و امامزاده موسی (ع) - کلامحله
- ۲۰۱.....امامزاده محمد (ع) - قرق
- ۲۰۲.....امامزاده یوسف رضا (ع) - کلیکان
- ۲۰۳.....امامزاده درویش سهراب (ع) - کلاصفا
- ۲۰۵.....امامزاده محسن (ع) - تمسک
- ۲۰۸.....امامزاده درویش اسماعیل (ع) - کمانگر کلای هرازی
- ۲۱۰.....علمدار سه تن (ع) - آبسرفت هرازی
- ۲۱۲.....امامزاده بها الدین (ع) - زاغده
- ۲۱۴.....امامزاده عسگری (ع) - کهنه دان
- ۲۱۵.....**فصل دهم: امام زادگان بخش چلاو**
- ۲۱۶.....امامزاده جعفر (ع) - نجار کلا
- ۲۱۸.....امامزاده سیف الدین (ع) - گنگرج کلا
- ۲۱۹.....امامزاده یحیی (ع) - گنگرج کلا
- ۲۲۰.....امامزاده مریم (س) - تیار
- ۲۲۱.....امامزاده ادريس (ع) - تیار
- ۲۲۲.....امامزاده حسن (ع) - لهاش
- ۲۲۳.....امامزاده محمد (ع) - سنگ چال
- ۲۲۴.....امامزاده قاسم (ع) - تیار
- ۲۲۵.....امامزاده ابراهیم (ع) - سنگ چال

- ۲۲۶.....امامزاده بی بی خانم (س) - پاشا کلا
- ۲۲۷.....امامزاده صالح (ع) - پاریمه
- ۲۲۸.....امامزاده شجاع الدین (ع) - پاریمه
- ۲۲۹.....امامزاده ام سلمه (س) - نسل
- ۲۳۰.....**فصل یازدهم: امامزادگان لاریجان**
- ۲۳۲.....بخش اول: امامزادگان نمارستاق
- ۲۳۳.....امامزاده بابا شجاع الدین (ع) - پنجو
- ۲۳۴.....امامزاده تی تی فاطمه (س) - نسل
- ۲۳۵.....امامزادگان عبدالمناف (ع) و عبدالمطلب (ع) - عبدالمناف
- ۲۳۷.....امامزاده عبدالله (ع) - اتاق سره
- ۲۳۸.....امامزادگان حمزه (ع) و بی بی شهربانو (س) - دزور
- ۲۳۹.....امامزاده ذکریا و یحیی (ع) - شیخ محله
- ۲۴۰.....امامزادگان سید حسن (ع) و سید یعقوب (ع) - شیخ محله
- ۲۴۱.....امامزاده ذوالفقار (ع) - کفا
- ۲۴۲.....امامزاده محمد (ع) - نمار
- ۲۴۳.....امامزاده عباس (ع) - دیوران
- ۲۴۴.....بخش دوم: امامزادگان دلارستاق
- ۲۴۴.....امامزاده جوانمرد (ع) و حمزه (ع) - کهرود
- ۲۴۵.....امامزاده بی بی سید کبریا (س) - کهرود
- ۲۴۶.....امامزاده بی بی خیرالنسا (س) - کهرود
- ۲۴۷.....امامزادگان عباس (ع) و علی (ع) - لهر

- ۲۴۸..... امامزاده ضیاءالدین (ع) - فیره
- ۲۴۹..... امامزاده یوسف (ع) - تینه
- ۲۵۰..... اماماده نبی (ع) - کرف
- ۲۵۰..... امامزادگان درویش حسن (ع) و درویش علی (ع) - کیون
- ۲۵۱..... امامزاده سید محمد (ع) - نونل
- ۲۵۲..... امامزاده درویش حسن (ع) - نونل
- ۲۵۲..... امامزاده میر شمس الدین (ع) - نونل
- ۲۵۳..... امامزاده سید لطف الله (ع) - نونل
- ۲۵۴..... امامزاده سلطان شهاب الدین (ع) - حاجی دلا
- ۲۵۶..... امامزاده سلطان احمد نریزنده (ع) - حاجی دلا
- ۲۵۷..... امامزادگان جفت آقا (ع) - میانده
- ۲۵۸..... امامزاده عباس (ع) - لهر
- ۲۶۰..... بخش سوم: امامزادگان بهرستاق
- ۲۶۰..... امامزادگان هفت تن (ع) - روستای هفت تن
- ۲۶۱..... آقا ملا حسین نوسری (ره) - هفت تن
- ۲۶۲..... امامزاده عبدالله (ع) - وانه
- ۲۶۳..... امامزاده سر باغ آقا (ع) - آفنه سر
- ۲۶۴..... امامزاده محراب (ع) - آفنه سر
- ۲۶۵..... امامزاده نورالدین (ع) - پردمه
- ۲۶۵..... امامزاده زید بن علی (ع) - لوت
- ۲۶۶..... امامزاده قاسم (ع) و عبدالله (ع) - نوسر

- بخش چهارم: امامزادگان دهستان امیری..... ۲۶۷
- امامزاده زکریا (ع) - نوا..... ۲۶۸
- امامزاده اهلعلی (ع) - نوا..... ۲۶۸
- امامزاده عبدالله (ع) - نوا..... ۲۶۸
- امامزاده ابراهیم (ع) - دینان..... ۲۶۹
- امامزاده روح الله (ع) - دینان..... ۲۶۹
- امامزاده قاسم آقا (ع) - آخا..... ۲۷۰
- امامزاده درویش الیاس (ع) - شاهان دشت..... ۲۷۱
- امامزاده حسن (ع) - شاهان دشت..... ۲۷۲
- غریب شاه (ع) - شاهان دشت..... ۲۷۲
- امامزادگان عابدین (ع) و رضا (ع) - شَنگِلِ ده..... ۲۷۳
- بخش پنجم: امامزادگان بالا لاریجان..... ۲۷۵
- امامزادگان شعیب (ع) و ادریس (ع) و موسی (ع) - اسک..... ۲۷۵
- امامزاده یحیی (ع) - اسک..... ۲۷۶
- امامزاده فضل (ع) و محمود (ع) - اسک..... ۲۷۷
- امامزاده محمد (ع) - اسک..... ۲۷۸
- امامزاده علی اصغر (ع) - اسک..... ۲۷۹
- امامزاده علی (ع) - پشنک اسک..... ۲۸۰
- امامزاده شیرین (س) - اسک..... ۲۸۱
- امامزاده قاسم (ع) - اسک..... ۲۸۲
- امامزاده جعفر (ع) - اسک..... ۲۸۳

- ۲۸۴.....امامزاده محمد طاهر (ع) - رینه
- ۲۸۶.....امامزاده یحیی (ع) - رینه
- ۲۸۷.....امامزاده حمزه (ع) - رینه
- ۲۸۸.....امامزاده سید مرتضی (ع) - رینه
- ۲۸۹.....بی بی رقیه (س) - رینه
- ۲۹۱.....امامزاده هاشم (ع) - کتل امامزاده هاشم
- ۲۹۳.....امامزاده عبدالله (ع) - کنار انجام
- ۲۹۴.....امامزاده سید حسن ولی (ع) - نیاک
- ۲۹۵.....درویش سهراب (ع) - نیاک
- ۲۹۶.....امامزاده درویش تاج‌الدین (ع) - ایرا
- ۲۹۷.....امامزاده احمد رضا کریم (ع) - لاسم
- ۲۹۸.....امامزاده قوام‌الدین (ع) - آمل
- ۲۹۹.....امامزاده عبدالله (ع) و امامزاده حسین (ع) - زیار
- ۳۰۰.....امامزاده درویش محمد قریشی (ع) - مون
- ۳۰۱.....امامزاده ابراهیم (ع) - گزانه
- ۳۰۳.....امامزاده عبدالله (ع) - گزانه
- ۳۰۳.....امامزاده جعفر (ع) - گزنک
- ۳۰۴.....امامزاده نبی (ع) - گزنک
- ۳۰۴.....امامزادگان زین العابدین (ع) و بی بی خاتون (س) - ملار
- ۳۰۵.....امامزاده درویش حسین (ع) - گرنا
- ۳۰۶.....امامزاده قاسم (ع) - گرنا

- ۳۰۷.....امامزاده زین العابدین (ع) و بی بی خاتون (س) - گرنا.
- ۳۰۸.....امامزادگان قنبرعلی (ع) و ربیع الله (ع) - آب گرم
- ۳۰۹.....امامزاده اسماعیل (ع) - پلور
- ۳۱۰.....امامزاده اسماعیل (ع) - لار
- ۳۱۱.....منابع و مآخذ

مقدمه

در فرایند پژوهش‌های میدانی و کتابخانه‌ای برای نگارش کتاب «آبادی‌های آمل» موضوعاتی هم چون قلاع، مدارس، مساجد، تکایا، سقانفارها و امامزادگان^۱ از جمله موضوعاتی بود که پژوهش پیرامون آن‌ها ضرورت یافته است و پس از پژوهش و نگارش دو کتاب «قلعه‌های تاریخی آمل و لاریجان» در سال ۱۳۹۹ ه.ش و «لیتکوه» در سال ۱۴۰۰ ه.ش، به موضوع امامزادگان آمل و لاریجان از دو جنبه مقبره و شجره پرداخته‌ام. اما این موضوع بر خلاف موضوعات مذکور در سطور فوق، از آن جایی که با باورها و عقاید دینی و مذهبی شهروندان ارتباط داشته، بنابراین از حساسیت زیادی برخوردار می‌باشد. به همین خاطر تلاش شده که در انجام پژوهش از منابع معتبر و مکتوب استفاده و نیز از افراد آگاه و علاقمند به موضوع کمک گرفته شود و نویسنده نیز از اظهار نظر قطعی اجتناب نموده و خوانندگان علاقمند را به مطالعه بیشتر منابع و تحقیق دقیق‌تر دعوت می‌کند و اگر نکته‌ای به اشتباه بیان شده است، سهوی بوده و از همین جا پژوهشگران آتی و بعدی را دعوت به رفع نواقص و تکمیل یافته‌های این کتاب می‌نماید.^۱ هرگز نویسنده ادعا نداشته

^۱ - راه‌های ارتباطی با نویسنده:

از طریق تماس تلفنی و فضای مجازی واتساپ و تلگرام: ۰۹۱۱۳۰۰۱۵۸۵

که در این کتاب به نسب‌شناسی امامزادگان (ع) پرداخته، چون از اهداف اصلی این پژوهش معرفی آرامگاه‌های امامزادگان (ع) در آمل و لاریجان و روستاهای اطراف بوده و از اهداف جزئی آن چنان چه منابعی موثق اشاراتی به نسب‌شناسی امامزادگان (ع) پرداخته، اشارات کوتاه خواهد شد.

روش تحقیق

برای جمع‌آوری اطلاعات این پژوهش از دو روش کتابخانه‌ای و مشاهدات میدانی استفاده شده است. تا آن جا تلاش شد که از تمامی منابع قابل دسترسی با موضوع پژوهش استفاده شود و در پژوهش میدانی علاوه بر عکس‌برداری و مشاهدات عینی با متولیان، روحانیون و سایر افراد آگاه به موضوع مصاحبه شود و مجموع داده‌های مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی در کنار هم قرار گیرد تا یافته‌هایی از این داده‌ها به دست آید. از تمامی کسانی که به نحوی از آنان مصاحبه به عمل آمد، نام نیکشان به نیکی در پاورقی ذکر شده است.

* هر چند این پژوهش خالی از اشتباه نمی‌باشد، اما با همین وضعیت، برای پژوهشگران آتی می‌تواند سابقه، پیشینه و خط‌نمای پژوهشی قرار گیرد و از مزایای این پژوهش آن است که اولین اثری است که به صورت یک جا به معرفی آرامگاه‌های امامزادگان (ع) در شهرستان آمل پرداخته، هر چند دو اثر «از آستارا تا آستارباد» با پژوهش دکتر منوچهر ستوده و «امامزادگان

آمل و مقابر ایشان» با پژوهش و نگارش دوست عزیزم نورالله پهلوان به علاقمندان هدیه شده است، اما اثر دکتر ستوده به صورت پراکنده به آرامگاه‌های این شهرستان پرداخته و نیز پهلوان نتوانست به اکثر آرامگاه‌های این شهرستان اشاره کند. نویسنده این کتاب هم ادعا ندارد که توانسته از لحاظ نسب‌شناسی امامزادگان (ع) این شهرستان آن چنان که شایسته بود، پژوهشی انجام داده است و این کاستی ناشی از نبود و کمبود منابع معتبر، تشابه و تفاوت اسمی امامزادگان (ع) در آبادی‌های این شهرستان، دور خیزی زمان زندگی این افراد با زمان زندگی پژوهشگر که حافظه تاریخی و فرهنگی نسب و احوال آنان را به فراموشی سپرده است و هم چنین تداخل خواب و رویا با آن مقدار اطلاعات موجود برای برخی از امامزادگان (ع)، عدم همکاری ادارات و نهادهای متولی جهت ارایه اطلاعات در اسناد و مدارک موجود در بایگانی به خاطر محدودیت‌های قانونی و ضوابط اداری و غیره می‌باشد.

* یکی از مشکلاتی که نویسنده در معرفی آرامگاه‌های امامزادگان شهرستان آمل داشت، این بود که یک بنا را گاهی اهالی منتسب به دو تن امامزاده (ع) دانسته و گاهی یک تن. برای مثال می‌توان از بنایی در روستای «لهر» نام برد که برخی اهالی آن را مدفن امامزاده‌ای به نام «عباسعلی» (ع) دانسته و برخی این مکان را مدفن دو تن از امامزادگان به نام‌های «عبّاس» و «علی» (ع) می‌دانند و یا در برخی از کتاب‌هایی که در

دهه‌های اخیر در مورد لاریجان و آمل نوشته شده است، نام امامزادگان آبادی‌ها با اختلاف ثبت شده است و نیز آن چه را که در این کتاب‌ها آمده با آن چه که در نزد اهالی مشهور است، تفاوت دارد.

* تا جایی که امکان داشت تلاش بر آن بوده بعد از ذکر نام امامزادگان (ع) نمایی از آرامگاه مربوطه به نمایش گذاشته شود. این عکس‌ها یا توسط مولف عکس‌برداری شده و یا توسط دیگران به مولف اهدا گردیده است و نام هر یک از عکاسان ذکر شده و در نمایش نمای آرامگاه چنان چه عکسی در دست نباشد، تلاش شد از منابع و کتب و مجلاتی که تصویری از آرامگاه آن امامزاده (ع) بوده با ذکر معرفی آن اثر استفاده شود. در این میان شاید احتمال اشتباه در نام آرامگاه‌های امامزادگان (ع) وجود داشته باشد.

* سعی شد سر فصل‌ها و عناوین مداخل با عکس‌های مرتبط تزئین شود. تمامی تصاویر و عکس‌هایی که در این کتاب آمده تاریخ دقیق عکسبرداری ثبت شده و این موضوع می‌تواند برای پژوهشگران آینده از لحاظ بررسی ساختار معماری اهمیت داشته باشد و نیز تا حد امکان تلاش شده که رسم امانت‌داری هنری و فرهنگی به جا آورده شود و نام عکاسان ذکر شده است.

رشید محمدی لیتکوهی

جمعه، ۴ تیر ۱۴۰۰ خورشیدی. روستای عبدالمناف لاریجان

فصل اول: تاریخ ادیان مردم آمل و لاریجان

آرامگاه امامزاده عبدالله رضا (ع) در فیروزکلای دشت سر

عکاس: حسن رحیمی فیروزکلایی

ادیان ابتدایی ایرانیان

«آریایی‌ها در عصر ودائی دارای معتقدات ساده‌ای بودند، آن‌ها بیشتر مظاهر طبیعت مانند خورشید، ماه، ستارگان، آسمان و سپیده دمان را می‌پرستیدند و برای آن‌ها قربانی می‌کردند. موجودات مفید و نورانی را دئوها یعنی عناصر درخشانده می‌نامیدند وخدایان بزرگشان اینان بودند:

الف- ایندرا خدای تندر و جنگ؛

ب- وارونا خدای آسمان پر ستاره؛

ج- میترا خدای خورشید؛

د- آگنی خدای آتش.» (رضایی، ۱۳۸۱: ۸۰).

در بررسی تاریخ ادیان ایرانیان در دوره‌های بعدی با دو دین کهن و با پیروان بی شمار آشنا می‌شویم که به نظر می‌رسد، بر خلاف ادیان دیگر مانند مزدک و مانی و ... از گستره جغرافیایی زیادی در ایران و جهان برخوردار بوده که در ادامه به اختصار بدان اشاره خواهد شد:

آشنایی با دین میتراپی

«مهرپرستی یا آیین مهر، آیینی بود که بر پایهٔ پرستش میترا، عدالت، پیمان و جنگ، در دوران پیش از آئین زرتشتی بنیان نهاده شد. نوع دگرگون شده این آیین، بعدها به صورت آئین «رازوری در سرزمین روم اشاعه یافت و در طول سده‌های دوم و سوم پس از میلاد، در تمام نواحی تحت فرمانروایی روم، در سرزمین اصلی اروپا، شمال آفریقا و انگلستان برپا بود و خدای آن «میتراس» (معادل یونانی میترا) نام داشت. رومیان از این آیین با عنوان رازهای میتراس یا رازهای پارسیان یاد می‌کردند، ولی امروزه محققان با عنوان میترائیسم از آن نام می‌برند.»^۲ (به نقل از ویکی پدیا).

آشنایی با دین زرتشتی

اصول عقاید دینی و باورهای مذهبی زرتشتیان به طور خلاصه به شرح زیر می‌باشد: «باور به یکتایی خدا: خدایی که اهورا (هستی بخش) و مزدا (دانای بزرگ) است و این دو صفت بزرگی و دانایی هم آهنگ و از هم جدا ناشدنی است. خدایی که در همه جا و در همه چیز در تجلی است. اصول اعتقادی دین زرتشت به طور خلاصه عبارتند از:

^۲ - برای اطلاعات بیشتر دربارهٔ این آئین خوانندگان محترم می‌توانند به کتاب «آئین میترا» اثر مارتین ورمازرن مراجعه کنند.

باور به پیامبری اُشو زرتشت، باور به روح و جهان واپسین، باور به اشا (راستی)، باور به گوهر آدمی و آدمیت، باور به هفت پایه کمال، باور به نیکوکاری و دستگیری از نیازمندان، باور به مقدس بودن چهار آخشِیج [عنصر]: آب و باد و خاک و آتش، باور به آبادانی جهان. (به نقل از وبلاگ مهر میهن، ۱۳۹۷/۷/۹). برخی از این عقاید، با اصول عقیدتی دین میتراپی مشابه می‌باشند.

دلیل اشتباه یکی دانستن مهرپرستی با زرتشتی

مهرپرستی تا قبل از سلطنت کوروش کبیر، دین رسمی کشور بوده است. با پیدایش آئین زرتشتی، کوروش به باورهای دینی درباریان و ملت معتقد به آئین مهرپرستی احترام می‌گذاشت و مردم در دین پذیری آزاد بوده‌اند. بنابراین دین میتراپی به راحتی تا مدت‌ها به حیات خویش ادامه داده است و مبلغان زرتشتی به منظور اشاعه اندیشه‌های دینی، به برجسته سازی وجوه مشترک دین خویش با میترائیسم پرداخته‌اند تا حدی که در کتاب مقدس زرتشتیان، فصلی تحت عنوان «مهریشت» جای گرفت و در این فصل از اوستا، به عنوان مهر، یکی از ایزدان یا الهه مقدس یاد شده و نیایش و احترام به آن مورد تأیید و تأکید قرار گرفت. بنابراین در آمیختن برخی از عقاید ادیان مذکور و دورخیزی زمان پیدایش آن دو، سبب یکی انگاشتن دین میتراپی با زرتشتی در نزد مسلمانان ایرانی شده است.

دین مردم مازندران قبل از اسلام

از نظر مذهبی فرمانروایان طبرستان، زرتشتی و پیرو دین مزدیسنا و آتش پرست بودند. «گردیزی در زین الاخبار آنان را «مرتد» نامیده و ابن الاثیر در تاریخ کامل «مشرک» خوانده و ابن اسفندیار منتسب به «آتش پرستی» کرده است. صاحب ریاض السیاحه می نویسد طبرستان جای خوش و محلّ دلکش است. قبل از ظهور اسلام مردمش زردشتی بودند. اوایل قرن دوم هجری، اسلام جایگزین دین مزدیسنا و آتش پرستی در طبرستان شد.» (حکیمان، ۱۳۶۸: ۶). «در بین مذاهب شیعه، مازندرانی ها در طول هزار سال اخیر، مذاهب زیدیه چهار امامی و اسماعیلیه شش امامی در غرب مازندران و نهایت در دوره صفویه، شیعه دوازده امامی را پذیرفتند.» (صادقی زرنینی، ۱۳۸۶: ۱۹).

رد نظریه عدم رواج دین زرتشتی در مازندران

برخی از پژوهشگران و نویسندگان ادعا دارند که هیچ گاه در شمال ایران و مازندران دین زرتشتی رواج نداشته است و مردم این دیار در ازمنه دور پیرو آئین مهرپرستی یا میتراپی بوده اند. آنچه که در سطور بعدی خواهد آمد، ثابت می کند که تئوری مذکور قابل قبول نیست و با استناد به دلایلی که در این پژوهش آمده، می توان ثابت کرد که دین زرتشتی در مازندران و به تبع آن در آمل رواج داشته است.

دین مردم آمل و لاریجان

اطلاعات پیرامون ادیان ابتدایی و کهن مردم مازندران و آمل در هاله‌ای از تاریکی و ابهامات قرار دارد و تاکنون پیرامون اعتقادات دینی و مذهبی مردم این شهر پژوهش اختصاصی و گسترده انجام نشده است و نیز نتایج کاوش‌های باستان‌شناسی در این شهر و روستاهای اطراف از جمله آخرین کاوش‌های باستان‌شناسی در قلعه ماهانه‌سر روستای کتی در نزدیکی آمل، نتوانست اطلاعات پیرامون ادیان و مذاهب مردم این شهر به دست آورد و آن چه در مورد ادیان و اعتقادات دینی آملیان بیان می‌شود بر اساس برداشت‌های کلی از تاریخ ادیان ایران بوده و برخی از این گونه اظهارات در قالب انگاره بوده که قابل تحقیق، تأیید و یا رد می‌باشد.

مردم آمل در ادوار تاریخی، پیرو ادیان و مذاهب گوناگونی بوده‌اند. از بررسی نامواژگان مراتع، آبادی‌ها، چشمه‌ها و نه‌رهای آمل چنین بر می‌آید که مردم این شهر پیرو دین میترائی و مهرپرست بوده‌اند؛ مراتعی هم چون «مهر روز»، «کاسم مهر»، «ارونا کاج» و «اسپه هراز» از نمونه‌های قابل استناد به دین میترائی مردم آمل می‌باشد.

*** یادداشت‌های نویسنده:

^۳ - مرتعی جنگلی در جنوب غربی آمل. به معنی سرزمین خورشید.

^۴ - مرتع جنگلی در جنوب غربی آمل. به معنی کاسی‌های مهر یا دیار مهر.

«آماردها پس از سکونت آریایی‌ها، دین مزدیسنی^۷ را پذیرفتند» (مشکور، ۱۳۷۸: ۷۰۳). دین زرتشتی تا مدت‌ها پس از تصرف اعراب مسلمان به تبرستان و آمل در این دیار رواج داشت. بسیاری از آداب و رسوم شهر آمل از جمله درود فرستادن بر روشنایی و نور، اعتقاد به تبدیل روح به شکل حیوان مثل پروانه، تقدّس برخی از درختان مانند شمشاد و... نمونه‌هایی از آداب دین زرتشتی و تأیید رواج این دین در آمل می‌باشد. اما از زمان روی کار آمدن علویان در قرن سوم هجری، سبب پیدایی نوعی از ترکیب جمعیتی مذهبی در میان مردم آمل شده است که اجازه حضور و جولان پیروان ادیان دیگر به صورت گسترده نداده است و مذهب تشیع به عنوان یگانه مذهب مورد قبول مردم این شهر بوده است و این موضوع در زمان مرعشیان قرن نهم و بعد از آن بیشتر نمایان می‌باشد.

آمل از جمله شهرهایی بود که پیروان اسماعیلیان در آن فعالیت می‌کردند، امام قلعه و کافر قلعه در نزدیکی روستای درویش خیل و قلعه کش که

^۵ - نام جنگلی در غرب آمل و روستای «چالی‌کی» لیتکوه. «وارونا» الهه باران در دین میترائی بوده است.

^۶ - نه‌ری در روستای سوته‌کلا به معنی نه‌ر سفید و پاک که در دین مهری نه‌رهایی برای طهارت در نظر گرفته می‌شد.

^۷ - مزدیسنی دین اصلاح شده زرتشتیان بوده است.

امروزه تأسیسات خدمات کشاورزی دابو دشت بر بلندی‌های امام قلعه بنا شده است، مخفیگاه و اقامتگاه‌های اسماعیلیان در آمل بوده است.

در دوره قاجار که استعمارگران به جهت اختلاف مردم ایران دست به دین‌سازی و مذهب‌بازی زده‌اند؛ ترکیب جمعیتی آمل که برخاسته از یک وحدت قومی و عرق مذهبی می‌باشد، فرصت‌پاگیری ادیان نوظهور را نداده است. هم‌چنین ادیان الهی دیگر به غیر از اسلام هم نتوانسته است به جهت ساخت بندی پیکره جمعیت این شهر و تعمیق باورهای دینی- مذهبی میدان ظهور پیدا کند. سعیدی شاهاندشتی در این خصوص می‌نویسد: «در آمل فرقه‌ها خود را می‌باختند. بدین جهت ادیان یهود و عیسوی نتوانستند پا بگیرند. در نتیجه راه گریز یا انزوا را انتخاب می‌کردند.» (سعیدی شاهاندشتی، ۱۳۹۱: ۴۱). گزارش شفاهی مردم این شهر حکایت از آن دارد، امروزه تعداد انگشت شماری از پیروان ادیان و مذاهب دیگر مانند بهایی، مسیحی، زرتشتی در این شهر بدون ابراز عقاید و انجام آداب دینی زندگی می‌کنند که از آمار دقیق آنها اطلاعی در دست نیست.

نمادهای دینی مهرپرستان و زرتشتیان

در نقاط مختلف آمل سفال‌هایی به دست آمده است که با دقت در نقوش آنها و انطباق آن تصاویر با داده‌های مذهبی این دو آئین، می‌توان برخی

نمادهای ادیان کهن را مشاهده کرد. در این میان پژوهشگر حاضر از دو قطعه سفالی را که در دو نقطه قبرستان «چا او سر» و جنگل روستای «خشک‌رود» یا «فشکه‌رو» در نقطه «تاری محله» به دست آورده است، کمک جسته و تصاویر آن دو را مورد بررسی و در معرض انطباق دهی با نمادهای ادیان مهری و زرتشتی قرار داده است که نتایج انگار گونه این پژوهش در سطور زیر خواهد آمد.^۸

پایه کاسه مشاهده شده در گورستان چا او سر. (اهدایی از شهرام محمدی سنگ‌کوبی، عکاس: مولف)

^۸ - این نتایج می‌تواند مورد نقد، تأیید و رد پژوهش‌های آتی قرار گیرد.

تصاویر درون کاسه چا او سر محله

موشکافی در تصاویر این سفال حکایت از آن دارد که قسمتی از یک کاسه نسبتاً بزرگ بوده است و این ادعا را می‌توان از اندازه پایه کاسه اثبات کرد. درون کاسه رنگی و لعابدار و نیز دارای چند طرح و تصویر می‌باشد. به نظر می‌رسد تصاویر این کاسه مربوط به اندیشه‌های دین مهرپرستی بوده باشد که در ادامه به تشریح آن پرداخته خواهد شد:

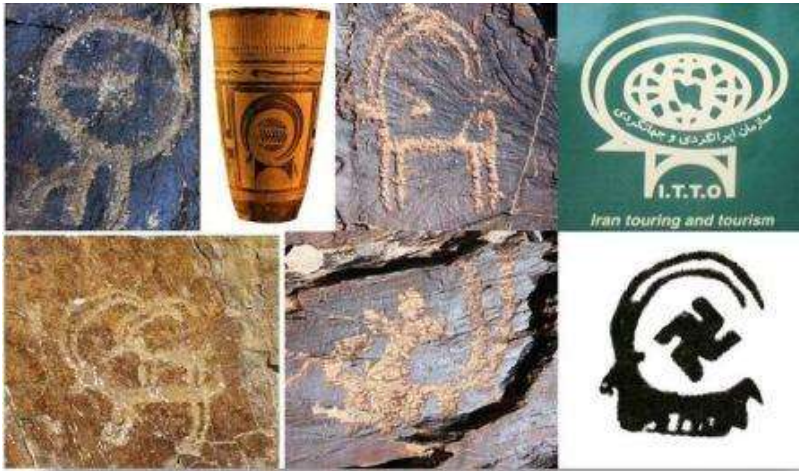
خورشید: خورشید از جمله عناصر مقدس مشترک در دو آئین مهرپرستی و زرتشتی است و نماد روشنایی و گرما بخشی به زندگی بشری می‌باشد. نام خورشید در این دو آئین «مهر» می‌باشد و با اشکال مختلف به تصاویر

کشیده می‌شود. در این کاسه نیز خورشید یا مهر با شش اشعه یا تیغه نور به صورت چهار اشعه قرینه و دو اشعه غیر متقارن رسم شده است.

عدد هفت: قُرس خورشید به هفت قسمت با دو شکل هندسی لوزی و مثلث تقسیم شده است که ابعاد اشکال مثلثی روبرو و دو به دو تقریباً با هم مساوی و برابرند. عدد هفت نمایانگر هفت ستاره رونده و هفت مرحله طریقت دینی مهرپرستان می‌باشد. شکل هندسی لوزی در وسط شش مثلث قرار گرفته که از همه اشکال هندسی بزرگ‌تر است و این انگاره قابل طرح است: مرکز این اشکال، آخرین مرحله طریقت دینی مهریان می‌باشد.

گاو: گاو اوّلین و مهم‌ترین نماد مهرپرستان و بعدها نماد مذهبی زرتشتیان بوده است. گاو به جهت منافی که برای آریایی‌ها داشت، مورد توجه دینی قرار گرفت و آن را منبع حیات و تغذیه جهانیان به طور مستقیم و غیرمستقیم دانسته‌اند. اما تفاوتی در تقدّس این حیوان در دو دین مهرپرستی و زرتشتی وجود دارد. زرتشت به جهت مخالفت و فراموشی باورهای دینی مهرپرستان، قربانی کردن گاو را منع نمود، ولی استفاده از اعضای گاو در تغذیه و کار را توصیه می‌نماید. بنابراین گاو به صورت نمادی از نمادهای مذهبی مهرپرستان و زرتشتیان قرار گرفت.

در این کاسه هفت گاو میش به چشم می‌خورد که در داخل هر یک از اشکال هندسی قرار گرفته‌اند. هیچ یک از این گاوها کاملاً شبیه هم نیستند. شش گاو میش دارای یک شاخ و یک گاو میش بدون شاخ است. شکل و بلندی شاخ‌ها مشابه و هم اندازه نمی‌باشند.

تصاویر شاخ‌های گاو و گوزن مشابه تصاویر کاسه‌ها او سر در سایر نقاط جهان. (منبع: سایت ایرانگردی و جهانگردی)

ماه: برخی از پژوهشگران به این نتیجه دست یافتند که شاخ گاو تداعی کننده ماه می‌باشد. در این تصویر مراحل طلوع ماه تا محاق آن به چشم می‌خورد. تصویر کوتاه‌ترین شاخ در مرحله طلوع و تصویر گاو بدون شاخ بیانگر محاق ماه است.

واکاوی تصاویر سفال فشکهر و

تصاویر درونی کاسه فشکهر و. (عکاس: مولف)

سفال فوق میان جنگل‌های جنوبی روستای خشک‌رود لیتکوه و در نزدیکی حرم امامزاده جبارکیا سلطان (ع) در فرایند پی‌کنی دیوارهای محوطه آرامگاه در عمق حدود ۶۰ سانتیمتری کشف شد. با توجه به پایه آن، این قطعه سفال، قسمتی از یک کاسه کوچک‌تر از کاسه «چا او سر» بوده، اما از لحاظ نوع رنگ و ظرافت ساخت، این کاسه با کاسه چائو سر یکسان می‌باشد.

در کف این کاسه اثر گردانه چهارگانه عناصر طبیعت [گردانه مهر] مشاهده می‌شود. میترائیسم‌ها معتقدند که جهان بر پایه چهار عنصر آب، باد، خاک و آتش تشکیل شده است و نماد آن به شکل علامت جمع در علم ریاضیات می‌باشد که هر خانه اختصاص به یکی از عناصر چهارگانه دارد.

گردانه مهر

دلایل وجود فراوانی اماکن مقدس ادیان میتراپی و زرتشتی

در آمل و لاریجان

الف: دین به واسطه کمک رسانی به سیاست مداران همواره مورد حمایت قرار می‌گرفت و به همین خاطر آمده است که مردم پیرو دین ملوکانشان هستند. آمل به واسطه اهمیت سیاسی و استراتژیکی، پیوسته مورد توجه پادشاهان و امرای مرکزی و محلی بوده است. شیوع دین رسمی هر دوره

در مازندران و به تبع آن در آمل به دلیل اهداف سودجویانه و تضمین کننده بقای حکومت پادشاهان، لازم به نظر می‌رسید. برای تقویت و ساخت‌بندی اصول ادیان کهن از جمله دین میتراپی و دین زرتشتی در مازندران، التزام احداث و اختصاص اماکن عبادی و نمازگاه‌ها و نیایشگاه‌ها در جای جای این نقطه از ایران و به خصوص در آمل به دلایل بیان شده در سر لوحه برنامه حکومتیان قرار داشت.

احداث آبادی‌هایی با نما و نماد مذهب مهرپرستی و زرتشتی، تقدس شماری برخی نهرها و رودخانه‌ها، کوه‌ها و ارتفاعات با شرایط ویژه، ساخت مهرکده‌ها و آتشکده‌ها، رواج آداب و رسوم آئینی، تقدس بخشی به نوعی از گیاهان و درختان و ... از جمله موضوعاتی است که در دو آئین کهن میتراپی و زرتشتی در گستره جغرافیایی این دو دین مد نظر قرار می‌گرفت. بنابراین در شهر آمل هم چون سایر گستره جغرافیایی مهربان و زرتشتیان موارد مذکور مورد توجه قرار گرفت.

از واکاوی نامواژه‌های مراتع، کوه‌ها و ارتفاعات جنگلی جنوبی شهرستان آمل که به ارتفاعات البرز وابسته هست، این انگاره قابل طرح است که بسیاری از این اماکن محل مهرکده‌ها، آتشکده‌ها، نیایشگاه‌ها و یا به نوعی با مراکز دینی و آئینی مهرپرستان و زرتشتیان مرتبط بوده است و تاکنون

تغییرات سیاسی و دینی - مذهبی نتوانسته به طور کلی نام آنان را از حافظه بی وفای تاریخ محو کند.

ب: از دلایل متقن فراوانی نشانگان ادیان کهن به خصوص مهرپرستی در ارتفاعات جنوبی آمل آن است که بنابر گزارش منابع دینی و تاریخی، پیدایشگاه میترا در کوه البرز بوده است. بنابراین ارتفاعات جنوبی شهرستان آمل به دلیل قرار گرفتن در محدوده مرکزی البرز و رواج طولانی مدت اندیشه‌های میترای بسیاری از نه‌رها، چشمه‌ها، تپه‌ها، روستاها و ... با واژگان مرتبط به این دین نامگذاری شده است و تاکنون به دلایلی که در سطور بعد خواهد آمد، ماندگار شده است.

ج: یکی دیگر از دلایل فراوانی نشانگان دو دین کهن میترای و زرتشتی در نقاط کوهستانی و به خصوص ارتفاعات جنگلی آمل به خاطر آن است که توجه داعیان اسلامی به نقاط جلگه‌ای بیش از ارتفاعات بوده است. مطالعه سرگذشت ورود اسلام به مازندران، شهرها و آبادی‌های جلگه‌ای بیشتر مورد توجه داعیان اسلام و اعراب بوده و ارتفاعات به دلیل مصون بودن از سیاست‌ها و تاخت و تازهای اعراب، ماندگاری و پایداری مراکز مذهبی این دو آئین که به دنبال هم شیوع پیدا کرده بودند، بیشتر دوام داشته‌اند.

۵: هم چنین سرسختی و وفاداری زرتشتیان آملی نسبت به دینشان از دلایل ماندگاری اماکن و آداب آئینی در این شهر بوده است و داعیان اسلام در این زمان جز به کارگیری روش مصالحت و مسالمت آمیزی چاره‌ای نداشتند. در این میان نومسلمانان نسبت به آداب، باورها و عقاید مشترک اسلام با ادیانی هم چون مهرپرستی و زرتشتی تمایل نشان دادند و هسته و پوسته عقیدتی اولین مسلمانان آملی، ترکیبی از ادیان اسلام، میترائی و زرتشتی بوده است به عنوان نمونه می‌توان به تقدس و احترام به برخی از حیوانات مانند پروانه، گاو و یا گیاهان مثل اسپند و درختان مثل آزاد [آقا دار] و چشمه‌ها اشاره کرد که در ادیان قبل از اسلام هم بدان توجه، تأیید و تأکید شده است.

۵: از دلایل دیگر فراوانی نشانگان دین میترائی و مهرپرستی در آمل همزیستی دین اسلام با ادیان ما قبل خود تا قرن‌ها از حضور خویش در این دیار بوده است به همین خاطر بسیاری از نمازگاه‌ها، مهرکده‌ها و آتشکده‌ها مدّت مدیدی در این شهرستان دایر بوده است و با کُندی و به تدریج نمادها و نماهای دینی میترائیان و زرتشتیان رنگ و پوشش اسلامی به خود گرفت، اما نشانگان ادیان کهن محفوظ مانده است و این ادعا را

^۹ - در صفحات بعدی پیرامون این گونه درختان مقدّس توضیح داده می‌شود.

می‌توان در برخی از نام واژگان نقاط جغرافیایی شهرستان آمل به اثبات رسانید.

نقاط مقدس احتمالی آئین مهرپرستی و زرتشتی در آمل

«در مذهب ایرانیان قدیم معبد وجود نداشت و مراسم دینی، دعا و قربانی در محل‌هایی که مناسب تشخیص داده می‌شد برگزار می‌گردید؛ در بالای تپه‌ها و نوک کوه‌های مرتفع.» (نوییان، ۱۳۹۶: ۹۹) و به هر کدام از این ارتفاعات با توجه به نوع فعالیت دینی، نام خاصی داده می‌شد که تا به امروز این اسامی هر چند با اندک تغییر باقی مانده است.

«در ایران باستان آتشکده‌ها تنها جای عبادت نبود، بلکه به عنوان دادگاه، درمانگاه و دبستان نیز از آن‌ها استفاده می‌شد. در آتشکده‌ها موبدان به دادرسی می‌پرداختند و بیماران روحی و جسمی علاج می‌شدند، علاوه بر این‌ها هر آتشکده مجهز به کتابخانه‌ای جامع بود و در آن جا کودکان دروس دینی را فرا می‌گرفتند.» (رضایی، ۱۳۸۱: ۱۰۲).

نقش ارتفاعات و بلندی‌های محیط زندگی در آداب و باورهای دینی از دیر زمان تاکنون مورد توجه بوده است. چنانچه در عصر حاضر نیز این موضوع در اولویت مذهبیان این شهر قرار دارد. به عنوان نمونه می‌توان به تپه نورالشهدای روستای کوهستانی خوش‌واش اشاره کرد. تعدادی از

شهدای جنگ ایران و عراق را بر بلندای تپه‌ای در این آبادی دفن نمودند و این مکان را «نورالشهدا» نامیدند و حسینی‌های هم در این مکان احداث و بر قداست این نقطه افزوده شده است و همه ساله جمعیت زیادی برای شرکت در سالگرد دفن شهدا و تقدس بخشی این مکان دور هم جمع می‌شوند و به اعمال دینی و عبادی - سیاسی می‌پردازند و این نقطه به عنوان یکی از اماکن مذهبی و مقدس به شمار می‌رود.

سقانفار تپه نورالشهدای خشواش. (۱۴۰۰/۳/۱۰ ه.ش، عکاس: مولف)

سقانفار دار کلای لیتکوه. (۱۳۹۹/۹/۲۶ ه.ش، عکاس: مولف)

فصل دوم: ورود امامزادگان به آمل و لاریجان

آرامگاه امامزاده ابراهیم (ع) در آمل. (۱۳۹۶/۲/۲ ه.ش، عکاس: مولف)

صحت و سقم سفر ائمه اطهار (ع) به مازندران

در باورهای فرهنگ عامه مردم این شهر آمده است که سر سبزی دیار مازندران و آمل ناشی از قدوم مبارک حضرت علی (ع) و پاشیدن ریزه‌های غذای سفره ایشان از بلندای قلّه دماوند به سوی مازندران می‌باشد و هم چنین در باورهای افسانه‌ای مردم این شهر آمده است که عدم پیشروی آب دریای خزر به ساحل ناشی از فرو بردن شمشیر حضرت علی (ع) در این دریا می‌باشد و با این داستان‌ها باور دارند که حضرت علی (ع) به مازندران سفری داشته و نیز در برخی از منابع تاریخی مازندران از جمله تاریخ ابن اسفندیار گزارش شده است:

امام حسن (ع) و امام حسین (ع) در زمان لشگرکشی عمر به مازندران تشریف فرمایی داشته‌اند و حتی برخی منابع گزارش داده‌اند که «مامطیر» نام گذشته شهر بابل اقتباس از جمله‌ای از امام حسن (ع) می‌باشد و برخی گفته‌اند پایه‌های مسجدی در شهر آمل را امام حسن عسگری (ع) پایه‌گذاری کرده و این مسجد به نام مبارک ایشان نامگذاری شده است. ولی مرعشی معتقد است: «مسجدی در آمل که به مالکه دشت معروف

است، در واقع از آن عده‌ای مالکی مذهب است و منسوب به مالک اشتر نیست.» (اسماعیلی، ۱۳۸۷: ۴۵ به نقل از مرعشی)

اما با بررسی منابع تاریخی اثبات می‌شود که هیچ یک از ائمه اطهار (ع) به مازندران و آمل سفری نداشته‌اند و آن چه که در نزد مردم این دیار رواج دارد، ناشی از داستان‌های خود ساخته و یا اختلاط حوادث و شخصیت‌های تاریخی با هم می‌باشد. به طور مثال مردم لاویج نور باور دارند:

در روستای رئیس کلای این دیار، سنگی که به شکل فیل در آمده است از معجزات امام حسن مجتبی (ع) می‌باشد و نیز فوران آب جوشان در چند نقطه این آبادی از دیگر معجزات امام حسن مجتبی (ع) است. اما آن چه که بیان می‌شود از لحاظ علمی مورد تأیید نبوده و نیز آنانی که باور دارند امام حسن (ع) به مازندران آمده، شاید ناشی از اشتباه با یکی از اسامی رهبران زیدی مذهب در این دیار بوده باشد چرا که در گذشته پیروان این مذهب و دیگر مذاهب اسلامی، رهبران خویش را با پیش عنوان «امام» خطاب می‌کردند و به نظر می‌رسد منظور از امام حسن، همان حسن بن زید باشد. بنابراین این انگاره به صحت نزدیک است که هیچ یک از امامان (ع) به مازندران سفر نداشته‌اند.

یوسف اسماعیلی در این زمینه نوشته است: «حضور حسنین (ع) در سپاه سعید از دو جهت مردود است:

نخست آن که در سالشماری زندگانی این دو معصوم، اشاره‌ای به سفر آنها به طبرستان نشده است. دیگر این که حضور امام حسن (ع) و امام حسین (ع) و به ویژه مالک اشتر نخعی که به دشمنی با خلیفه عثمان مشهور بود، در سپاه والی وی صحیح نیست. ضمن این که هیچ ارتباطی از اهالی مازندران با این دو امام (ع) و احیاناً اظهار ارادت به آنها در این دوران ثبت نشده است و در شمار اصحاب و یاران امام حسن (ع) و امام حسین (ع) نامی از طبری‌ها نیست.» (اسماعیلی، ۱۳۸۷: ۴۵)

عوامل موثر در پیدایی اندیشه‌های شیعی در آمل

الف: فشار اعراب سنی مذهب به مردم آمل؛

ب: تفاوت اسلام اموی و عباسی با اسلام محمدی و علوی؛

ج: پناهندگی داعیان و رهبران شیعی مذهب در مازندران به دلیل شرایط خاص و با اُمْنِیت مازندران؛

د: فشار همراهان دستگاه حکومت مرکزی بر علویان و مردم تبرستان.

تاریخ ورود امامزادگان (ع) به آمل و لاریجان

امامزادگان که از نسل ائمه اطهار (ع) می‌باشند در چندین نوبت وارد خاک مازندران شدند. به نظر می‌رسد ورود اولین دسته از سادات به آمل به زمان هجوم و حمله اعراب به مازندران باشد. «برخی منابع گزارش داده‌اند که آمل در سال (۱۳۷ق) به دست مسلمین افتاد. میرظهیرالدین مرعشی سال (۱۳۷ق) و ابن‌اسفندیار سال (۱۴۰ق) را زمان تصرف آمل به دست مسلمین گزارش داده‌اند.» (محمّدی لیتکوهی و طبری، ۱۳۹۶: ۵۴). بنابراین باید گفت: اولین آرامگاه‌های سادات و امامزادگان (ع) باید در حدود سال‌های ۱۳۷ تا ۱۴۰ هجری قمری احداث شده باشند که این سادات همراه لشگرکشی خلفا به مازندران و آمل در زد و خورد و جنگ با بومیان کشته و یا به شهادت رسیدند. به طور حتم این مقابر توسط بومیان مازندران احداث نشده‌اند، بلکه اعراب به شیوه اسلامی کشته شدگان و یا شهدای لشگر خویش را در گوشه و کنار این خطه به خاک سپردند و شاید بعدها تعداد زیادی از همین مقابر توسط بومیان تخریب و محو شده‌اند. بنابراین به سختی می‌توان از اولین آرامگاه‌های سادات و امامزادگان (ع) در آمل و یا مازندران نشانی پیدا کرد.

هم چنین تعداد فراوانی از سادات در زمان قیام زیدیان در مازندران به شهادت رسیدند که برخی از این سادات دارای مقابر و آرامگاه‌هایی شدند که محلّ زیارت ارادتمندان آنان شد.

منوچهر ستوده دربارهٔ سادات مازندران گزارش داده است: «عدهٔ سادات در مازندران زیاد است، پس از شهادت حضرت امام رضا (ع)، بعضی از منسوبانشان به مازندران پناهنده شدند و هنگامی که «یحیی بن عمر بن یحیی بن حسین»، در کوفه شورش کرد و در میان زیدیه ادعای امامت نمود، بعضی از سادات که در جنگ همراهش بودند، پس از دستگیر شدن او به مازندران و دیلمان گریختند و به ریاست «سید حسین بن زید» از سادات علوی و بنی‌هاشم از حجاز و سوریه و عراق دسته دسته به تبرستان آمدند و این کار در زمان امرای بعدی خاندان علوی هم چنان دوام داشت.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۳ ج ۳)

در دوره‌های بعدی، مرعشیان که با شعایر دینی، حکومت مازندران را به دست گرفتند، سبب گردید که به رهبران دینی و مذهبی خویش احترام بگذارند و به همین خاطر پس از مرگشان بر مقابر آنان بناها و بارگاه‌هایی احداث کنند که محلّ زیارت علاقمندان مذهبی قرار گرفت. در آمل تعداد فراوانی از آرامگاه‌های منسوب به امامزادگان متعلق به سر دمداران مذهبی - سیاسی مرعشیان این شهر می‌باشد، مانند بقعهٔ امامزاده محسن (ع) در روستای تمسک هرازی و یا بقعهٔ امامزادگان روستای هشتل که از رهبران مذهبی - سیاسی مرعشیان می‌باشند.

صفویان که ترویج مذهب شیعه را شرط بقای حکومت خویش می‌دانستند، مجبور شدند به آبادانی آرامگاه‌های مورد احترام شیعیان پردازند. بنابراین

در این دوره، بسیاری از مقابر امامزادگان (ع) و سادات به صورت آرامگاه‌های زیارتی در آمده است. بقعه میر قوام‌الدین مرعشی که در این دوره دارای بارگاه شده، مورد احترام و محل زیارت آملی‌ها در آمده است. از طرفی مرعشیان با صفویان نسبت فامیلی داشته‌اند که این عامل هم سبب شده تا بر قبور سایر مرعشیان گنبد و بارگاهی احداث شود.

انتساب نور به امامزادگان (ع)

در آمل و شاید در سایر نقاط ایران، باور بر این است که وجود مبارک امامزادگان (ع) پس از شهادت و مرگشان به صورت نوری در آمده و آنان در برخی از شب‌ها، از قبور خویش بیرون می‌آیند و به دیدار هم می‌روند و افراد متدین و نیکوکار قادر به دیدن این نور می‌باشند. این انوار به صورت رشته‌های نوری به طول یک یا دو متر به رنگ‌های سفید، زرد، قرمز و سبز در آسمان مشاهده می‌شوند و با دیدن این گونه انوار، صلوات فرستاده و طلب حاجت و دعا گفته می‌شود.

نویسنده حاضر در صحت و سقم این باور نظری نداشته و خوانندگان را دعوت به مطالعه بیشتر در این موضوع می‌نماید و یا از علمای شیعی کمک خواسته شود.

دسته‌بندی سادات از لحاظ نسب‌شناسی در آمل

در آمل سادات به چند دسته زیر تقسیم می‌شوند:

سادات طباطبایی: اینان ساداتی هستند که هم از نسل پدری و هم از نسل مادری منتسب به سادات و فرزندان و نوادگان ائمه اطهار (ع) می باشند.

سادات علوی فاطمی: سادات علوی از فرزندان و نوادگان پسری حضرت امیر المومنین (ع) و حضرت فاطمه (س) می باشند و گاهی با نام خانوادگی علوی، مرتضوی و فاطمی مشهورند.

سادات زیدی: اینان از فرزندان و نوادگان زید پسر امام سجاد (ع) می باشند. «زیدی ها طرفدار زید و عقاید او بودند ولی پس از شهادت زید و فرزندش یحیی به علت جهل به مقام امامت امام باقر (ع) و عدم آشنایی با عقاید زید با امام باقر (ع) مخالفت کردند و گفتند امام کسی است که در برابر دستگاه خلافت قیام مسلحانه داشته باشد و گرنه امام نخواهد بود.» (جعفری نوقاب، ۱۳۸۶: ۶۱) امروزه تعداد کثیری از این فرقه در یمن، عمان و کشورهای عربی خلیج فارس زندگی می کنند. ناصرالحق یکی از رهبران و پیشوایان مذهب زیدی در آمل بوده است.

سادات موسوی: «نسل امام حسین (ع) از طریق امام سجاد (ع) ادامه یافت و تنها به اعقاب ابا عبدالله (ع) از نسل امام سجاد (ع) سادات حسینی یا بنی حسین گفته می شود.» (جعفری نوقاب، ۱۳۸۶: ۶۹) که گاهی آنان را به نام سادات حسینی موسوی می شناسند. «چرا که همگی سادات موسوی نیز از

نسل امام زین العابدین (ع) به شمار می آیند. به همین دلیل است که بسیاری از سادات موسوی در دوره‌های تاریخی گوناگون با تعبیر حسینی موسوی یاد کرده‌اند.» (عمادی حائری: ۱۳۸۸: ۴۶).

نقاشی کاشی‌های حسینیّه نوساز کوسه‌رز. (۱۳۹۹/۱۱/۱۰ه.ش - عکاس: ماریا طبری)

فصل سوم: بناهای مذهبی در آمل و لاریجان

سر درب تکیه تاریخی روستای میخران لیتکوه. (تأسیس: ۱۲۴۰ ه. ش.)

عکاس: سیف الله غلامی

اشاره

در آمل، انواع اماکن مذهبی و متبرکه وجود دارد که این نشان از دین مداری و مذهب دوستی مردم این شهر می باشد. آملی ها به جهت تلطیف روح و روان خویش، از امکانات و موقعیت های محیطی استفاده می نمودند و آن چه که با مذاق معنوی آنان مطابقت داشته، مقدس می شمردند و این فرهنگ و باور به نسل های بعدی انتقال یافته است. در ادامه به گونه های اماکن مذهبی مردم این شهر پرداخته می شود:

*** **

بقعه ای متبرکه در بلوار طالقانی آمل. (۱۴۰۰/۳/۲۵. ش.، عکاس: مولف)

آرامگاه امامزادگان (ع)

آرامگاه قدیمی امامزاده عباس (ع) در سوته کلا. (۱۳۷۵ه.ش، عکاس: نامعلوم)

از لحاظ قداست، آرامگاه‌های امامزادگان (ع) بیشترین احترام را در نزد مردم این شهر داشته و چنین می‌نماید این آرامگاه‌ها محلّ دفن فرزندان و نوادگان امامان شیعه و یا رهبران و شخصیت‌های مذهبی و سادات و نیز برخی از این آرامگاه‌ها، مرقد عارفان و یا رهبران سیاسی این دیار می‌باشد. در آمل و اکثر آبادی‌های این شهرستان از این گونه مقابر به چشم می‌خورد و گاهی این اماکن به نام دراویش و سید هم معرفی شده‌اند.^{۱۰}

^{۱۰} - «مسلمانان با الهام گرفتن از راه و رسم رسول خدا (ص) برای این که آثار و قبور متعلق به بزرگان دین و آیین و فرزندان رسول خدا (ص) و شهدای اسلام با مرور ایام و گذشت زمان از بین

مسجد

مسجد نوساز صاحب الزمان روستای کوسه‌رز. تأسیس: ۱۳۹۰ ه.ش

(تاریخ عکس: ۱۳۹۹/۱۱/۱۰ ه.ش - عکاس: ماریا طبری)

از دیگر بناهای مذهبی و مقدّس در آمل مساجد می‌باشند که معمولاً در هر روستا و محلات این شهر به چشم می‌خورند و برخی از این مساجد از قدمت طولانی برخوردار هستند، مانند مسجد جامع^{۱۱} و مسجد امام حسن عسگری (ع) در آمل.

نرود و از حوادث مختلف مصون و محفوظ بماند، بر روی چنین قبور با احداث ساختمان، آن‌ها را برای آیندگان حفظ و مشخص نمودند.» (نجمی، ۱۳۹۰: ۲۲۰)

^{۱۱} - «شهرهای اسلامی از نظر حقوقی در آغاز یک ویژگی داشتند که وجه تمایز آن‌ها از روستاها محسوب می‌شد و آن داشتن مسجد جامع و منبر بود. هر شهری نیز تنها باید یک مسجد جامع می‌داشت که نماز جمعه در آن برقرار می‌گردید» (سلطان‌زاده، ۱۳۶۲: ۱۲۲)

تکیه

تکیه قدیمی هندو کلا. (۱۳۹۶/۷/۲۱ ه.ش. عکاس: ماریا طبری. مولف در حال تحقیقات میدانی).

تکایا نیز از دیگر اماکن مذهبی این شهر بوده و فرق آن با مساجد در این است که ورود افرادی که از لحاظ شرعی مشکل دارند، مانند زنان حایض به تکایا و سایر اماکن به جز حرم امامزادگان و مساجد، ممنوعیت نداشته و

می‌توانند به فعالیت‌های مذهبی خویش بپردازند. در آمل و روستاهای اطراف تکایای زیادی به چشم خورده است که گاهی این نوع اماکن قداستشان به اندازه آرامگاه‌های امامزادگان می‌باشد، مانند تکیه سنگ درگا و یا تکیه خوش‌واش و ...

هم چنین مساجد و تکایا در گذشته به عنوان یک مرکز و محلّ آموزش و یادگیری علم و دانش و موضوعات دینی محسوب می‌شد و تاکنون نیز در دو مسجد جامع و مسجد هاشمی این شهر به عنوان مدرسه علمیّه طلاب و روحانیون محسوب می‌شود.

مسجد هاشمی در بازار قدیمی آمل. (تیر ۱۳۹۸ ه.ش، عکاس: مولف)

سقانفار

سقانفار قدیمی و تاریخی بوران. (۱۳۹۶/۷/۲۱ ه.ش، عکاس: مولف)

سقانفار یا سقانپار از دیگر بناهای مذهبی و مقدّس در مازندران می‌باشد. گذشته‌ها اینگونه بناها در نقطه شهری آمل بر پا بود، ولی امروزه این گونه اماکن بیشتر در روستاهای این شهرستان به چشم می‌خورد. از مطالعات و مشاهدات میدانی نویسنده این کتاب چنین به دست آمد:

امروزه در روستاهای پایین خیابان لیتکوه، دشت‌سر، دابو و هرازی و بعد از آن در روستاهای کوهستانی سقانفارهایی وجود دارند، ولی تاکنون در

هیچ یک از روستاهای بخش بالا خیابان لیتکوه بنای سقانفاری به چشم نخورده است.^{۱۲}

سقانفارها به اتاق‌های چوبی و گلی گفته می‌شود که از دو طبقه تشکیل شده است و جوانان در شب تاسوعا به طبقه بالایی سقانفارها رفته و به یاد حضرت ابوالفضل (ع) عزاداری می‌کنند. امروزه در برخی از آبادی آمل، بنای سقانفارها از آهن و آجر و سیمان احداث شده است. برخی از سقانفارهای این شهر مانند سقانفار هندوکلا و تچنگک و ... از قدمت زیادی برخوردار هستند.

سقانفار قدیمی و تاریخی هندوکلا. (۱۳۹۶/۷/۱۰ ه.ش، عکاس: مولف)

^{۱۲} - نویسنده کتاب حاضر پژوهشی تحت عنوان «سقانفارها و سقاخانه‌های تاریخی آمل و لاریجان» انجام داده است که در مراحل ویراستاری قرار دارد و به زودی در قالب کتاب تقدیم علاقمندان خواهد شد.

پیرزاد دربارهٔ سقائفارهای مازندران گزارش داده است:

«سقائفارها گونه‌های خاص از معماری بومی و مذهبی منطقهٔ مازندران می‌باشند که بعد از مسجد و در کنار تکیه، از اهمّیت و اعتبار خاصی در نزد اهالی منطقه برخوردارند و در منطقهٔ مازندران، باورهای خاصی نسبت به تکیه و سقائفار وجود دارد. در این منطقه، طی یک باور محلی، تکیه نمادی از حضرت امام حسین (ع) و سقائفار نمادی از حضرت ابوالفضل (ع) است. باور دیگر، این است که حضرت ابوالفضل (ع) هیچ‌گاه به احترام امام حسین (ع) در پیشگاه ایشان نمی‌نشست. نمود این باور در معماری به صورت شکل معماری تکیه (نشسته-یک طبقه) و شکل معماری سقائفار (ایستاده - دوطبقه) نشان داده شده است. صورت دیگر اعتقادات بومی و آیینی با هم بودن امام حسین (ع) و حضرت ابوالفضل (ع) در تمامی مراحل زندگی به خصوص روز عاشورا و پاسداری حضرت ابوالفضل (ع) از حضرت امام حسین (ع) بوده است. نمود این اعتقاد و باور، ساخت تکیه با سقائفار به صورت جزء جدایی‌ناپذیر از هم دیگر است که به عنوان یک رکن در معماری مذهبی منطقهٔ مازندران به چشم می‌خورد. در تعدادی از این سقائفارها، روایت واقعهٔ عاشورا و داستان‌های منطبق با فرهنگ بومی به صورت نقّاشی روی چوب در تمامی سطوح سقائفارها هم چون کتابی مصوّر به چشم می‌خورد. این نقّاشی‌ها گنجینهٔ نقّاشی عامیانه هستند. بخش

دیگر اعتقادات آیینی و مذهبی، مربوط به آداب و رسوم ماه محرم است. دسته‌روی‌ها و عزاداری‌ها همراه با اعتقاد به شفابخشی سقافراها، در نوع خود جالب توجه است. (پیرزاد، ۱۳۸۸: ۱).

سقاخانه

سقاخانه حرم امامزاده محمد سنگ‌چال. (۱۳۸۰/۱/۱۲ ه.ش، عکاس: مولف)

در ابتدا سقاخانه‌ها به اتاق‌های کوچکی گفته می‌شد که در کنار چشمه‌ها و یا نهرهایی که دارای آب سالم‌تری بودند، احداث می‌شد تا مسافران و رهگذران از آب آن بنوشند و خستگی از تن بیرون کنند. «به نظر می‌رسد سقاخانه‌ها ابتدا در نقاط کم آب ایران بنا شده است و در آغاز جنبه مذهبی

و تقدّس نداشته، ولی بعدها با باورهای مذهبی ایرانیان در هم آمیخت و جنبه مذهبی به خود پیدا نمود و در سراسر ایران رواج پیدا کرد.» (به نقل از ویکی شیعه) ولی بعدها در نقاط شمال ایران مانند مازندران هم مورد توجه و استقبال قرار گرفت

از لحاظ زمانی سقاخانه‌ها به دو دسته فصلی و دائمی تقسیم می‌شدند. سقاخانه‌های فصلی بر سر راه عابران و مسافران فصلی مانند کشاورزان و بازرگانان احداث می‌شد و سقاخانه‌های دائمی از استحکام و زیبایی خاصی برخوردار بودند و در برخی نقاط اشخاصی به عنوان «سقا» در این گونه اماکن به کار گمارده می‌شد و برای تأمین هزینه‌های نگهداری و حفاظت آن برخی باغات و اراضی به وقف سقاخانه‌ها در می‌آمد.

احداث سقاخانه‌ها در مازندران به علّت فراوانی چشمه‌ها و نهرها بر سر راه عابران از عمر زیادی برخوردار نمی‌باشد. امروزه در برخی از روستاها بناهایی منسوب به سقاخانه‌ها احداث شده است که کاربری‌های متفاوتی با سقاخانه‌های آغازین دارد.

حوض شفا

حوض شفا در محوطه آرامگاه امامزاده عبدالله (ع)؛ اردیبهشت ۱۳۸۵ خورشیدی.

(عکاس: عباس طبری)

حوض شفاهای بناهایی هستند که در کنار برخی از مقابر امامزادگان (ع) احداث می‌شد و کاربرد آن زمانی بود که اشخاصی از طریق توسل به ائمه اطهار (ع) و امامزادگان (ع) از یک بیماری جسمی و یا روحی شفا پیدا می‌کردند، در حوض شفا غسل می‌نمودند. مانند حوض شفای حرم امامزاده عبدالله (ع) در اسکو محله لیتکوه.

حسینیه

ساختمان حسینیه ارشاد دیوکلای دابو. (۱۳۹۷/۴/۳ ه.ش، عکاس: مولف)

«حسینیه ها به محل‌هایی اطلاق می‌شود که تنها برای روضه خوانی و احتمالاً سینه زنی مورد استفاده قرار می‌گرفت و اکثراً به صورت منازل مسکونی بوده که تنها در هنگام عزاداری برای این کار آماده می‌گشتند.» (سلطان زاده، ۱۳۶۲: ۱۸۲) در آمل و روستاهای اطراف این گونه بناها به منظور شرکت علاقمندان به امور مذهبی که به احتمال عذر شرعی هم چون عادت ماهیانه دارند، احداث شده است. در زمان تحریر این مطالب ساخت حسینیه‌ها در نزد آملی‌ها از اقبال زیادی برخوردار است.

ابوالفضلی

ساختمان ابوالفضلی درزی کلای دابو. (۱۳۹۶/۸/۱۹ ه.ش. عکاس: ماریا طبری)

این گونه بناهای مذهبی هم به منظور شرکت آن دسته از افرادی که دارای عذر شرعی بوده، ولی تمایل دارند که در مراسم مذهبی شرکت کنند، احداث شده‌اند و جایگاه آن همانند حسینیه‌ها می‌باشد.

سفره‌خانه

در برخی از روستاهای آمل، بناهایی احداث شده‌اند که به منظور برپایی مراسم مذهبی سفره‌های نذری بوده و از لحاظ شرعی حضور افراد دارای عذر بلا مانع است.

چشمه‌ها

چشمه پنج انگیس در میان دو روستای خشواش و کپین

(منبع: کتاب لیتکوه، ص ۷۲)

برخی از چشمه‌ها در روستاهای آمل و لاریجان از جایگاه والایی برخوردار است و ارزش مذهبی دارد، مانند چشمه پنج انگیس روستای کوهستانی خوش‌واش، چشمه چائوسر محله و چشمه بطاهر [بابا طاهر] چندر محله خشواش.

چشمه باباطاهر چندر محله خشواش. (۱۴۰۰/۳/۱۰ ه.ش، عکاس: احمد رادمنش)

تپه‌ها

تپه نورالشهدای خشواش
(منبع: کتاب لیتکوه، ص: ۲۳۷)

برخی ارتفاعات و تپه‌ها بنابر دلایلی در نزد مردم این شهر مقدس و مورد احترام هستند. مانند تپه نورالشهدای خشواش که با دفن چند تن از شهدای گمنام مورد احترام می‌باشد.

کتیبه تاریخ اتمام مقابر شهدای گمنام تپه نورالشهدای خشواش. (۱۴۰۰/۳/۱۰، ش، عکاس: مولف)

پل

پل دوازده چشمه آمل. (منبع: کانال آمل زیبا)

پل دوازده چشمه آمل، در نزد مردم این شهر مقدس و دارای ارزش مذهبی بوده و می‌باشد. زیرا مردم این شهر باور دارند که پایه‌های دوازده گانه آن را به یاد دوازده تن از امامان شیعه (ع) پایه‌ریزی کردند و یا باور بر آن است که هر یک از این پایه‌های دوازده گانه را دوازده نفر از امامان (ع) پایه‌ریزی نمودند و یا در گذشته باور داشتند که هر صاحب منصبی سوار بر چهارپایان از روی این پل عبور کند به زودی از مسند قدرت بر کنار خواهد شد.

آقادر

درخت تنومند روستای پاشاکلای هرازپی، مشهور به «آقادر». (۱۳۹۷/۳/۱۴. ش.).
 برخی درختان از دیر زمان در مازندران و آمل مورد احترام مردم بوده و
 باور بر این است که درختان تنومند این دیار، یادگار و سمبلی از قبور
 امامزادگانی هستند که از ترس حاکمان و دشمنان شیعیان به صورت علنی
 دفن نشده‌اند و بر سر مزار آنان درختانی کاشته و یا قبور آنان در زیر
 درختان در نظر گرفته می‌شد و نشانگانی کم رنگ بر آن درختان

می گذاشتند و این درختان به مرور، مورد تقدس و احترام مذهبی مردم قرار گرفته است و امروزه بر پای این گونه درختان، فانوس و یا شمع روشن می کنند و گاهی بر تنه برخی از درختان در روستاهای آمل و لاریجان پارچه سبز پیچانده می شود. تعداد این گونه درختان در آمل و لاریجان زیاد است.

آفاداری در گنگرج کلای چلاو. (۱۴۰۰/۱/۱۲ ه.ش، عکاس: مولف)

یادمان

یادمان حضرت رقيه (س). فیلبند. (شهریور ۱۳۸۴ه.ش، عکاس: مولف)

دوره‌های اخیر، در این شهر احداث یادمان‌های شهدا و اماکن متبرکه متعلق به ائمه و سایر بناهای آرامگاهی رواج پیدا کرده است. در تمامی روستاهای آمل که دارای شهید می‌باشند، حداقل یک نمونه از این یادمان‌ها بنا شده است.

یادمان شهدای مرزان کلا و روستای انجی پل. (زمستان ۱۳۹۹ ه.ش، عکاس: مولف)

فصل چهارم: امامزادگان شهر آمل

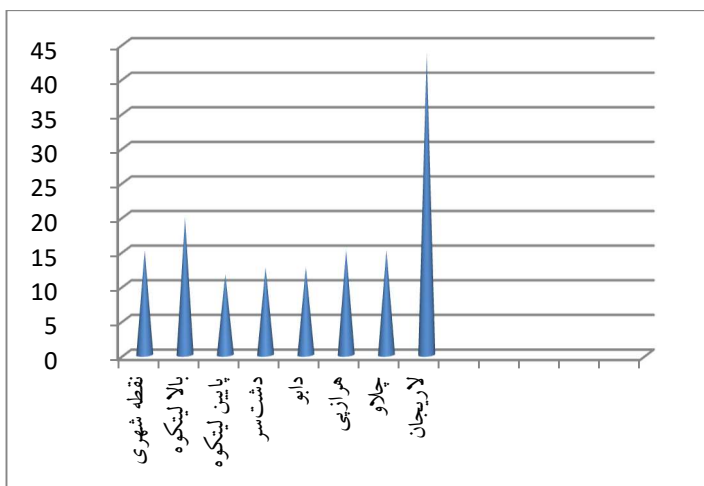
آرامگاه امامزاده تقی (ع). (۱۴۰۰/۱/۲۸ ه. ش، عکاس: مولف)

دلایل کثرت آرامگاه‌های امام‌زادگان در آمل

جدول زیر نتایج تحقیقات و مشاهدات میدانی نویسنده از گستره جغرافیایی پژوهش حاضر بوده و این نتایج با آمار و داده‌هایی که در برخی از کتاب‌ها و منابع اینترنتی آمده است، اندکی تفاوت دارد.

جدول (۱): میزان فراوانی و درصد بقاع منسوب به امام‌زادگان در آمل و دهستان‌های آن.

نام بخش	شهری	بالا لینکوه	پایین لینکوه	دشت‌سر	دابو	هرازی	چلاو	لاریجان	جمع کل
فراوانی	۱۳	۲۰	۱۰	۱۰	۱۳	۱۳	۱۳	۷۸	۱۷۹
درصد	۷,۲۶	۱۱,۱۷	۵,۵۸	۵,۵۸	۷,۲۶	۷,۲۶	۷,۲۶	۴۳,۵۷	

نمودار میزان درصد پراکندگی بقاع منسوب به امام‌زادگان (ع) در دهستان‌های آمل

در نمودار قبل میزان درصدی بناهای منسوب به آرامگاه‌های امامزادگان که در تمامی دهستان‌ها و بخش‌های آمل و لاریجان وجود دارد به چشم می‌خورد، با استناد به این نمودار، بخش لاریجان با مجموع دهستان‌های آن با ۴۳,۵۷ درصد بیشترین آرامگاه‌های امامزادگان (ع) را داراست و بعد از آن، دهستان بالا خیابان لیتکوه با ۱۱,۱۷ درصد آرامگاه‌های امامزادگان (ع) این شهرستان را به خود اختصاص داده است. نقطه شهری، بخش‌های دابو، هرازی، چلاو با ۷,۲۶ درصد به طور مشترک در مقام بعدی و دهستان دشت‌سر و پایین خیابان لیتکوه با ۵,۵۸ درصد در مقام آخر از لحاظ میزان درصدی بقاع منسوب به امامزادگان (ع) قرار دارند.

با دقت در جدول شماره (۱)، تعداد ۱۰۱ بنای منسوب به بقاع امامزادگان (ع) در شهر آمل و دهستان‌های بالا لیتکوه، پایین لیتکوه، دشت‌سر، دابو، هرازی و چلاو وجود دارد که این آمار با احتساب ۷۸ بقعه منسوب به امامزادگان (ع) در بخش لاریجان به ۱۷۹ بقعه می‌رسد که معرفی و بررسی این بقاع، جزء جامعه آماری و گستره جغرافیایی این پژوهش می‌باشد.

وجود ۱۷۹ بقعه در گستره جغرافیایی این پژوهش به نظر می‌رسد، شهرستان آمل یکی از شهرهایی است که دارای بقاع فراوانی می‌باشد. در ادامه به دلایلی که در فراوانی بقاع منسوب به امامزادگان (ع) در این شهر موثر بوده‌اند، اشاره می‌شود:

الف: آمل پایتخت علویان و مرعشیان

تعداد زیادی از آرامگاه‌های منسوب به امامزادگان (ع) در این شهر از رهبران سلسله علویان و مرعشیان می‌باشند. علویان از داعیان اسلام و رهبران سیاسی و مذهبی مازندران بوده و مرعشیان هم چند نسل در مازندران رهبری مذهبی - سیاسی مردم این دیار را بر عهده داشتند. بنابراین بسیاری از قبور امامزادگان (ع) آمل از رهبران علویان و مرعشیان و یا منتسبان و منصوبان این دو سلسله می‌باشند. مانند برج‌های آرامگاهی در روستای هشتل سفلی و امامزاده نورالدین (ع) در روستای آهنگرکلا و امامزاده فخرالدین در روستای کوسه‌رز

ب: سکونت علما، عرفا و زهاد فراوان در شهر آمل

پاره‌ای از آرامگاه‌های منسوب به امامزادگان در آمل مربوط به بقعه و قبور زهاد، علما و عرفایی هستند که در این شهر زندگی می‌کردند و در همین جا دار فانی را ترک نمودند و در گوشه و کنار آمل دفن شده‌اند. مانند بقعه شمس آل رسول

ج: فرهنگ وقف

علاقتمندی و باور به فرهنگ وقف در میان مردم آمل سبب گردید که بسیاری از مقابر منسوب به امامزادگان (ع)، داعیان اسلام، عرفا و علما به صورت بناهای ماندگار در آیند و نیز وقف باعث گردید از در آمد حاصل از آن برای رهبران و روحانیون مذهبی و گاهی برای رهبران سیاسی که در نزد مردم از محبوبیت خاصی برخوردار بودند و یا جانشینان آنان با استفاده از قدرت سیاسی - اقتصادی خویش مبادرت به ساخت بارگاه برای آنان نمایند. هم چنین وقف به متولیان این فرصت را می داد تا در کنار برخی از درختان معروف به آقادارها گنبدهایی احداث کنند و آنان را به آرامگاه امامزادگان انتساب دهند و این موضوع تاکنون نیز ادامه دارد.

د: باور به تقدس برخی از درختان

فرهنگ و باور تقدس بخشیدن درختان و گیاهان ریشه در ادیان کهنی مانند آئین میترائیسم دارد، چرا که در این دین درختی به نام «هوم» از قداست و جایگاه ویژه‌ای در نزد پیروانش برخوردار بوده و این سنت در ادیان بعد از میتراپی مانند دین زرتشتی هم محفوظ مانده و با ورود اسلام به مازندران و وجود درختان تنومند فراوان در این دیار، باعث گردیده به برخی از درختان به خصوص درختان تنومند از نوع آزاد یا «آزدار» نگاه

مقدّس داشته و گاهی آن را نشانه قبور و مدفن امامزادگان و معصومزادگانی فرض کنند و با روشن کردن شمع و فانوس و گون و دخیل بستن به ساقه و شاخه و پول ریختن به زیر آن، این باور به صورت عمیق در دینداران اهالی ریشه دوانید و بعدها با همّت اهالی و یا از در آمد حاصل از وقف در کنار این گونه درختان، بناهایی احداث شده است و چندی بعد، نامی برای فرد فرضی مدفون در این بنا انتخاب و به مرور آن درخت از اذهان اهالی به فراموشی سپرده می‌شود و فرد فرضی که در زیر آن دفن شده در اذهان باقی می‌ماند. شاید با گذشت زمان، نهادها و سازمان‌های مربوطه این گونه مقابر را در فهرست امامزادگان قرار دهند.

ه: عدم لزوم استناد به شجره نامه موثق برای احداث بارگاه

در آمل تا زمان تحریر این مطالب^{۱۳} برای احداث بناهای منسوب به آرامگاه‌های امامزادگان (ع) نیازی به وجود شجره نامه موثق و مستند نمی‌باشد و معیارهایی مانند نقل قول از گذشتگان، خواب و رویا و استناد به گفته‌های گذشتگان و سفارشات برخی افراد برای احداث بناهای آرامگاهی کافی به نظر می‌رسد. بنابراین در این شهر بسیاری از چشمه‌ها،

^{۱۳} - تاریخ تحریر مطالب این قسمت از کتاب ۱/۳/۱۴۰۰ ش می‌باشد.

درختان، تپه‌ها و ... به مرور زمان دارای بناهای زیارتی شده‌اند و یکی از عوامل وجود بقاع متبرکه در این شهر همین عامل می‌باشد.

دلایل نامشخص بودن احوال تعدادی از شخصیت‌های منسوب به امامزادگان (ع) در آمل

در شهر آمل تعداد زیادی از شخصیت‌های مدفون در بقاع متبرکه ناشناس و از احوال و سرگذشت نامعلومی برخوردار هستند. به نظر نویسنده این کتاب این موضوع می‌تواند دلایل بسیاری داشته باشد که در زیر به چند عامل آن اشاره می‌گردد:

الف: برخی از امامزادگان (ع) دارای زندگی نامه و شجره‌نامه‌هایی بودند که این اطلاعات بر روی اشیاء گران قیمتی مانند فلزات هم چون مس، سنگ‌ها و چوب‌های مثبت کاری و یا پوست برخی از حیوانات به خصوص پوست آهو نوشته شده که به خاطر ارزش تاریخی این گونه اشیاء مورد طمع برخی از افراد سودجو قرار گرفت و به سرقت رفت و نیز سرگذشت بیشتر امامزادگان (ع) در کتاب‌های خطی تحت عنوان «بحر الانساب» ثبت شده بود که اینگونه کتاب‌ها چون به صورت نسخ خطی و دارای ارزش تاریخی بوده‌اند، همانند موارد مذکور به سرقت رفته است و امروزه اطلاعی از سرگذشت افراد مدفون در برخی از بقاع متبرکه در دست نیست.

ب: سرگذشت برخی از امامزادگان (ع) به خاطر اعتماد به حافظه بشری، مبهم و نامشخص مانده است. به این صورت که انسان‌های آگاه و علاقمند به رهبران مذهبی و ائمه اطهار (ع) و امامزادگان (ع) سرگذشت آنان را به صورت شفاهی برای فرزندان و فرزندزادگان خویش بازگویی کرده‌اند، اما این روند به دلایلی هم چون عدم علاقمندی نسل‌های بعدی و یا ضعف حافظه آیندگان سبب گردید که احوال برخی از امامزادگان (ع) امروزه نامعلوم بماند.

ج: برخی از گذشتگان باور داشتند، چنان چه احوال و قبور امامزادگان (ع) نامعلوم باشد، قبور آنان مورد تعرض و تخریب قرار نخواهد گرفت، مانند قبر مطهر حضرت فاطمه‌الزهرا (س). بنابراین امروزه احوال تعدادی از امامزادگان (ع) این شهر بر ما نامعلوم مانده است. این موضوع تا زمان آل بویه ادامه داشت، زمانی که آل بویه به حکومت رسیدند، بازسازی و تعمیرات آرامگاه‌های امامان (ع) و امامزادگان (ع) رواج پیدا کرد. «امرای آل بویه برای نشان دادن ارادت خود به ائمه (ع) و تبلیغ و ترویج فرهنگ تشیع، اقدام به تعمیر و تجدید بنای مشاهد متبرکه نمودند.» (خسرویگی، جلیلیان: ۱۳۹۲: ۸۹) و نیز «آل بویه نخستین گروهی بودند که مراسم و شعائر مذهبی امامیه را برگزار و از آن حمایت کردند.» (صادقی کاشانی، ۱۳۹۲: ۹۷)

د: تشابه اسمی تعداد زیادی از امامزادگان (ع) در این شهر سبب گردید که احوال آنان بر ما نامعلوم باشد. مانند فراوانی نام عبدالله به عنوان امامزادگان (ع) در شهر آمل و لاریجان.

این عامل موجب می شود آن چه در کتب بحور الانساب آمده، نمی توان به طور دقیق مشخص کرد که فرد مد نظر کدام امامزاده عبدالله (ع) می باشد.

تقسیم بندی احوال امامزادگان (ع) مدفون در آمل

الف: برخی از افراد مدفون در آمل که منتسب به ائمه اطهار (ع) می باشند از فرزندان و فرزند زادگان بلا فصل ائمه اطهار (ع) هستند. این گروه از امامزادگان (ع) جهت تبلیغ و ترویج شریعت اسلام به عنوان داعیان مذهبی به دیار مازندران و آمل آمده اند و برخی از آنان توسط بومیان به قتل و یا شهادت رسیده اند و برخی از آنان در این شهر ماندگار شدند و با بومیان خویشاوندی سببی برقرار نمودند و توسط حوادث طبیعی و یا کهولت سن در این شهر دار فانی را ترک نمودند و در گوشه و کنار شهر آمل و یا روستاهای اطراف به خاک سپرده شده اند و بر قبور آنان بناهایی احداث گردیده است.

ب: برخی از بناهای منسوب به آرامگاه های امامزادگان (ع) در این شهر مربوط به قبور فرماندهان و سربازان اعراب در جریان لشکرکشی به

مازندران می‌باشند که در جنگ‌ها و زد و خورد با افراد بومی کشته شدند و بعدها با پیروزی و تسلط اعراب مسلمان بر مازندران، قبور آنان مورد احترام و تقدّس اعراب و به تبع بومیان مسلمان قرار گرفت و بعدها این گونه قبور مشهور به قبور امامزادگان (ع) شده است.

ج: تعدادی از بناهای شهر آمل که به آرامگاه امامزادگان (ع) مشهور شدند، قبور زهاد، عرفا و علمای این شهر بوده و به جهت احترام مردم به علمای دینی خویش، مورد تقدّس قرار گرفت و در فرهنگ عامه مردم این شهر به امامزاده (ع) مشهور گردیدند. مانند بقعه شمس آل رسول که محلّ دفن سه تن از عرفا و علمای آملی می‌باشد.

د: همان طور که اشاره شد تعدادی از بقاع منسوب به امامزادگان (ع) در این شهر، نتیجه باور به تقدّس درختان، چشمه‌ها و یا خواب و رویا می‌باشد که در میان نسب شناسان «مشهور نسب» هستند.

برای دسترسی بهتر و عمیق‌تر به اطلاعات پیرامون آرامگاه‌های امامزادگان، ابتدا آن‌ها را به دو دسته زیر تقسیم کرده و سپس به شرح زندگی و معرفی مقابر هر یک از آنان، هر چند مختصر پرداخته می‌شود:

الف: آرامگاه سادات، عرفا و علمایی که موقعیت آنان نامعلوم است.

با بررسی منابع و بازخوانی متون تاریخ مازندران و آمل از شخصیت‌هایی نام برده می‌شود که مدفن آنان شهر آمل و یا اطراف آن می‌باشد. این انگاره به صحت نزدیک است که برخی از آرامگاه‌هایی که منسوب به امامزادگان (ع) می‌باشند، همین افراد و شخصیت‌هایی هستند که در منابع تاریخی از آنان نام برده شده است. بازگویی نام این اشخاص می‌تواند کمک راه شناسایی آرامگاه‌های آنان شود و یا افرادی که منسوب به امامزادگان (ع) در شهر آمل و روستاهای اطراف و یا در بخش کوهستانی لاریجان دارای آرامگاه و یا هر نوع بنای یادبود می‌باشند، احوال و زندگی آنان شناسایی شوند و برخی از نقاط مبهم تفهیم گردد. در ادامه به برخی از شخصیت‌هایی اشاره می‌شود که در منابع تاریخ مازندران از آنان نام برده شده است، ولی فرجام و مقابر آنان نامعلوم می‌باشد:

ابن فورک آملی

ابن اسفندیار درباره ابن فورک می‌نویسد: «مسجد سالار آمل و آن منبر که هنوز بر کرانه محراب نهاده به جهت او نصب کرده‌اند.» (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۱۲۵، ج: ۱). گویا ابن فورک مدّتی در اسارت صاحب عبّاد بود که در زمان حبس، دو عنوان کتاب با موضوع کلام نوشته بود و سپس با وساطت شخصی به نام ابو اسحاق اسفراینی آزاد گشت.

ابن اسفندیار دربارهٔ مقبرهٔ ایشان گزارش می‌دهد: «جهت او، سالار آن مسجد بنیاد افکند و تا آخر عمر به آمل بماند و خاک او به محلهٔ علی کلاده^{۱۴} سر بالای گنبد چهار راه نهاده است.» (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۱۲۵)

حسن بن حمزهٔ علوی

مرقد او مقابل زین الشرف به ماهی رسته^{۱۵} باشد و به عهد ملک السعید اردشیر، سید امام بهالدين الحسن بن المهدي المامطیری او را بر آن داشت که تجدید عمارت مقبرهٔ او فرمود. (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۱۰۳، ج: ۱)

سید رکن‌الدین ساری

«مرقد او به مدرسهٔ امام خطیب مقابل مشهدسر^{۱۶} راه است.» (همان: ۱۰۶)

میر تاج‌الدوله شهریار

ابن اسفندیار نوشته است: «امیر تاج‌الدوله شهریار رنجور شد و بر سر دوازده روز وفات یافت. او را بر جنازه نهاد و از قلعهٔ دارا بیرون آوردند و به آمل به خانقاه او برده و دفن کردند.» (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۸۳، ج: ۲).

^{۱۴} - این انگاره قابل طرح است محلهٔ علی کلاده در اطراف بقعهٔ شمس آل رسول یا میر حیدر باشد.

^{۱۵} - ماهی رسته یا ماهی راسته یکی از راسته‌های بازار قدیمی آمل می باشد.

^{۱۶} - به نظر می‌رسد مشهدسر اطراف بقعهٔ امامزاده ابراهیم (ع) باشد. البته به شهر بابلسر هم مشهدسر گفته می‌شد که با توجه به متن تاریخ ابن اسفندیار، با نقطهٔ فعلی بابلسر تفاوت زیادی دارد.

گویا مرگ امیر تاج الدوله در قلعه دارای چلاو اتفاق افتاده، ولی امروزه در نقطه نامعلومی از شهر آمل دفن شده است.

حسن بن قاسم بن حسن بن علی (ع)

بنا بر نشانی‌های منابع تاریخی، مرقد ایشان در محله علی‌آباد آمل، در خانه دخترش بود. «این مرد در سال ۳۲۰ ه.ق، در شهر آمل کشته شد. صاحب تاریخ رویان سال مرگ او را ۳۰۴ ه.ق نوشته است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۳، ج ۴).

داعی الکبیر

ستوده به نقل از اولیا الله آملی نوشته است: «در محله راست کوی آمل، دخمه و قبه عالی برای داعی الکبیر ساختند، هنوز [۸۱۸ قمری] آن عمارت باقی است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۴، ج ۴)

ابوعلی محمد بن ابوالحسن احمد

«در محله راست کوی آمل، گنبدی است که مرقد ابوعلی محمد بن ابوالحسن احمد پسر داعی الصغیر است، برابر گنبد داعی الکبیر نهاده ...» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۴ به نقل از اولیا الله: ۲۲۴)

شیخ الناس

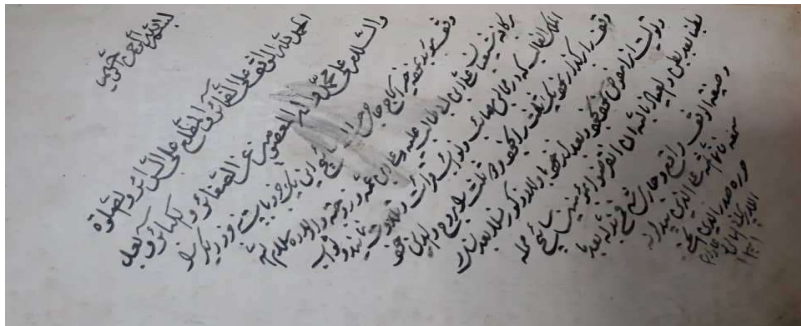
ستوده درباره بقعه شیخ الناس گزارش داده است: «این بقعه را ساکنان اطراف «شیخ انداز» و «شیخ الناز» نیز می‌خوانند. محل اصلی بقعه در نقطه

فعلی بیمارستان شیر و خورشید سرخ است. این بنا در نو سازی های دوران رضا شاه از میان رفت.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۷۱)

شاه رضا (ع)

ستوده درباره این بقعه نوشته است: «مهجوری در تاریخ مازندران از این بقعه یاد کرده است. ظاهراً کنار رود هراز طرف دست چپ بوده و بر اثر سیل از میان رفته است و اراضی این قسمت معروف به چاک شاه رضا است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۰۵-۱۰۴).

برابر نتایج تحقیقات میدانی نویسنده حاضر، نشانی های نقطه شاه رضا چاک را در نزدیکی روستای جمشیدآباد هراز پی یافته که در گذشته نزدیک دارای یک کوره آهک پزی بوده است.^{۱۷}

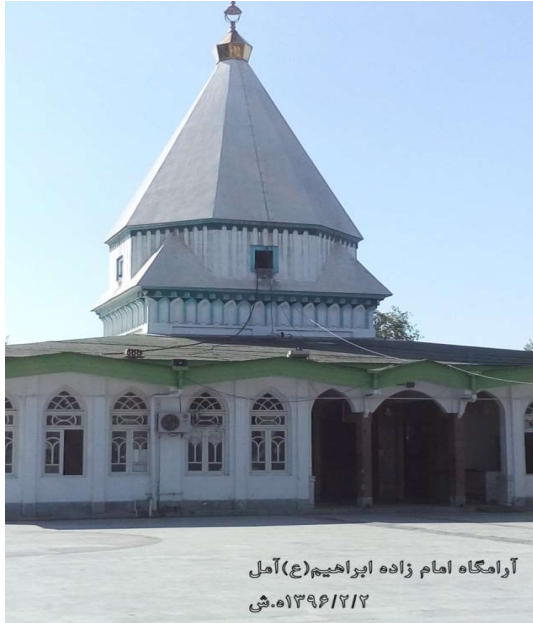

وقف نامه قرآن به مجالس عزاداری در لیتکوه. (اهدایی از دبیر علی اصغر زراعتگر سائیح)

^{۱۷} - مصاحبه با حسن خیری، محل مصاحبه: جمشید آباد، زمستان ۱۳۹۶ ه.ش.

ب: امامزادگان و عرفایی که دارای مقابر مشخص می‌باشند.

امام زاده ابراهیم (ع) - بلوار طالب آملی

آرامگاه امامزاده ابراهیم (ع). (۱۳۹۶/۲/۲ ه.ش، عکاس: مولف)

از بررسی متون تاریخی سلسله نسب امام زاده ابراهیم (ع) را چنین ذکر کرده‌اند: «ابو محمد ابراهیم بن امام موسی کاظم بن ابوجعفر بن محمدباقر بن علی بن حسین بن علی».

با توجه به متن فوق حضرت امامزاده ابراهیم (ع) در شهر آمل فرزند بلاواسطه حضرت امام موسی کاظم (ع) می‌باشد.

در منابع تاریخی و نسب‌شناسی مربوط به امامزادگان مازندران، سلسله نسب ایشان به طور واضح آمده است. در برخی متون تاریخی نام ساختمان این امامزاده (ع) به صورت مرقد و مشهد شاهزاده ابراهیم «لله پرچین» آمل یاد شده است که بنابر یادداشت‌های منوچهر ستوده، این مرقد قابل تطبیق با آرامگاه امامزاده ابراهیم (ع) در گرجی محله امروزی می‌باشد.

در یکی از کتاب‌ها به استناد نوشتار روی صندوق آرامگاه نام شریف ایشان «ابومحمد ابراهیم بن امام موسی کاظم» یاد شده است.

در کتاب «از آستارا تا استرآباد» شرح به شهادت رسیدن این شخصیت به نقل از یکی از وقف‌نامه‌ها آمده است، اما نویسنده آن کتاب با تطبیق دادن داده‌ها و حوادث تاریخی این وقف‌نامه و ماجرای به شهادت رسیدن امامزاده ابراهیم (ع) را جعلی می‌داند.

جملگی اسناد تاریخی بر این موضوع متفقند که امامزاده ابراهیم (ع) در شهر آمل به همراه مادر ارجمند و چند تن از یاران با وفا به شهادت رسیدند که همگی آنان در نزدیک هم مدفونند. تعداد یاران ایشان را هفتاد و دو نفر نوشته‌اند. محل دفن این یاران در ضلع جنوب شرقی مرقد امامزاده ابراهیم (ع) می‌باشد. هم‌چنین در بقعه یاران ایشان دو شخصیت به نام‌های

«نامدار خراسانی» و «آقاعبدالله» مدفون هستند که این دو از بانیان آرامگاه امامزاده ابراهیم (ع) می باشند.

حرم امامزاده ابراهیم (ع). (زمان و عکاس: نامعلوم)

امامزاده تقی (ع) - گرجی محله

آرامگاه امامزاده تقی (ع). (۱۳۸۰/۱/۲۸ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاه امامزاده تقی (ع) در گرجی محله آمل قرار دارد. لونجی دربارهٔ نسب و مرقد این امامزاده به نقل از دیگر منابع گزارش داده است: «امامزاده تقی (ع) برادر امامزاده ابراهیم (ع) است. بنای مرقد آن بزرگوار جدیدی بوده، ولی سبک معماری آن قدیم است. ضریحی در داخل بنا بر روی آن گور قرار دارد که گویند قدمت آن به هفتصد سال می‌رسد. در این جا مادر بزرگوار و همسر بزرگوار امامزاده تقی (ع) و خادمین آن حضرت [کفشدار] نیز مدفونند.» (لونجی، ۱۳۷۱: ۶۸).

امامزاده جعفر (ع) - نیاکی محله

آرامگاه امامزاده جعفر (ع). (عکاس: مولف)

بقعه منسوب به امامزاده جعفر (ع) در جنب حسینیۀ هدایت آمل در نقطه آملی محله قرار دارد. اهالی ایشان را از فرزندان امام موسی الکاظم (ع) می‌دانند.

از نمای خارجی این عبارت بر کاشی خوانده می‌شود: «مزار شریف امامزاده جعفر بن موسی مشهور به امامزاده معصوم.» (ستوده، ۵۷، ج ۱)
 ابن اسفندیار درباره شجره و مقبره یکی از زهاد و عرفای اسلامی به نام «شیخ زاهد ابو جعفر الحنطی» در شهر آمل می‌نویسد: «مفتی و مفید و زاهد و محله و مسجد بر قرار و تربت او مزار متبرک و بر سر خاک او

مصحفی به خط امیرالمومنین علی (ع) محمد الملقب بالحنفه نهاده، هر که آن مصحف دست بر نهد و سوگند به دروغ خورد، سال نمی گذرد تا به علامات فضایح از دنیا نمی گذرد و آزموده اند و همه اهل ولایت را حقیقت شد.» (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۱۳۱، ج ۱). طرح این انگاره که آرامگاه امامزاده جعفر (ع) در نقطه مذکور همین شخصیت مورد اشاره ابن اسفندیار باشد، نیازمند پژوهش و تحقیق دقیق و علمی می باشد.

امامزاده دین محمد (ع) - بلوار منفرد

آرامگاه امامزاده دین محمد (ع). (مهر ۱۳۹۷ ه. ش، عکاس: مولف)

آرامگاه امامزاده دین محمد (ع) در بلوار منفرد نیای قرار دارد، هم چنین راه دسترسی به این آرامگاه از طریق بلوار آزادگان هم امکان پذیر است. از احوال و سرگذشت این شخصیت مذهبی اطلاعات موثقی در دست

نیست. این آرامگاه بنایی نو ساز و از آجر و سیمان احداث شده است. بر بلندای بنا گنبدی طلایی رنگ نصب گردیده و دارای ایوان کوتاه و مسقف می‌باشد. با توجه به نام این شخصیت می‌توان فرض کرد که ایشان یکی از دراویش فرقه‌های شیعی مذهب بوده است.

امامزاده عبدالله (ع) - بلوار طبرسی

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع). (۵/۲/۱۴۰۰ه.ش، عکاس: ماریا طبری)

بقعه‌ای در ضلع جنوبی بلوار شهید طبرسی این شهر قرار دارد که این بقعه منسوب به امامزاده عبدالله (ع) است. شجره موثق و مکتوبی از این شخصیت در دست نیست. بنایی نو ساز و چهار گوش که مصالح آن از آجر و سیمان می‌باشد و در دهه قبل، این بنا را رنگ آمیزی سبز نمودند.

امامزادگان پنج تن (ع) - بلوار طبرسی

بقعه پنج تن (ع) در بلوار طبرسی بعد از احداث بلوار. (۱۴۰۰/۲/۴ ه.ش، عکاس: مولف)

بقعه پنج تن (ع) در بلوار طبرسی قبل از احداث بلوار. (منبع: رحمتی نیا، ۱۳۸۸: ۱۷۳)

امروزه این بقعه در وسط بلوار طبرسی قرار دارد. هم چنین در گذشته این بقعه در وسط خیابان عمومی قرار داشته است. از اسامی و سرگذشت

مدفونین این بقعه اطلاعی در دست نیست. در گذشته قبری ساده بوده و اهالی در شب‌های پنج شنبه و جمعه در کنار و روی قبر شمع روشن می‌کردند و در دهه قبل با احداث بلوار شهید طبرسی، این بقعه کاملاً در فضای سبز بلوار قرار گرفت و گلدسته‌ای طلایی رنگ بر روی مرقد نصب کردند و بنای قبر را تخریب نمودند.

بقعه شمس آل رسول (ع) - پایین بازار

بقعه شمس آل رسول در زمان بازسازی. (۱۳۹۶/۱۰/۲۱. ش.، عکاس: مولف)

این بقعه در محله پایین بازار قرار دارد و منسوب به مرقد «علامه شمس‌الدین محمد بن محمود آملی» است. ابن اسفندیار درباره این بقعه گزارش می‌دهد: «فقیه و صاحب حدیث و از جمله کبار و عباد، هنوز

تربت او برقرار است و مشهد معمور و مزار مشهور به عوامه کوی.» (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۱۰۵، ج: ۱).

لونجی دربارهٔ ایشان به نقل از متقدمان می‌نویسد: «ایشان از جمله کبار علماء و محققین قرن‌های هفتم و هشتم هجری هست و از اهل آمل تبرستان می‌باشد. از تاریخ وفاتش صریحاً اطلاعاتی در دست نیست و مذهبش تشیع بوده است و از جمله آثار او می‌توان شرح کلیات قانون و شرح کلیات ایلاقی در طب و شرح مختصر ابن‌حاجب را نام برد و اثر بسیار معروف او کتاب «نفایس الفنون فی غرایس العیون» دربارهٔ شرح موضوعات علوم است. ایشان به عربی و فارسی شعر می‌سرود.» (لونجی، ۱۳۷۱: ۱۰۴). ابن اسفندیار دربارهٔ این بقعه گزارش می‌دهد: «السید آل رسول صلی الله علیه و آله فقیه و صاحب حدیث و از جمله و مزار مشهور به محلهٔ عوامه کوی بر دروازهٔ آمل.» (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۱۷۲، ج اول)

نورالله پهلوان در کتاب «امامزادگان آمل و مقابر ایشان» نام شخصیت مدفون در این بقعه را «ابوالعباس احمد بن ابراهیم حسنی» نوشته است. (پهلوان، ۱۳۹۳: ۱۴۲)

گویا در این آرامگاه سه شخصیت عارف و عالم مدفون می‌باشند. یکی از این سه نفر «قاضی هجیم» می‌باشند که ابن اسفندیار دربارهٔ ایشان گزارش

داده است: «قاضی هجیم، زاهد و عالم و تربت بر در مشهد آل رسول الله به محله عوام کوی.» (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۱۳۲).

این بنا با شماره ۶۲ به ثبت میراث فرهنگی رسید. بنایی چهار ضلعی و از خشت و ملات ساروجی احداث شده بود. بنابر شناسنامه این بنا، قدمت آن به قرن نهم قمری برمی گردد. این بنا در زمان تحریر^{۱۸} این سطور بازسازی و مرمت شده و در جریان مرمت، تلاش بر آن شد که اصالت بنا محفوظ بماند.

میر قوام الدین مرعشی (ع) - جنب مصلی

آرامگاه میر قوام الدین مرعشی. (دی ۱۳۹۶ ه. ش، عکاس: مولف)

در جنب مصلی بزرگ شهر، بقعه‌ای چهارگوش با گنبد مخروطی چهار وجهی از خشت و ملات و بازسازی شده قرار دارد که این بنا محل دفن

^{۱۸} - زمان تحریر: ۱۴۰۰/۱/۸ ه. ش. آمل.

میر قوام‌الدین مرعشی سر سلسله و پایه‌گذار حکومت مرعشیان مازندران می‌باشد. میر قوام‌الدین یا میر بزرگ در روستای مرزنگوی دابو سکونت داشت. نسب ایشان را به این صورت گزارش نمودند: «سید قوام‌الدین صادق بن عبدالله بن محمد بن ابی هاشم بن علی بن حسن بن علی المرعش» (پهلوان، ۱۳۹۳: ۱۱۷، به نقل از قمی: ۴۸)

قدمگاه خضر نبی (ع) — اسپه کلا

بقعه متبرکه حضرت خضر (ع). (تابستان ۱۳۹۶ ه. ش. عکاس: مولف)

«حسن بن قاسم بن حسن بن علی بن عبدالرحمن شجری معروف به داعی الصغیر در مصلاهی آمل خانه بنا کرد و فرمود مجموع سادات آن جا خانه‌ها ساختند.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۳۹)

هم چنین ستوده گزارش می‌دهد: «در محلّ شیر و خورشید سرخ آمل، سر پل مصلی، پشت کتابخانه عمومی شهر، گنبدی به نام خضر است که ممکن است، مدفن یکی از سادات باشد. داخل این گنبد، محلی معروف به «هفت تن» است که امکان دارد هفت تن از سادات در این جا به خاک سپرده باشند.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۳۹). این بقعه در چند نوبت مورد بازسازی و تغییرات فیزیکی قرار گرفت.

«این بنا جزء آثار ثبت ملی به شماره ۱۲۴۸ و متعلق به قرن نهم هجری قمری می‌باشد.» (اسلامی مقدم، ۱۳۹۰: ۱۷۰)

امامزادگان فضل و فخر (ع) - قادی محله

آرامگاه امامزادگان فضل و فخر (ع). (۱۳۹۶/۱/۳۱ ه. ش، عکاس: مولف)

آرامگاه این دو امامزاده در کنار نهر شهر رود رو به روی تکیه قادی محله قرار دارد. «فضل و فخر گویا از فرزندان زین العابدین (ع) می‌باشند.»

(ستوده، ۱۳۶۶: ۶۱) در برخی منابع چنین آمده است: «سید فخرالدین و سید فضل‌الدین از نسل امام زین‌العابدین (ع) می‌باشند که به همراه امامزاده ابراهیم (ع) به آمل آمدند.» (راعی اسکی، ۱۳۹۳: ۴۲۸)

امامزاده قاسم (ع) - چاک‌سر

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) در محله چاک‌سر آمل. (دی ۱۳۹۶ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) در محله چاک‌سر آمل قرار دارد. بنابر گزارش منابع تاریخی، ایشان فرزند بلافضل موسی بن جعفر (ع) می‌باشد. بنایی هشت ضلعی با خشت احداث شده است و دارای نقش و نگارهای زیبا می‌باشد. «این بنا با توجه به عوامل [نوع] معماری مربوط به دوره قاجار می‌باشد.» (پهلوان، ۱۳۹۳: ۱۳۹)

ناصرالحق (ع) - پایین بازار

آرامگاه ناصرالحق بعد از تعمیرات و تغییرات. (اردیبهشت ۱۳۹۳ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاه ناصرالحق قبل از تغییرات و تعمیرات. (تابستان ۱۳۷۶ ه.ش، عکاس: مولف)

در محله پایین بازار جنب اداره ارشاد اسلامی شهرستان آمل، بنایی قدیمی و چهار ضلعی و گنبدی مخروطی شکل قرار دارد که این بنا منسوب به

آرامگاه ناصرالحق از عالمان و فرمانروایان علویان مازندران می‌باشد. نسب‌شناسان نسب ایشان را چنین نوشته‌اند: «حسن بن علی العسکری بن حسن بن علی بن عمر الاشرف بن علی بن زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی طالب (ع) ملقب به اطروش^{۱۹} و مکنی به ناصرالحق در سال ۲۲۳ ه.ق به دنیا آمد.» (مجد، ۱۳۸۶: ۷۷ به نقل از مادلونگ، ۱۳۸۱: ۱۴۳)

این بنا مربوط به قرن نهم هجری قمری می‌باشد و امروزه این بنا با حفظ ساختمان و معماری قدیمی بازسازی و تغییراتی در آن ایجاد شده است و ضریحی بر روی قبر نصب شده و از اراضی محوطه جهت ساخت مسجد استفاده شده است. «این مزار محلّ زیارت شیعیان چهار امامی [زیدیه] سراسر جهان به ویژه زیدیان کشور یمن است.» (ذبیحی، ۱۳۹۳: ۳۱). همه ساله در ایام محرم توسط شیعیان دوازده امامی آملی در این مکان مجالس عزاداری امام حسین (ع) برگزار می‌شود.

آرامگاه چهل دختر (س) - پایین بازار

«این بنا در ضلع جنوب شرقی مسجد امام حسن عسکری (ع) در پایین بازار واقع شده و از این بنا فقط دیواری کهن باقی مانده است. در گذشته مردم،

^{۱۹} - از آن جایی که ایشان در جنگ‌هایی که همراه محمد بن زید شرکت کرده بود در اثر سلاح دشمن یا به جهت شکنجه دوران اسارت در نزد رافع بن هرثمه به گوش او آسیب رسید و به این سبب او را اطروش یا کر می‌نامیدند» (بهنیا، ۱۳۹۵: ۱۸۵ به نقل از جعفریان، ۱۳۶۸: ۱۰۳)

در این مکان پارچه‌های سبز گره می‌زدند و بر روی دیوار، طاق‌هایی وجود داشت که شمع روشن می‌کردند.» (رحمتی‌نیا، ۱۳۸۸: ۱۴۱).

بنابر گفته‌های سالخوردگان در گذشته این مکان حمامی زنانه بوده است که چهل تن از دختران پاک و معصومه بنا بر عللی در داخل حمام محبوس شده‌اند.^{۲۰}

*** **

نمای هوایی حرم امامزاده عبدالله (ع). (عکس: اهدایی از فتح‌الله ولی‌زاده، عکاس: نامعلوم)

^{۲۰} - به نقل از کبری رضایی (تولد: ۱۳۹۵ ه.ش - مرگ: ۱۳۷۷ ه.ش)

فصل پنجم: امامزادگان بالا لیتکوه

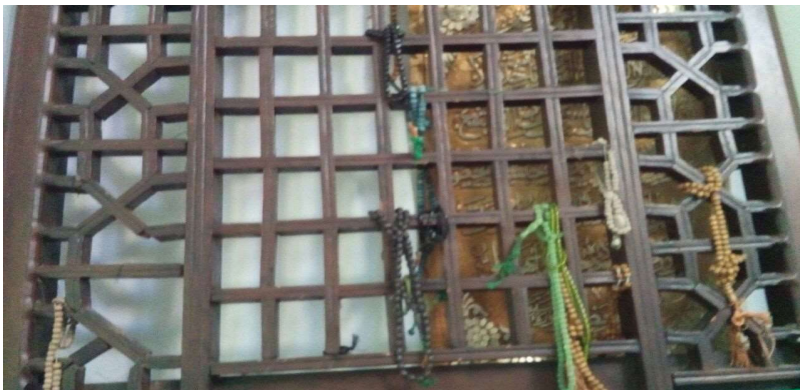

آرامگاه امامزاده عباس در روستای سوته کلای لیتکوه

عکاس: مولف

اشاره کوتاه

لیتکوه به مجموعه آبادی‌هایی گفته می‌شود که در غرب نقطه شهری آمل قرار دارد و از سه بخش جلگه‌ای، جنگلی و کوهستانی تشکیل شده است. این بخش از آمل از لحاظ قدمت و پیشینه تاریخی بیش از سایر نقاط آمل می‌باشد. لیتکوه به دو دهستان بالا خیابان و پایین خیابان تقسیم شده است که بخش پایین خیابان در شمال و بخش بالا خیابان در جنوب قرار دارد.^{۲۱} در ادامه به آرامگاه‌های منسوب به امامزادگان بخش بالا خیابان اشاره می‌گردد:

دخیل بند آرامگاه امامزاده عباس سوته کلا. قدمت ۱۲۶۳ ه. ق- (۱۴۰۰/۴/۲ ه. ش، عکاس: مولف)

^{۲۱} - برای اطلاعات بیشتر از این بخش به کتاب «تاریخ و جغرافیای سرزمین‌های غرب آمل» و «لیتکوه» با پژوهش و نگارش نویسنده حاضر مراجعه شود.

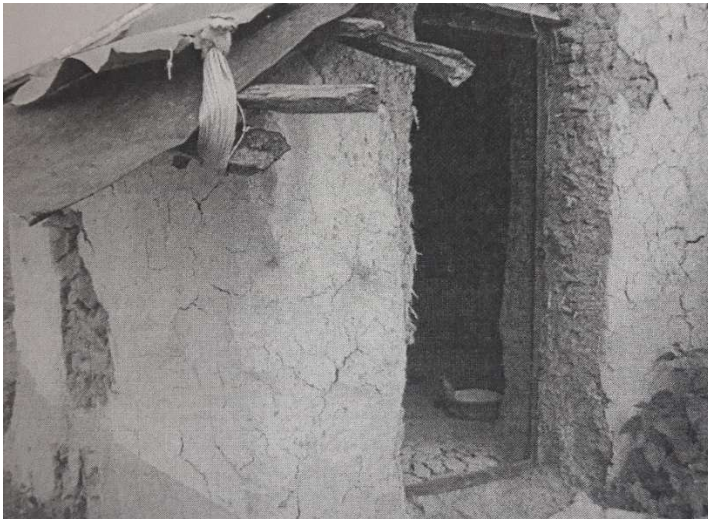
امامزاده بابا طاهر (ع) - چندر محله خشواش

صخره منسوب به مدفن امامزاده باباطاهر (ع) در روستای چندر محله خشواش. (۱۴۰۰/۳/۱۰ ه.ش، عکاس: مولف)

در سمت شمال غربی روستای چندر محله خشواش صخره‌ای وجود دارد که اهالی باور دارند این صخره محلّ دفن یکی از سادات عارف به نام بابا طاهر (ع) می‌باشد که اهالی این نام را به صورت «بطهر آقا» بیان می‌کنند. از سرگذشت این شخصیت هیچ گونه اطلاعات مستندی در دست نیست. اهالی شب‌های جمعه و ایام محرم نذر شمع برای این مکان می‌نمایند و در چند متری این صخره چشمه‌ای قرار دارد که این چشمه به چشمه بطهر آقا مشهور است.

امامزاده محمد (ع) - هلی چال

آرامگاه منسوب به امامزاده محمد (ع) در هلی چال. (منبع: پهلوان، ۱۳۹۳: ۱۷۹)

بنایی ساده و فاقد هر گونه معماری در روستای هلی چال لیتکوه قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده محمد (ع) می‌باشد. سرگذشت این شخصیت نامشخص می‌باشد.

امامزاده محمد (ع) - مرتع داد نوید

این آرامگاه در یکی از مراتع جنوبی روستای سنگ‌درکا به نام «داد نوید» قرار دارد بنایی چهار گوش، ساده و فاقد هر گونه معماری مناسب بخش جنگلی که در حال تخریب و از بین رفتن می‌باشد.^{۲۲}

^{۲۲} - به نقل از یکی از چوپانان سنگ‌درکا. شاید اطلاعات فوق نادرست باشد.

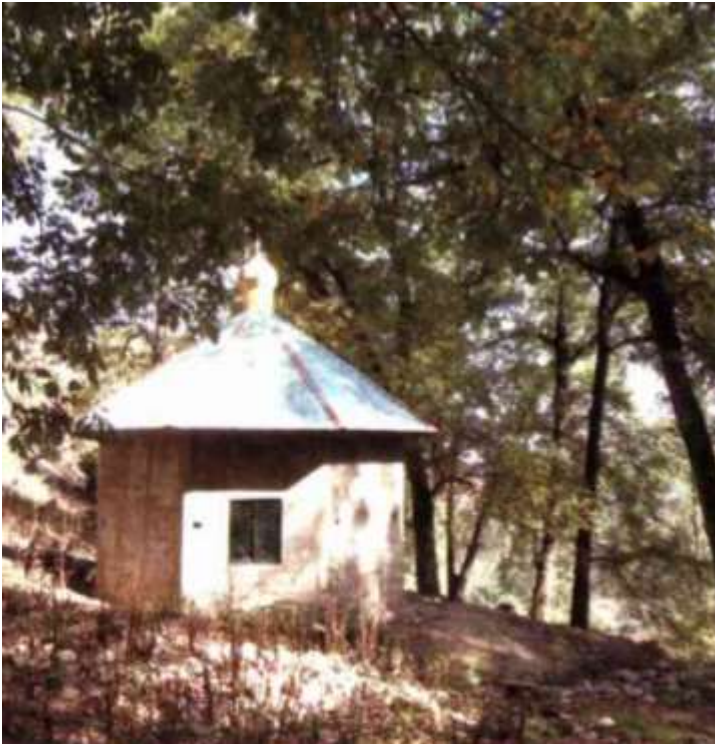
امامزاده شاه زید (ع) - روستای شاهزید

آرامگاه امامزاده شاه زید (ع). (۱۴۰۰/۳/۱۴ ش، عکاس: مهران اسدی)

آرامگاه امامزاده شاه زید (ع) در روستایی به همین نام قرار دارد که در دهه ۱۳۷۰ خورشیدی، بنای نوسازی احداث شد که این بنا، دارای گنبدی زیبا و با پیروی از معماری مذهبی شیعی ساخته شد. در اطراف این بقعه، اتاق‌هایی به عنوان زائر سرا احداث شده است. بنا بر استناد حکم نوشته ضریح مرقد این امامزاده (ع)، نسب ایشان به شرح زیر است: «حضرت زید بن موسی بن جعفر علیه السلام»

امامزاده معصومه (س) - پرن

امامزاده معصومه (س) در روستای پرن. (منبع: نظری، ۱۳۹۴: ۳۶۲)

در مرتع «میان دره» آبادی پرن، بنایی مقدس وجود دارد که مردم منطقه، آن را منسوب به آرامگاه امامزاده معصومه (س) می‌دانند، ولی از سرگذشت این شخصیت به جز اظهارات شفاهی، اطلاعاتی در دست نیست.

بنای آرامگاه این امامزاده (س) نوساز، چهارگوش و با بام مخروطی چهار وجهی بوده که به نظر می‌رسد قدمت این بنا کمتر از ده سال باشد.

امامزادگان ۱۸ تن (ع) - رزکی

بنای گلی - چوبی آرامگاه ۱۸ تن امامزادگان رزکی، بهار ۱۳۷۸ خورشیدی.

(منبع: محمدی لیتکوهی، ۱۳۸۶: ۱۳۱)

این بنا در سمت غربی آبادی رزکی، بر بلندای تپه جنگلی مرتع «پیته» در میان درختان قرار دارد. بنای قدیمی، چوبی - گلی بوده و باور بر آن است که این بنا محل دفن ۱۸ نفر از افراد منسوب به امامزادگان (ع) می باشد که دسته جمعی در این مکان دفن هستند. قبور امامزادگان (ع) در میان این اتاق گلی - چوبی قرار داشت و ایوانی کم عرض با مساحت اندک در ضلع جنوبی بنا دایر و بام پوش آن حلب بوده است.

بنای گلی - چوبی آرامگاه ۱۸ تن امامزادگان رزکی

در دهه ۱۳۸۰ خورشیدی، بنایی نوساز در کنار این حرم احداث شده که مساحت حرم را بیشتر نموده است و نیز قسمتی از آن اختصاص به مسجد و حسینیه حرم دارد.

در سمت شمالی و غربی این بنا، آثار به جا مانده ساختمانی به صورت خشت چین مشاهده می شود که این انگاره قابل ارائه است آثار به جا مانده، مربوط به قبور امامزادگان (ع) باشد.

در سال ۱۳۸۵ خورشیدی در مسجد این آرامگاه، شجره نامه ای به صورت دست نویس قرار داشت که در آن، احوال این افراد و نحوه شهادت رسیدن

آنان شرح داده شد. در ادامه آن چه از این شجره‌نامه، بازخوانی و بازنویسی شده، آورده می‌شود:

شجره‌نامه ۱۸ تن از امامزادگان (ع) روستای رزکی

امّ محمد و یعقوب و ایوب و زکریا و یونس و شعیب و عبدالله و ناصر و عماد و عبدالمطلب و عبدالحق و هارون و هاشم و ابوطالب و مطهر و خضر و الیاس بعضی فرزند و بعضی فرزندزادگان امام موسی‌الکاظم در قمش^{۲۳} روی به هزیمت نهادند، چون به «کند»^{۲۴} رسیدند، چهار طایفه که دشمن خاندان امیرالمومنین (ع) بودند: یکی از اولاد «بنت کندی»^{۲۵} و دوم «اشعث کندی»^{۲۶} و سیم «زیرک کندی»^{۲۷} و چهارم «حسن رئیس»^{۲۸} از نسل عشیان بن عاص^{۲۹} علیه اللعنه بود که به هر چهار طایفه لعنت باد!!

^{۲۳} - قمش: این کلمه در زبان مازندرانی به معنی نی‌زارهای مردابی گفته می‌شود که نی‌هایی با قطر کم می‌روید، هم چنین به نظر می‌رسد این کلمه در اصل قومش یا قومس بوده که نام قدیمی سمنان کنونی است و انتساب این معنی در این متن به صحت نزدیک‌تر است.

^{۲۴} - کند: به معنی شکر و نیز نام چند نقطه جغرافیایی در ایران می‌باشد. به احتمال کند باید محلّ شهادت این افراد بوده باشد. هم چنین کندی‌ها طایفه‌ای از اعراب جنوبی شبه جزیره عربستان بوده‌اند که در حدود قرن پنجم میلادی به یمامه و نجد کوچ کردند و بعدها پایه‌های حکومت سلسله کندیان را پی‌ریزی کردند.

^{۲۵} - بنت کندی: از مطالعه منابع و جستجو در سایتهای اینترنتی از این شخصیت اطلاعی به دست نیامد.

^{۲۶} - اشعث کندی از مخالفان حضرت علی (ع) در جنگ صفین بوده است.

^{۲۷} - این شخصیت شناخته نشد.

^{۲۸} - این شخصیت شناخته نشد.

^{۲۹} - شناخته نشد.

اما راوی گوید: چون آن هیجده تن امامزادگان به «کند» رسیدند، شب در آن جا فرود آمدند، بعضی از ایشان را به دیدن یکی اشتیاق بود، او «شرف‌الدین»^{۳۰} نور لیتکوه بود، مردم آن را خبر کرد، جمله^{۳۱} مخالفان با امامزادگان در آمدند، مجادله بسیار کردند.

چهار طایفه که اسم ایشان گفته شد، امامزادگان را در همان موضع شهید کردند، اما شعیب را چندان زخم رسیده بود که از ناله او جماعت ده به فغان آمدند. القصه تا مدت سه روز می‌نالدند؛ روز سیم امامزاده معصوم به جوار حق در پیوست.

ضریح جدید امامزادگان ۱۸ تن رزکی. (نظری، ۱۳۹۴: ۳۸۱)

۳۰ - در این شجره نامه نام هفده تن ثبت شده بود. به سطر اول شجرنامه مراجعه شود.

۳۱ - شناخته نشد.

۳۲ - جمله: همه، تمام

اما احمد رازی تّامی، امامزادگان را در آن جا دفن نمود، اما فرزندان علی بن حضرت زین العابدین بن حسین بن ابوالحسن (ع) را زخم رسید، به موضع کُند رسیدند در کوچه «گهواره تراشان» افتاد، در آن گذر [کوچه] مردی بود به نام «حاجی حلویی»^{۳۴} تا مدّت سه روز در آن جا به خانه خود [نگه] داشت. آخرالامر خوار [به وضع وخیم] جان کُند. خبر یافتند دو تن امامزاده را در کوچه گهواره تراشان شهید کردند.

اما علی بن حضرت امام موسی الکاظم (ع) که او را نام [؟] و موسی در ولایت «کند» افتادند، در ده، کدخدایی بود نام وی «عبدالله مونی»^{۳۵} خواندندی، او را زنی بود «عصمت» نام، از خانه بیرون آمد، دید که دو نفر در خانه او ایستاده‌اند؛ روی چون ماه شب چهارده. از ایشان احوال پرسید که از کدام قبیله‌اید که چنین خوب صورت هستید؟

گفت: «ای نیک زن! احوال غریبان چه می‌پرسی؟! ما را شربتی ده!»

آن زن گفت: «من شنیدم که اینان، عرب مصطفی و مرتضی به ولایت‌ها می‌روند.»

۳۳ - به نظر می‌رسد باید اهل شهر ری باشد.

۳۴ - این شخصیت شناخته نشد.

۳۵ - این کلمه خوانده نشد.

۳۶ - شناخته نشد.

۳۷ - عرب مصطفی و مرتضی: به نظر می‌رسد، منظور نسل پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) باشد.

آن گاه شاهزاده علی که پسر جعفر بن حضرت موسی الکاظم (ع) بود. عبدالله بن حضرت امام محمد باقر (ع) بود و آن یکی موسی بن امام موسی (ع).

گفت: «ای نیک زن! مگر تو محبِ اهل البیتی؟» آن گاه زن به گریه در آمد و گفت: «جانم به فدای نام اهل البیت رسول باد!»

آن گاه، آن‌ها را به در خانه آورد. عبدالله در نماز بود و به ذکر خدای تعالی مشغول بود. در دست و پای حضرت افتاد و زار زار گریه کرد و او را به خانه خود پنهان داشتند.

پس از روزی «عشیان» علیه اللعنه درگذر [حال عبور] بود، نوری دید که در خانه عبدالله می تابد. نزد اشعث رفت و احوال با او گفت. پس پانصد سوار پیاده نزد عبدالله رفتند و امامزادگان را شهید کردند که لعنه الله علی القوم الظالمین!

اما هادی بن حضرت امام موسی الکاظم (ع) با یک شهیده «زینب» نام در شهریار افتادند، در «رزد»^{۳۸} دو هزار کدخدای نامی بودند^{۳۹} و بیشترین گبر^{۴۰} بودند. در میان شهر قلعه عظیمی بود^{۴۱} در طرف آفتاب بر آمدن

^{۳۸} - رزده: به احتمال نام قدیمی تر روستای رزکی است.

^{۳۹} - دو هزار کد خدا به نظر می رسد نوعی اغراق است.

^{۴۰} - گبر: به زرتشتیان گبری می گویند.

^{۴۱} - شاید یکی از سه قلعه مرعش یا فرنگیس و یا ذکر یا باشد که شرح آن در این کتاب و کتاب

«قلعه‌های تاریخی آمل و لاریجان» آمده است.

[مشرق] مسجدی بود که مسجد «لار شعبان» گفتند. مردی بیرون رز ده بود، نام او عبدالله مومنی بود. امامزادگان را در حجره خود نگاه داشت و ایشان را به خانه خود برد و احوال با زن گفت. پس «منصور مثقی» علیه العنه خبردار شد و ایشان را شهید کردند.^{۴۲}

امامزاده محمدجابر (ع) - محمدآباد

آرامگاه قدیمی منسوب به امامزاده محمدجابر در محمدآباد (ع). (منبع: پهلوان، ۱۳۹۳: ۱۷۸)
در روستای محمدآباد لیتکوه، بنایی نوساز وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده محمدجابر (ع) می‌باشد. از این شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست.

^{۴۲} - این شجره‌نامه بدون منبع نوشته شده بود.

امامزاده عبدالله (ع) - شهر امامزاده عبدالله

بنای جدید آستانه امامزاده عبدالله (ع). تیر (۱۳۹۵ هـ ش، عکاس: مولف).

این بنا در مرکز شهر امامزاده عبدالله (ع) می‌باشد که با مرکز شهر آمل حدود ۱۲ کیلومتر فاصله دارد. معماری و ساختار فیزیکی این بنا در چند دوره تغییر کرده است. بنا بر گزارش شفاهی سال‌خوردگان این دیار، بنای آرامگاه این امامزاده در حدود دهه ۱۳۲۰ خورشیدی تا حدود سال ۱۳۴۲ خورشیدی، چوبی و قسمتی از آن خشتی بوده است. اما «در سال ۱۳۴۲ ه.ش» به دستور فرح دیا [همسر محمدرضا شاه پهلوی و رئیس بنیاد خیریه فرح]، این مکان در اختیار سازمان حج و اوقاف قرار گرفت.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۱۹) بنایی به شکل مخروط به ارتفاع حدود ۱۲ متر و به صورت شش ضلعی با

نصب ضریحی از طلا به دست هنرمندان اصفهانی، احداث شد. بنابر استناد کتیبه داخل ضریح، سال اتمام ساخت و نصب این ضریح (۱۳۵۲ه.ش) می‌باشد.

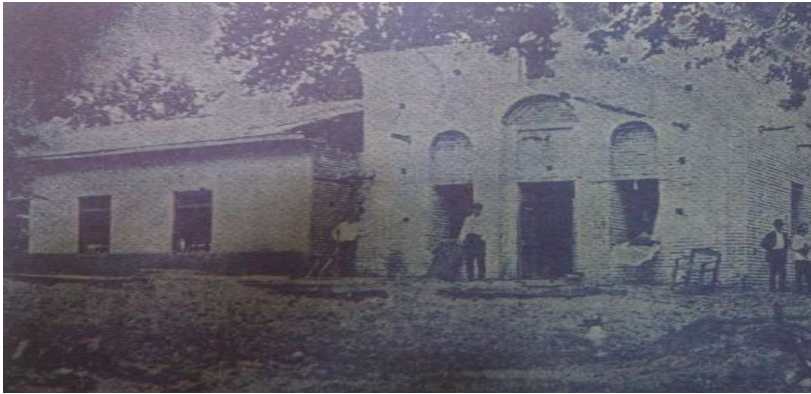
«مهندس معماری و نقشه‌کشی این حرم مطهر در این دوره، شخصی به نام «مظلوم تهرانی» و پیمانکار ساختمانی آن «محمد ابراهیم وطن خواه نوایی» بوده است.»^{۴۳}

در سال ۱۳۸۹ خورشیدی، بنای آن تخریب و پایه‌های بنای جدیدی را طرح ریزی کردند که بر گرفته از معماری اماکن مذهبی ایرانیان می‌باشد. برخی عقیده داشتند که بنای احداثی سال ۱۳۴۲ ه.ش بر گرفته از معماری مسیحیان بوده است که اظهار نظر پیرامون این موضوع نیاز به اطلاعات تخصصی معماری ادیان می‌باشد.

برخی این شخصیت را برادر امام رضا (ع) می‌دانند و برخی ایشان را از فرزندان صالح و عارف مسلک میرقوام‌الدین مرعشی دانسته‌اند. حضرت علامه حسن‌زاده آملی در سوال یکی از علاقمندان به شجره امامزاده عبدالله (ع) فرمودند: «اما درباره شجره نامه‌اش هر چه گشتم، نتوانستم موفق شوم، سرسام گرفتم، اما شجره نامه‌اش را پیدا نکردم. چون امامزاده

^{۴۳} - مصاحبه با وطن خواه، برادر محمد ابراهیم، آمل: ۱۳۹۲/۶/۱۰ ه.ش.

عبدالله‌های بسیاری وجود دارد.^{۴۴} آما من دربارهٔ امامزاده عبدالله (ع) آمل، به جایی نرسدم.» (آوریده: ۱۳۹۴: ۸)

بنای آستانه قبل سال ۱۳۴۲ ش. (منبع: یوسفی، ۱۳۹۲ه.ش)

بازار حرم امامزاده عبدالله (ع) ۱۳۴۳ ه.ش. (منبع: یوسفی، ۱۳۹۲ه.ش)

^{۴۴} - مجتبی آوریده در کتاب «داستان شفایافتگان از حرم‌های امامزادگان» از ۵۸ امامزاده به نام عبدالله (ع) در مازندران نام برده است. (رک: آوریده، ۱۳۹۴: ۶۵-۶۰)

آستانه امامزاده عبدالله (ع). (۱۳۸۹ ه.ش، عکاس: نامعلوم)

بنای آستانه امامزاده عبدالله (ع) ۱۳۴۳ ش (منبع: یوسفی، ۱۳۹۲ ه.ش)

نمایی از آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) قبل از احداث زائرسراها.

تخریب بنای قدیمی آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) لیتکوه در سال (۱۳۸۹ ه.ش).

بی بی فاطمه (س) - شهر امامزاده عبدالله

مرقد بی بی فاطمه (س) در محوطه آرامگاه امامزاده عبدالله (ع)؛ اردیبهشت ۱۳۸۵ خورشیدی.
(عکاس: عباس طبری)

این بنا در حیاط قدیمی حرم امامزاده عبدالله (ع) تا سال ۱۳۸۹ ه.ش قرار داشت. گویا بی بی فاطمه (س) همسر امامزاده عبدالله (ع) دارای بنایی ساده و چهار گوش و حلب پوش بوده که در ضلع شرقی بنای قدیمی حرم قرار داشت.

امامزاده عالی کیا سلطان (ع) - روستای عالی کیا سلطان

آرامگاه منسوب به امامزاده عالی کیا سلطان (ع). (خرداد ۱۳۹۷ ه.ش، عکاس: مولف)

بنایی در میان جنگل‌های جنوبی شهر امامزاده عبدالله (ع) قرار دارد که منسوب به امامزاده «عالی کیا سلطان» می‌باشد. این بنا در طول دوره‌های مختلف از لحاظ ساختار فیزیکی و معماری دچار تغییرات شده است. «آل کیا خاندانی از سادات شیعه امامیه، حاکم گیلان به امام سوم می‌رسانند. جد آنان سید علی کیا، همراه برادانش با حمایت مرعشیان بر گیلان مسلط شد (سال ۷۶۹ ق). آنان ابتدا با پرداخت خراج به تیمور از تهدید او در امان ماندند و پس از مرگ وی اعلام استقلال کردند. از این سلسله، ۱۷ نفر تا سال ۱۰۰۰ قمری حکومت کردن. مهم‌ترین رخداد شیعی در زمان آل کیا را می‌توان تغییر مذهب مردم این منطقه از زیدی به امامی دانست.» (صادقی کاشانی، ۱۳۹۲: ۱۰۸)

اولین بنای آرامگاه، چوبی بوده است و در حدود دهه ۱۳۲۰ خورشیدی، ساختمان گلی و در سالهای بعد، از آجر ساخته شده بود. این بنا مستطیل شکل و از دو بخش مسجد و مرقد تشکیل شده و در گذشته بام پوش آن از نوعی گیاه محلی به نام «آهه» و بعدها سفال و حلب پوش شده و صندوقی چوبی ساده بر روی مرقد قرار گرفته بود.

امامزاده داوود کیا سلطان (ع) - روستای اسپند

آرامگاه منسوب به امامزاده داوود کیا سلطان در اسپند. (خرداد ۱۳۹۷ه.ش، عکاس: مولف)

بنای آرامگاهی منسوب به امامزاده «داوود کیا سلطان» در روستای اسپند قرار دارد که بنایی ساده و مستطیل شکل است و مصالح به کار رفته در آن از گل و سنگ و چوب می‌باشد. قدمت این آرامگاه نامعلوم است. صندوق چوبی در وسط ساختمان قرار دارد که مرقد امامزاده را پوشانده و

در اصلی این بنا سمت شرق قرار دارد و در صحن ورودی قبر شخصی به نام «حسین رهنما» قرار گرفته است. زیارت‌نامه‌ای در داخل حرم قرار دارد که در تاریخ ۱۳۵۷/۸/۱۵ ه.ش وقف این مکان شده است.

امامزاده جبار کیا سلطان (ع) - روستای فشک‌رو

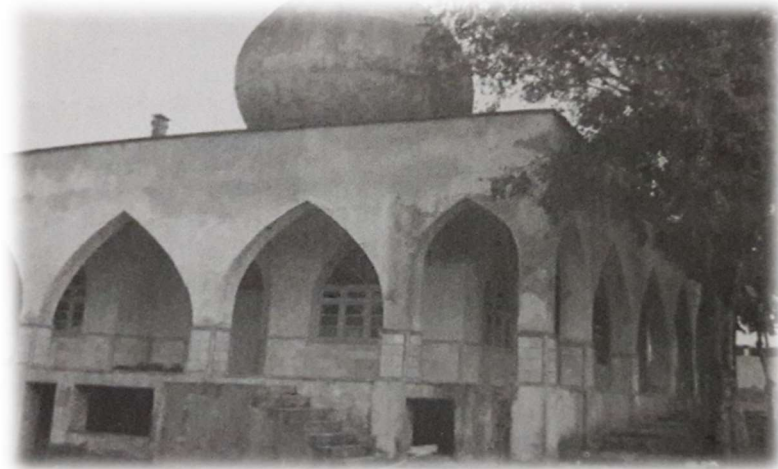

آرامگاه امامزاده جبار کیا سلطان در روستای فشک‌رو. (عکاس: مولف)

در میان جنگل سمت جنوب غربی روستای فشک‌رو یا خشک‌رود در نقطه‌ای به نام «تاری‌محله»، آرامگاه امامزاده‌ای منسوب به جبار کیا سلطان قرار دارد که بنایی چهار گوش و از سه اتاق ساده تشکیل شده است و مصالح به کار رفته در آن از آجر و سیمان و حلب پوش می‌باشد. این بنا نوساز است که در گذشته، گلی و سفال پوش بود و نام این امامزاده در طومار فهرست امامزادگان مازندران در عصر صفوی آمده است و «در

زمان صفوی به تولیت شیخ علی الیکاری بوده است.» (دانش پژوه، ۱۳۴۵: ۵۷-۶۱).

امامزاده مظفر (ع) - اسکومحله

آرامگاه امامزاده مظفر (ع) در روستای اسکومحله. (اردیبهشت ۱۳۸۵ ه. ش، عکاس: عباس طبری)

این بنا در حدود پانصد متری در سمت شرق حرم امامزاده عبدالله (ع) در اسکومحله قرار دارد. بنایی است مستطیل شکل، دارای دو ایوان جنوبی - غربی و ایوان جنوبی دارای ۱۰ ستون و ایوان غربی دارای ۴ ستون فیل پایه‌ای می‌باشد. این بنا شامل حرم، دو مسجد مردانه و زنانه، راهرو، کفشداری و انباری در زیر ساختمان می‌باشد و مرقد امامزاده با ضریح آلومینیم مشبک کاری پوشیده و گنبدی زیبا بر بالای ساختمان خودنمایی می‌کند.

امامزادگان محمد و جعفر (ع) - روستای آل چنگل

آرامگاه منسوب به امامزادگان محمد و جعفر (علیهما السلام) در روستای آلی چنگل.
(۱۳۹۷/۱۱/۱۹ ه. ش. عکاس: مولف).

در روستای آلی چنگل، آرامگاهی منسوب به دو امامزاده به نام‌های محمد و جعفر (ع) قرار دارد^{۴۵} که این آرامگاه در گذشته نه چندان دور گلی بوده است و دهه پایانی سال ۱۳۷۰ ه. ش بنایی نوساز و از آجر و سیمان احداث و بام پوش حلبی دارد. در گزارش منوچهر ستوده در دهه ۱۳۵۰ خورشیدی، درباره این بنا آمده است: «این بنا ساده و از نظر تاریخی ارزش نداشته است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۱۷).

^{۴۵} - برخی اظهار داشتند که در این آرامگاه سه تن از امامزادگان به نام‌های ابراهیم، محمد و جعفر دفن می‌باشند. (به نقل از مرحوم کبری رضایی)

در سال ۱۳۸۶ ه.ش ساختام این بنا از دو بخش تشکیل شده بود که بخش اول، مسجد حرم و بخش بعدی مرقد امامزادگان بوده است و قبری ساده در بخش مدفن قرار دارد و در بازدید بهمن ماه ۱۳۹۷ ه.ش هم چنان ساختار فیزیکی بنا ثابت مانده است.

بی بی خانم (س) - قادی کلا

مرقد بی بی خانم در قادی کلا. (مهر ۱۳۹۶ ه.ش، عکاس: محسن محمدی)

این بنا در سمت غرب روستای میخران در نقطه‌ای به نام «قادی کلا» قرار دارد که تا یک دهه قبل از تحریر این کتاب، چند اصله درخت به نشانه مرقد شخصیت مذهبی بوده که از این تاریخ به بعد، بنایی نوساز از آجر و سیمان و با بام پوش حلبی احداث شده است که منسوب به شخصیت

مذهبی به نام «بی بی خانم»^{۴۶} می‌باشد. از زندگی این فرد اطلاعی در دست نیست.

امامزاده همسایه آقا (ع) - چندرمحله

تپه‌ای منسوب مقبره به همسایه آقا در چندرمحله. (۱۳۹۹/۱۲/۵ ه.ش، عکاس: مولف)

در سمت شمال غربی روستای چندرمحله آثار سه خاک انباشت دستی وجود دارد که بی‌شبهت به بنای قلعه می‌باشد و بر بستر آن، چندین اصله درخت آزاد تنومند یا آزادار معروف به «آقادار» روئیده است و بنابر باور

^{۴۶} - در لغت‌نامه دهخدا، بی‌بی به معنی زن نیکوکار آمده است. بنابراین در ایران مقابر زیادی تحت عنوان «بی بی خانم» یا امامزاده «بی بی» به چشم می‌خورد که از نام آنان اطلاعی در دست نیست، همین بس که اینان زنانی نیکوکار و متدین بوده‌اند.

اهالی، این مکان منسوب به آرامگاه امامزاده‌ای مشهور به «همسایه آقا» می‌باشد و گاهی این مکان به «آقا دار بن» معروف است.

امامزاده سید ابوطالب (ع) - تسکابن

آرامگاه امامزاده ابوطالب (ع) در روستای تسکابن. (۱۳۹۹/۹/۱۹ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاه منسوب به امامزاده‌ای به نام «ابوطالب» (ع) در گوشه گورستان روستای تسکابن قرار دارد. بنایی نوساز و مصالح به کار رفته در آن از آجر و سیمان می‌باشد. از سرگذشت این شخصیت مذهبی اطلاعات موثقی در دست نیست. ابن اسفندیار در کتابش از فردی به نام «سید ابوطالب یحیی» گزارش می‌دهد و می‌نویسد: «در سنه اربعین و ثلث مایه (۳۴۰ قمری) از مادر جدا شده بود و در سنه اثنی و عشرين و اربعیما (۴۲۲ ق) به فرمان حق

پیوست و به آمل دفن کردند. هشتاد و دو سال عمر یافت و تصنیفات او در فقه و کلام آن چه مشهور است: کتاب التحریر و الشرح کتاب المجزی، کتاب الدعامه. (ابن اسفندیار، ۱۳۲۰: ۱۰۲، ج: ۱).

با مرور مطالب فوق، این انگاره قابل طرح است که امامزاده سید ابوطالب (ع) مدفون در روستای تسکابن، همین فرد مورد نظر ابن اسفندیار باشد و باید در این زمینه بیشتر تحقیق شود.

امامزاده محمد (ع) - نوگردن

آرامگاه امام زاده محمد (ع) در روستای نو گردن . (۱۳۹۳ ه. ش، عکاس: مولف)
آرامگاه امامزاده محمد (ع) در سمت غرب روستای نوگردن قرار دارد، در مورد نسب ایشان حضرت استاد صمدی آملی معتقد است: «ظاهراً مراد فرمایش مرحوم محدث قمی در [کتاب] منتهی الآمال در مورد امامزاده

محمد بن جعفر بن هارون بن اسحاق بن حسن بن زید بن امام حسن (ع) که وی در شهر آمل مازندران به دست رافع بن لیث شهید شد و قبرش مورد عنایت اهالی آن دیار می‌باشد، همین بزرگوار می‌باشد. (صمدی آملی، ۱۳۹۳: ۳۰)

مصلح به کار رفته در این ساختمان گل و سنگ بوده و امروزه بنای قدیمی در حال بازسازی و نوسازی است. صدرالله اسکو پیرامون آرامگاه این امامزاده نوشته است: «درباره بنای این امامزاده دو نقل قول وجود دارد. طایفه عامیون بنا بر گفته قدیمی ترشان بنای آن را به شیخ مهدی اسکو فرزند عامی یحیی اسکو نسبت می‌دهند، اما صمدی آملی به نقل از پیشینیان خود می‌گوید: ساختمان امامزاده را شیخ جعفر چندر بنا کرد.» (اسکو، ۱۳۹۴: ۴۹)

نمایی از بازار و حجره‌های حرم امامزاده عبدالله (ع) لیتکوه در آیام بیماری کرونا. (مرداد ۱۳۹۹ه.ش، عکاس: مولف)

امامزاده محمدطاهر (ع) - کارچی کلا

آرامگاه امامزاده محمدطاهر (ع) روستای کارچی کلا (۱۳۹۹/۹/۱۵ ه.ش، عکاس: مولف)

در میان روستای کارچی کلا، آرامگاه امامزاده‌ای منسوب به «محمدطاهر» (ع) قرار دارد که تا دهه ۱۳۶۰ خورشیدی، بنایی ساده و از ورق‌های آهن گالوانیزه احداث شده بود که گویا قبل از آن نشان آرامگاه، درختی تنومند از نوع «آزدار» یا آزاد بوده است. ولی در دهه میانی ۱۳۶۰ خورشیدی، اهالی به وسیله ورق‌های آهنی، بنایی کوچک به شکل هرم هندسی در کنار درخت مذکور احداث نمودند و شمع‌دانی در آن تعبیه نمودند.

این بنا تا حدود سال ۱۳۷۵ خورشیدی پا برجا بوده و سپس در این سال با کمک اهالی و سایر خیرین، بنایی آجری و وسیع احداث شد که این بنا تاکنون (۱۳۹۹/۹/۱۵ ه.ش) پا بر جا می‌باشد. بنایی چهار گوش و از دو

قسمت مرقد و مسجد تشکیل شده است. از سرگذشت این امامزاده (ع) اطلاعات موثقی در دست نیست.

امامزاده عباس (ع) - سوته کلا

بنای نوساز آرامگاه امامزاده عباس (ع). (زمستان ۱۳۹۲ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاهی در روستای سوته کلای بالا خیابان لیتکوه وجود دارد که برخی آن را منسوب به امامزاده‌ای به نام عباس (ع) می‌دانند و برخی باور بر آن دارند که شخصیت مدفون در آن، مربوط به شیخ ابوالعباس قصاب آملی می‌باشد.

بنای قدیمی که به نظر می‌رسد، قدمت آن به چند قرن پیش می‌رسید، ساختمانی چهار گوش و از دو اتاق تشکیل شده که اتاق شرقی به عنوان مسجد حرم و اتاق غربی مرقد امامزاده (ع) محسوب می‌شد. این ساختمان دارای دو ایوان جنوبی و غربی بود که در مجموع دارای ۱۵ ستون زیبا و

تزیین شده و دیوار ایوان‌ها، نقاشی شده با تصاویری از پیامبر (ص)، امیرالمومنین (ع)، امام حسن (ع)، امام حسین (ع)، جبرئیل و روز عاشورا بوده است و بر روی کتیبه‌های چوبی ایوان‌ها، اشعاری از «محتشم کاشانی» نوشته بود و هم چنین بر روی ستون ایوان جنوبی، درست مقابل درب ورودی حرم، تاریخ ۱۲۶۳ قمری نوشته شده که به احتمال، تاریخ خطاطی و نقاشی ساختمان بوده است. مصالح به کار رفته در بنای قدیمی خشت و گل بوده و از سال‌خورده‌گان گزارش شده است که بام پوش این بنا سفال بوده و در زمان پهلوی دوم حلب پوش گردید. از نتایج تحقیقات میدانی و با استناد به گزارش سالخورده‌گان نقاشی این ساختمان را شخصی به نام «مقصودنیا» اهل آمل انجام داده است.^{۴۷}

قرآن به خط حدادی طبری آملی به سال ۶۸۷ قمری در خانقاه شیخ قصاب آملی.

(منبع: کریمی نیا، ۱۳۹۸: ۱۰۱)

^{۴۷} - به نقل از کبری رضایی. (تولد: ۱۲۹۵ خورشیدی مرگ: ۱۳۷۸ ه.ش). مقصودنیا مالک اراضی این روستا بوده است.

در سال ۱۳۷۸ خورشیدی، بنای قدیمی این آرامگاه تخریب و بنای نوساز زیبایی از آهن، آجر و سیمان به جای آن ساخته شد.

نقاشی روی دیوار ضلع غربی ساختمان قدیمی آرامگاه شیخ ابوالعبّاس قصاب آملی

بنای قدیمی آرامگاه امامزاده عبّاس (ع) در روستای سوتَه کلا.

(قبل از سال ۱۳۷۶ ه.ش، عکاس: نامعلوم)

بر روی سر ستون‌ها، این چند بیت از محتشم کاشانی نوشته شده بود:

روزی که شد به نیزه سر آن بزرگوار

خورشید سر برهنه برآمد ز کوهسار

موجی به جنبش آمد و برخاست کوه کوه

ابری به بارش آمد و بگریست زار زار

گفتی تمام زلزله شد خاک مطمئن

گفتی فتاد از حرکت چرخ بی‌قرار

عرش آن زمان به لرزه درآمد که چرخ پیر

افتاد در گمان که قیامت شد آشکار

آن خیمه‌ای که گیسوی حورش طناب بود

شد سرنگون ز باد مخالف حباب وار

جمعی که پاس محملشان داشت جبرئیل

گشتند بی‌عماری و محمل شتر سوار

با آن که سر زد آن عمل از اُمت نبی

روح‌الامین ز روح نبی گشت شرمسار

مورخه سنه ۱۲۶۳ ه ق

حضرت استاد صمدی آملی در مورد این شخصیت نوشته‌اند: «بعضی از آقایان احتمال داده‌اند که ایشان همان ابوالعبّاس، قصاب معروف آملی باشد^{۴۸} که در آن جا مکانی خاص برای سیر و سلوک و عزلت داشت و در پایان عمر هم در همان جا مدفون گشت، ولی اشتهاار عمومی، آن بزرگوار را به عنوان امامزاده عبّاس (ع) می‌دانند که ظاهراً همین اشتهاار عمومی درست است و آن احتمال نمی‌تواند این اشتهاار را از حجّیت بیاندازد و لذا همان امامزاده عبّاس (ع) بودن آن انسان الهی درست به نظر می‌رسد.» (صمدی آملی، ۱۳۹۳: ۱۶)

دخیل بند آرامگاه شیخ قصاب آملی در سوته کلا

(منبع: وبلاگ سیدمحسن رسولی)

^{۴۸} - در مورد شخصیت شیخ ابوالعباس قصاب آملی کتاب جداگانه‌ای با پژوهش مولف تقدیم علاقمندان خواهد شد.

فصل ششم: امام زادگان پایین لیتکوه

آرامگاه امامزاده فخرالدین (ع) روستای کوسه‌رز

عکاس: مولف

امامزاده شاه نور (ع) - ایباک محله

آرامگاه امامزاده شاه نور (ع) در ایباک محله. (۱۳۹۶/۱۱/۲۰ ه. ش، عکاس: مولف).

بنایی منسوب به امامزاده «شاه نور» (ع) در روستای ایباک محله قرار دارد. این بنا، چهار گوش و ساده از خشت و گل که امروزه دیوارهای ساختمان تعمیر، سیمانی و سفیدکاری شده است. در محوطه این آرامگاه، درختان آزاد فراوانی وجود دارد و محوطه آن به عنوان گورستان اهالی استفاده می شود.

امامزاده قاسم (ع) - قاجارمحله

بنای در حال تکمیل آرامگاه امامزاده قاسم (ع) قاجارمحله.

(۱۳۹۹/۱۱/۹.ش - عکاس: ماریا طبری)

امامزاده «قاسم فرزند عقیل فرزند امام موسی الکاظم (ع)» در میان اراضی سمت جنوبی روستای قجرمحله [قاجارمحله] قرار دارد که امروزه برای زیارت این آرامگاه باید از جادهٔ محلی روستاهای مرکتی، نرم، کاسبمحله و ... عبور کرد.

در نسخهٔ خطی «بحر الانساب» آمده است: «قاسم بن عقیل بن حضرت امام موسی الکاظم (ع) و فرزندان محسن بن حضرت امام موسی الکاظم (ع) از هزیمت [و] سار^{۴۹} و قمش^{۵۰} روی به ولایت مازندران نهادند و چون به

^{۴۹} - هزیمت و سار: هر دو به یک معنا و به مفهوم نابودی و از بین رفتن است. ولی به نظر می‌رسد در این جا نام یک نقطهٔ جغرافیایی باشد.

توابع آمل آمدند، قاسم را در آن موضع، طایفه «شبنونان»^{۵۰} شهید کردند.»
(رازی، [۴]: ۱۱۷)

در گذشته‌های دور، این ساختمان بنایی گلی - چوبی بوده است. «در سال ۱۳۴۵ خورشیدی با همت و کمک شخصی به نام حاج حسن غفار صالح و با کوشش فرزندش «منصور» بر این مرقد، بنای جدیدی احداث شده است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۱۶).

آرامگاه قدیمی امامزاده قاسم (ع) در قاجار محله. (قدمت بنا ۱۳۴۲ ه.ش، عکاس: نامعلوم)

در اوایل دهه سال ۱۳۹۰ ه.ش، بنایی را که در سال ۱۳۴۵ خورشیدی احداث شده بود، تخریب و بنای نوساز دیگر و با وسعت بیشتر و

^{۵۰} - قمش: نیزار، تغییر یافته قمس یا قومس نام قدیمی سمنان است.

^{۵۱} - شبنونان: این طایفه شناخته نشد.

مستحکم‌تر طرح‌ریزی و پی‌ریزی شده است و تا زمان تحریر این مطالب^{۵۲} عملیات ساخت آن به پایان نرسیده است.

بنای در حال ساخت آرامگاه امامزاده قاسم (ع) قاجار محله. (۱۳۹۶/۱۱/۲۰ ه. ش، عکاس: مولف).

^{۵۲} - ۱۳۹۹/۹/۱۵ ه. ش روز شنبه.

امامزاده بی بی خانم (س) - چا او سر محله

آرامگاه منسوب به امامزاده بی بی خانم (س) در چا او سر محله.

(۱۰/۱۱/۱۳۹۶ ه.ش، عکاس: مولف)

در ضلع شرقی قلعه کاس، بنایی ساده و چهار گوش با یک اتاق قرار دارد که این بنا مرقد شخصیتی منسوب به «بی بی خانم» می باشد که شرح احوال آن نامشخص است.

این بنا از آجر احداث، حلب پوش و محوطه آن قبرستان اهالی می باشد. در این قبرستان چندین درخت تنومند آزاد به چشم می خورد و نیز در ضلع جنوبی و غربی این ساختمان آثاری از یک قلعه و سفال به وفور دیده می شود.

امامزاده شرفالدین (ع) - دارکلا

در خارج از آبادی دارکلا، به سمت شمال شرقی آبادی، بنایی نوساز، منسوب به آرامگاه امامزاده «شرفالدین» (ع) وجود دارد که قدمت این بنا حدود دو سال می‌باشد. اطلاعات موثقی از این شخصیت مذهبی در دست نیست.

امامزاده صالح (ع) - دارکلا

آرامگاه امامزاده شرفالدین (ع) در روستای دارکلا. (۱۳۹۹/۹/۵ ه.ش، عکاس: مولف)

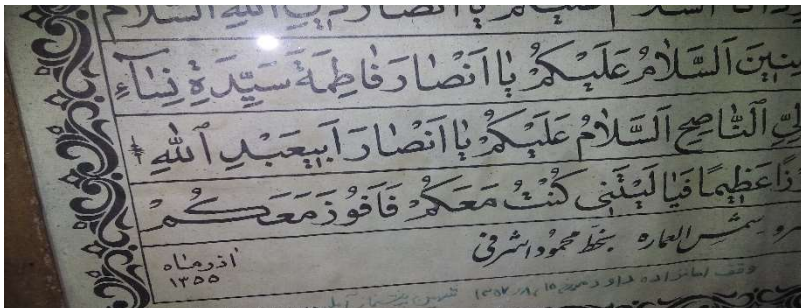
بنابر گزارش شفاهی ساکنین این آبادی، بنایی نوساز و کوچک، منسوب به امامزاده‌ای به نام «صالح» (ع) در این آبادی قرار دارد که آگاهی دربارهٔ این شخصیت اندک است.

امامزاده حیدر (ع) - کلاک سر

آرامگاه منسوب به امامزاده حیدر (ع) در روستای کلاک سر. (۱۳۹۶/۱۱/۱۳. ش، عکاس: مولف).
 آرامگاه امامزاده حیدر (ع) در میان روستای کلاک سر قرار دارد و بنایی
 نوساز که از آجر و سیمان احداث شده است. گنبدی زیبا و طلاگون بر
 بلندای این آرامگاه خودنمایی می‌کند. اطلاعات موثقی از این امامزاده در
 دست نیست.

*** **

زیارتنامه قدیمی در حرم امامزاده داود کیا سلطان اسپند. (عکاس: مولف)

معصوم زاده (ع) - روستای سیاه‌لش

بنای نوسازی منسوب به معصوم زاده‌ای در سیاه‌لش. (۱۳۹۹/۱۱/۱۰ ه. ش - عکاس: ماریا طبری)

در حدود سال ۱۳۹۳ ه. ش در ضلع شمالی روستای سیاه‌لش در میان درختان آزدار آرامگاهی منسوب به معصوم زاده احداث شده است که این شخصیت فاقد نام بوده و گویا بر اساس خواب یکی از اهالی این نقطه محل دفن معصوم زاده معرفی گردیده است.

سندی که بیانگر گسترش تشیع در مازندران قبل از صفویان را بیان می‌کند. (منبع: کانال تلگرامی تاریخ مازندران)

امامزاده عبدالله (ع) - مرآمده

آرامگاه امام زاده عبدالله (ع) در روستای مرآمده. (۱۳۹۶/۱۱/۲۰ه.ش، عکاس: مولف).

بنای آرامگاه منسوب به امامزاده عبدالله (ع) در روستای مرآمده تا اواخر دهه ۱۳۷۰ خورشیدی، ساختمانی کوچک و ساده و مصالح آن از آجر و گل بوده که از این تاریخ به بعد، این ساختمان را خراب و بنای نوساز و بزرگی از آجر و سیمان و آهن ساخته شده است. بر روی بنا، گنبد مخروطی شکل از جنس آهن و سفال صنعتی قرار داده شد که بر زیبایی بنا افزود. این ساختمان تا زمان تحریر این مطلب^{۵۳} رُیا سازی و نمآکاری آن به اتمام نرسیده است.

^{۵۳} - شب شنبه، ۱۳۹۹/۹/۱۵ ه.ش

امامزاده فخرالدین (ع) - کوسه‌رز

آرامگاه نوساز امامزاده فخرالدین (ع) در روستای کوسه‌رز.

(۱۳۹۹/۱۱/۱۰ ه.ش - عکاس: ماریا طبری)

بنایی منسوب به امامزاده فخرالدین (ع) در میان اراضی سمت شمالی روستای کوسه‌رز قرار دارد که در گذشته نه چندان دور به صورت اتاقک چوبی - گلی با ابعاد حدود ۲ در ۳ متر بوده سپس در دهه ۱۳۶۰ خورشیدی بنای قدیمی را تخریب و با آجر و سیمان، اتاقی مستطیل شکل با مساحت تقریبی ۱۲ متر مربع احداث کردند. در میان اتاق اثری از قبر امامزاده‌ای نمی‌باشد.

آرامگاه قدیمی منسوب به امامزاده فخرالدین (ع) در روستای کوسهرز. نویسنده در حال پژوهش میدانی. (اردیبهشت ۱۳۷۵ خورشیدی. عکاس: حسین تقی‌زاده)

بنایی که در دهه ۱۳۶۰ خورشیدی احداث گردید، دوباره در دهه ۱۳۹۰ خورشیدی تخریب و بنای نوسازی با گنبدی طلاگون احداث شد و تا زمان تحریر این مطالب هم چنان پا برجاست.

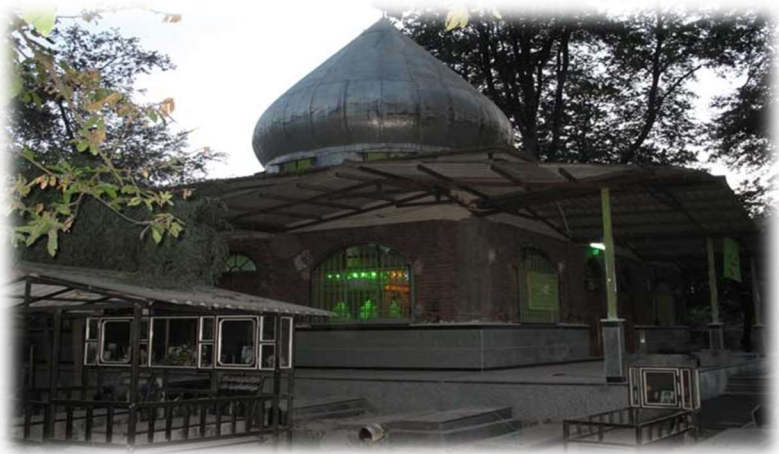
بنا بر گزارش اهالی این امامزاده از شجره نامهٔ مکتوب برخوردار نیست ولی یکی از سادات نیکوکار آمل بوده است.

سید ظهیرالدین مرعشی در ذکر سادات مرعشی مدفون در آمل و حوالی این شهر در کتابش از شخصی به نام «سید فخرالدین بن سید قوام‌الدین» نام برده است که سادات اهل‌م نبیرهٔ ایشان هستند.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۲۸). این انگاره

به صحت نزدیک است که سید مد نظر در تاریخ مرعشی می تواند همین شخصی باشد که در روستای کوسه‌رز مدفون است و به سید فخرالدین (ع) مشهور می باشد. یکی از دلایلی که می توان برای تأیید بیشتر این انگاره نام برد، این که روستای اهلّم در نزدیکی روستای کوسه‌رز قرار دارد.

هم چنین اهالی بر این باورند که در این آرامگاه دو سید به نام های فخرالدین و نورالدین مدفون می باشند.

امامزاده موسی الرضا (ع) - ولیس ده

آرامگاه امامزاده موسی الرضا (ع) در ولیس ده. (۱۳۹۷/۴/۵ ه. ش، عکاس: مولف)

این بنا تا حدود سال ۱۳۷۵ ه. ش بنایی ساده و از آجر ساخته شده بود که از این تاریخ به بعد، بنای قدیمی تخریب و به جای آن ساختمانی نوساز و بزرگ احداث شد.

نوع معماری و کاشی کاری‌های آن، زیبایی خاصی به بنای نوساز داده است و تا زمان تحریر این مطلب^{۵۴} چنان در حال تکمیل و زیباسازی می‌باشد. امروزه این آرامگاه محلّ تجمع دسته‌های عزاداری روستاهای اطراف شده است.

گلدسته‌های و کاشی کاری‌های درب ورودی آرامگاه امامزاده موسی الرضا (ع) ولیسده.
(۱۳۹۷/۴/۵ ه.ش، عکاس: ماریا طبری)

^{۵۴} - شب شنبه، مورخه ۱۳۹۹/۹/۱۵ ه.ش.

امیر و گوهر - سائیج محله

مرتع مخروبه امیر و گوهر با درختان قطع شده. (زمان و عکاس: نامعلوم)

مرتعی به نام آرامگاه و میقات گاه^{۵۵} امیر و گوهر [عاشق و معشوق معروف مازنی] در سمت جنوب شرقی روستای سائیج محله و در شمال روستای درز قرار دارد که باور لیتکوهی ها بر آن است: این مکان میقات گاه آن دو بوده است.

نصرالله هومند درباره این مکان می نویسد:

«مزار امیر و گوهر، یکی از آستانه های بسیار کهن در غرب شهرستان آمل در منطقه لیتکوه، نرسیده به روستای سائیج محله قرار داشته که اکنون در

^{۵۵} - میقات گاه: محل قرار و ملاقات.

میان باغ‌ها و مزارع برنج، دارای یک محوطه کوچک با سه درخت [آزاد / آزاد] در حدّ یک خرمن گاه برنج پا برجاست.

این مزار تا پیش از سال ۱۳۷۵ ه.ش، دارای محوطه وسیع و چندین درخت تناور بوده است و بسیاری از اهالی روستاهای اطراف، بنابر باور گذشتگان، دارای اعتقادی ویژه نسبت به مزار یاد شده بوده‌اند و کم و بیش در شب‌های جمعه در کنار یکی از درختان چراغ [یا شمع] روشن می‌کردند و از روان حضرت امیر که بعدها معروف به «امیر پازواری» شد، برای رهایی از درماندگی و ناتوانی درخواست و نیاز (طلب کمک) می‌کردند.

سال‌خوردگان آن روزگاران، سینه به سینه نقل می‌کردند که گوهر محبوب [و معشوق] امیر در روستایی به نام «یاسمین کلات» (نام گذشته سائیم‌محله) که بعدها شوهر کرده بود، زندگی می‌کرد. اما امیر در پی ناملایمات زندگی، گوهر را از دست داده بود و همواره در پی او می‌گشت، بر حسب اتفاق، روزگاری در کسوت رویگری بود؛ در این روستا گوهر را شناسایی می‌کند. اما وقتی در می‌یابد که گوهر شوهر کرده است، از لحاظ جسمی و روحی دچار آسیب شده و جان به جهان آفرین تسلیم می‌کند و گوهر نیز به پاس وفاداری امیر، خویشان را هلاک می‌کند و مردم پس از آن که از ما وقع دوستی کهن آن‌ها آگاهی می‌یابند و می‌فهمند، این رویگر یکی از شخصیت‌های مهم ادبی و عرفانی آن‌ها بوده است و مدام در گمنامی می‌زیست؛ اما دارای طبع و خرد وزین بوده

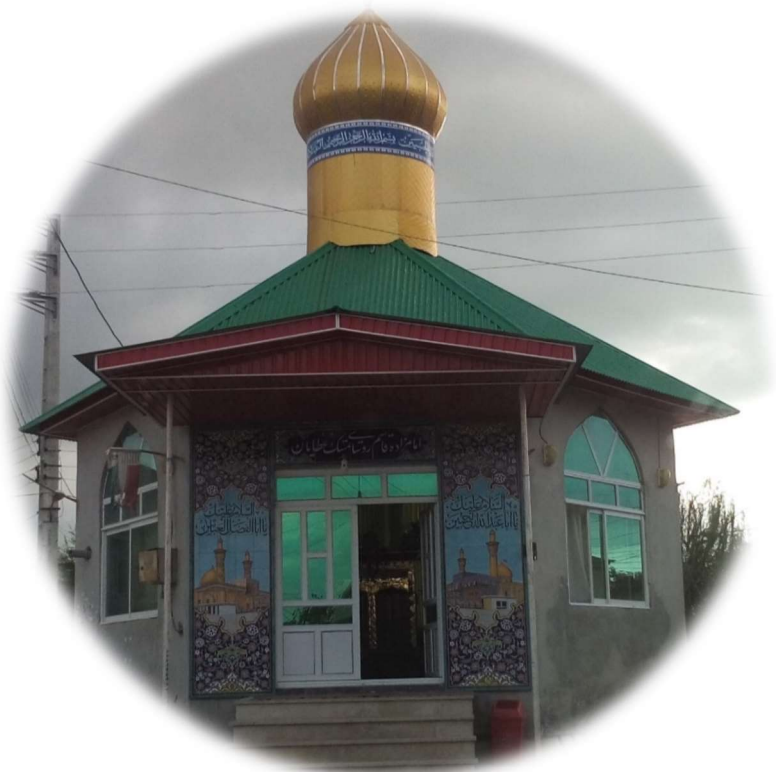
است، آنها را در کنار هم در گورستان بزرگ محل، در آبادی یاسمین کلات دفن می‌کنند و نام آن مزار، پس از آن واقعه تلخ و اندوهناک به آستانه امیر و گوهر مشهور شده است.» (هومند، ۱۳۸۴: ۳).

این مکان تا حدود سال ۱۳۸۵ خورشیدی با سه درخت آزاد مشخص بوده است، ولی امروزه تمامی این درختان قطع و رویشگاه آنها تخریب و تسطیح و جزء اراضی کشاورزی و دامداری درآمده است.

نمای امروزی مرتع امیر و گوهر. (آبان ۱۳۹۹ه.ش، عکاس: مولف)

فصل هفتم: امامزادگان دشت سر

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) در روستای تمسک دشت سر

عکاس: عباس طبری

اشاره کوتاه:

دشت سر به مجموعه آبادی‌هایی گفته می‌شود که در شرق و جنوب شرقی آمل قرار دارد و روستاهای فیروزکلا، میله، بلیران، قلعه کش از آبادی‌های تاریخی و قدیمی این بخش از آمل است. در دو روستای فیروزکلا و هندوکلا دو تکیه قدیمی وجود دارد که قدمت آن دو به عصر قاجار میانی می‌رسد و هم چنین سقانفار روستاهای هندوکلا و نجار محله از قدمت زیادی برخوردار است. بزرگ‌ترین نهر این بخش از آمل، «کاری» می‌باشد که یکی از شاخه‌های شرقی رود هراز است.

«محمدتقی دانش‌پژوه»، طوماری از فهرست امامزادگان مازندران به دست آورده است که این طومار از دوران صفویه، سده یازدهم، تنظیم و نوشته شده است. در این طومار نام پنج تن از امامزادگانی که در بلوک دشت سر مدفونند، آمده است، اما نقطه دقیق و یا نام آبادی که این شخصیت‌ها در آن مدفونند، ذکر نشده است. نام امامزادگانی که در این سند از دیار دشت سر آمده است، به شرح زیر است:

«امامزاده عبدالله رضا (ع) به تولیت درویش خاندان در فیروزکلا؛
امامزاده عبدالله (ع) به تولیت درویش محراب در شحنه کلا؛ امامزاده

عبّاس (ع) به تولیت درویش مرد حاجی در کیمه هره؛ امامزاده عبدالله
 (ع) به تولیت درویش شمس الدین؛ امامزاده حمزه رضا (ع) به تولیت
 سید علی. «دانش پژوه، ۱۳۴۵: ۵۷-۶۱».

امامزاده صالح (ع) - بوران

آرامگاه امامزاده صالح بوران. (۱۳۹۶/۷/۲۱ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاه امامزاده صالح (ع) در روستای بوران قرار دارد. «در کتاب اسامی
 دهات کشور، جلد اول و صفحه ۱۵۷ این مکان به نام امامزاده صالح (ع) و
 امامزاده محمود (ع) یاد شده است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۳۳). از سرگذشت و
 احوال این دو شخصیت اطلاعات موثقی در دست نیست. بنای قدیمی
 بازسازی و نوسازی و نمای ساختمان با آجر تزئین شده است. در دو طرف
 ورودی بنا کاشی کاری با خطوطی از آیات قرآن نصب شده است که این

کاشی‌ها ساخت مازندران نیست. با استناد به سنگ نوشته داخل حرم، تاریخ شروع بازسازی و مرمت ۱۳۸۷/۱/۲۰ ه.ش بوده و پس از سیزده ماه کار در تاریخ ۱۳۸۸/۲/۲۰ ه.ش به اتمام رسید.

«صندوقی که مرقد امامزاده (ع) را پوشانده است از چوپ آزاد است و در حاشیه بالای بدنه غربی آیات زیر حک شده است: «بسم الله الرحمن الرحيم. يس و القرآن الحكيم - تا هم غافلون. وفات مرحوم مفعور مشهدی قلی بیستم صفر المظفر در سنه ۱۲۹۳ ق.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۳۳)

زیوار چوبی حکاکی به خطوط قرآنی مرقد امامزاده صالح (ع) بوران. (۱۳۹۶/۷/۲۱ ه.ش، عکاس: مولف)

بر روی زیوار چوبی حاشیه زیرین صندوق متن زیر حک شده است: عمل آسید عباس و استاد گل آقا لاسمی، خداوند فرج الله را طول عمر کرامت کند. خدا را بحق عصمت فاطمه شرف نسا را بیامرزد. فرزنداناش را به بخش به امامزاده صالح.

اکنون این دو زیوار چوبی بر روی دیوار ضلع جنوبی حرم نصب و با شیشه محافظت می‌شود.

امروزه دور صندوق چوبین ضریح فلزی از جنس مس و آلومینیوم و برنز نصب شده است و در چهار اضلاع ضریح اشعار معروف محتشم کاشانی با مطلع «باز این چه شورش است که در خلق عالم است» تزئین شده است.

ضریح امامزاده صالح بوران. (۱۳۹۶/۷/۲۱ ه.ش، عکاس: مولف)

نقل است در نزدیکی این حرم در میان درختان آزاد، زنی مومنه به نام «بی بی خانم» دفن است که از سرگذشت ایشان اطلاعات موثق و مستندی در دست نیست. درختان آزاد تنومندی در محوطه این حرم قرار دارند که عمر اکثرشان حداقل به ۵۰۰ سال می‌رسد و مورد تکریم اهالی و زائرین می‌باشد و از آثار بر می‌آید که شب‌های جمعه پای برخی از این درختان شمع روشن می‌شود و این درختان مورد حرمت و احترام مردم و زائرین می‌باشد.

امامزادگان عبدالله الرضا (ع) و قاسم الرضا (ع) - فیروزکلا

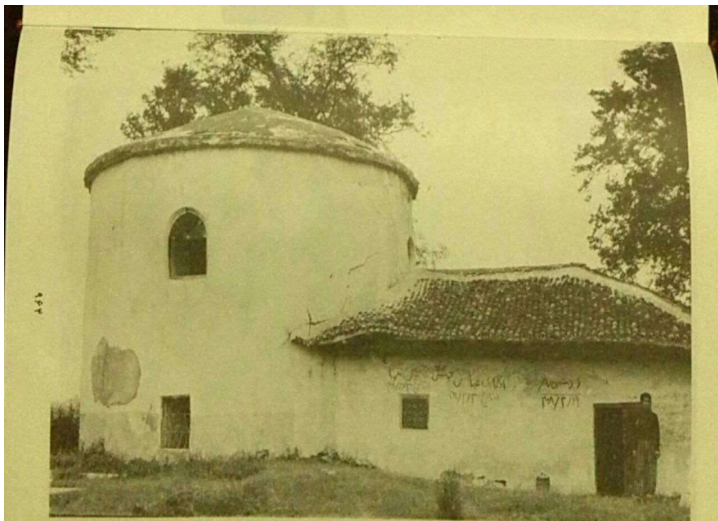
آرامگاه امامزادگان عبدالله رضا (ع) و قاسم الرضا (ع). (۱۳۹۶/۵/۱۵. ش، عکاس: مولف)

بنای آرامگاه امامزاده عبدالله الرضا (ع) و قاسم الرضا (ع) در روستای فیروزکلای سفلی قرار دارد. نام این امامزاده در زیارتنامه موجود در حرم امام زاده عباس (ع) می باشد، ولی نام شناخته شده آن همان امامزاده عبدالله الرضا (ع) است. طبق گفته های اهالی، این دو شخصیت برادر هم بودند و داستانی را نقل می کنند که مشابه آن در دیگر روستاهای این شهرستان به گوش می رسد. این دو امامزاده (ع) فاقد شجره نامه می باشند. آن مقدار اطلاعاتی که در دست است، بر اساس روایات شفاهی مردم بوده که سند تاریخی ندارد. قدیمی ترین سندی که از این امامزاده نام برده است، طوماری از امامزادگان در عصر صفوی می باشد. در این طومار نام متولی

این آرامگاه ذکر شده است: «امامزاده عبدالله رضا (ع) به تولیت درویش خاندان در فیروزکلا.» (دانش پژوه، ۱۳۴۵: ۵۷-۶۱).

این بنا به شکل استوانه‌ای از خاک و آجر ساخته شده است. تاریخ ۱۳۰۶ قمری بر روی درب ورودی این بقعه مشاهده می‌شود که به نظر می‌رسد تاریخ اتمام کار ساخت این درب بوده و هم چنین نام سازنده در شخصی به نام «استاد مهدی» حک شده است.

قبر این امام زادگان به وسیله صندوقی منبت کاری و زیبا پوشش داده شده است. دو پنجره نورگیر در سمت شرقی - غربی این آرامگاه قرار دارد با بررسی محل استقرار این آرامگاه، چنین مشاهده می‌شود که این ساختمان بر بلندای تپه و خاک‌ریز دستی قرار گرفت.

آرامگاه امامزادگان عبدالله رضا و قاسم الرضا (عليهما السلام). حدود ۵۰ سال قبل. (منبع: ستوده،

۱۳۶۶: ۹۶۴ مجلد چهارم، بخش دوم)

امامزاده یحیی (ع) - پاشاکلا

آرامگاه منسوب به امامزاده یحیی (ع) در پاشاکلا دشت سر

(منبع: کشاورز، ۱۳۹۲: ۲۰۷)

آرامگاه منسوب به امامزاده یحیی (ع) در ضلع شرقی روستای پاشاکلا دشت سر قرار دارد. «این آرامگاه در گذشته بقعه‌ای کوچک بوده است که توسط اهالی در چند دهه پیش گسترش و نوسازی شده است و در کنار حرم زائر سرایی سه طبقه احداث شده است.» (کشاورز، ۱۳۹۲: ۶۸) از سرگذشت و احوال این امامزاده اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده عبدالله (ع) - شحنه کلا

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) روستای شحنه کلا. (۱۳۹۶/۳/۱۳ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) در سمت جنوب غربی روستای شحنه کلا، دشت سر قرار دارد. این بنا از بیرون چهار ضلعی و از درون دارای هشت ضلع می‌باشد. کف بنا با سرامیک‌های منقوش تزئین شده است. ستوده دربارهٔ این امامزاده می‌نویسد: «ظاهراً این امامزاده همان امامزاده عبدالله (ع) است که در طومار تولیت آن با درویش محراب بوده است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۳۸، مجلد چهارم، قسمت اول)

امام زاده فضل (ع) - زیارو

آرامگاه امامزاده فضل (ع). (۱/۲/۱۳۹۶ه.ش، عکاس: مولف).

بنای آرامگاه امامزاده فضل (ع) در روستای زیارو قرار دارد. با استناد به نوشته حکاکی شده چارچوب درب ورودی لنگه سمت راست، این بنا متعلق به شخصیتی به نام «فضل بن موسی الکاظم (ع) می باشد. ستوده این در را دیده و متن آن را به این صورت خوانده است: «هذا المشهد ابلفضل بن موسی کاظم.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۴۳). ساختمان آرامگاه از معماری قابل توجه برخوردار نیست، ولی درب دو لنگه ورودی این بنا دارای ارزش تاریخی و هنری می باشد. «این در به طول ۱۷۵ و عرض ۵۳ سانتیمتر می باشد.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۴۳)

درب ورودی آرامگاه امامزاده فضل (ع). (۱/۲/۱۳۹۶ه.ش، عکاس: مولف).

«حاجی زیاد مز بن محمد بن داود بن سماع بن هدی بن اسماعیل بانی این بنا بوده است و نیز ابراهیم نجّار بن سلیمان نجّار در سال (۹۳۸ه.ق) در ورودی این بنا را ساخت و استاد شمس‌الدین بن جلال‌الدین نجّار انصاری در سال (۸۴۱ ه.ق) صندوق این بنا را ساخته است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۴۳، مجلد چهارم). به نظر می‌رسد آن چه ستوده در کتاب از آستارا تا استرآباد پیرامون این در گزارش داده است با آن چه که امروزه به عنوان در ورودی محسوب می‌شود، تفاوت زیادی دارد.

امامزاده عباس (ع) - کیمه هره

آرامگاه امامزاده عباس (ع) در روستای کیمه هره. (مرداد ۱۳۹۴ ه.ش، عکاس: مولف)

(منبع: وبلاگ کمدره)

آرامگاه امامزاده عباس (ع) در روستای کیمه هره یا کمدره قرار دارد. منوچهر ستوده دربارهٔ مشخصات بنای قدیمی این بنا گزارش می‌دهد: «استاد علی اکبر نیاکی در سال (۱۱۳۹ ه.ق) در ورودی این امامزاده و آقا سید الله‌قلی نجّار نیز در سال (۱۱۳۹ ه.ق) در ساختن این در شرکت داشته است. گنج‌بری‌های بالای در ورودی حیاط امامزاده (ع) را محمدعلی امیری در سال (۱۱۳۹ ه.ق) انجام داد و مشهدی حاجی بانی این در بوده است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۴۵). در طومار متولیان امامزادگان مازندران آمده است: «امامزاده عباس (ع) به تولیت درویش محراب حاجی در کیمه هره.» (دانش‌پژوه، ۱۳۴۵: ۵۷-۶۱).

امامزاده اسکندر (ع) - هندوکلا

بقعه امامزاده اسکندر (ع) هندوکلا. (۲۱/ ۱۳۹۶ ه. ش، عکاس: ماریا طبری).

بنای آرامگاه منسوب به امامزاده‌ای با نام «اسکندر» (ع) در روستای هندوکلا قرار دارد. از نام این شخصیت پیداست که باید از شخصیت‌های مذهبی و یا شاید سیاسی - مذهبی دیار مازندران باشد. اطلاعات پیرامون این شخصیت بر مبنای گزارش‌های بومیان بوده و منبع مکتوبی ندارد. ستوده در معرفی بقاع متبرکه در کتاب «از آستارا تا آستارآباد» از این شخصیت نامی به میان نیاورده است.

بنای این آرامگاه نوساز و از آجر و سیمان که در آن آهن هم به کار رفته است.

امامزاده یحیی (ع) - هارون کلا

آرامگاه امامزاده یحیی در روستای هارون کلا. (تابستان ۱۳۹۶ ه. ش، عکاس: مولف)

آرامگاه امامزاده یحیی (ع) در روستای هارون کلائی دشت سر قرار دارد. بنایی قدیمی و اتاقی چهار گوش از خشت و آجر و سیمان ساخته شده است. این بنا از دو قسمت مسجد و حرم تشکیل و بر بلندای ساختمان حرم گنبدی مخروطی شکل نصب شده است.

مقبره این شخصیت با سنگ مرمر تزئین شده است و از زیارت نامه‌ای که در داخل حرم موجود است، نمی‌توان شجره ایشان را به دست آورد.

امامزاده قاسم (ع) - تمسک عطایون

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) در تمسک. (۱۳۹۶/۷/۲۸ ه.ش، عکاس: عباس طبری)

امامزاده قاسم (ع) در روستای تمسک دشت سر قرار دارد. این آرامگاه نوساز و اتاقی ساده است که از آجر و سیمان احداث شده و بام پوش آن حلب به صورت مخروط چهار وجهی می باشد. بر بلندای رأس وجوه مخروط، گنبدی کوچک و طلایی نصب گردیده است. این بنا اکنون در حال نوسازی و تعمیر می باشد. ضریحی زیبا و طلاگون در وسط بقعه بر روی قبر نصب شده است.

بی بی حدیقه (س) - ترک کلا

بنای منسوب به بی بی حدیقه (س) در روستای ترک کلا. (زمان و عکاس: نامعلوم)

بنایی ساده و نوساز در روستای ترک کلائی دشت سر قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه شخصیتی به نام «بی بی حدیقه» (س) می باشد. درباره این شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده ذوالفقار (ع) و سید رضی (ع) - آهنگر کلای دشتسر

آرامگاه منسوب به امامزاده ذوالفقار (ع) و سید رضی (ع) و سید حسن (ع) در آهنگر کلای دشتسر

(۱۴۰۰/۳/۲۹ ه.ش، عکس اهدایی از فاطمه محسنی)

بقعه‌ای قدیمی با دیوارهای سبز رنگ و گنبدی طلاگون در روستای آهنگر کلای دشتسر وجود دارد که این بقعه منسوب به سه تن از امامزادگان ذوالفقار (ع) و سید رضی (ع) و سید حسن (ع) می‌باشد. از این سه شخصیت مذهبی اطلاعات مستندی در دست نیست.

دو نگاره از آرامگاه منسوب به امامزادگان عبدالله رضا (ع) و قاسم الرضا (ع) در روستای فیروز کلا. (عکاس: حسن رحیمی)

فصل هشتم: امام زادگان بخش دابو

آرامگاه امامزاده محمد (ع) در روستای هشتل دابو. عکاس: ماریا طبری

امامزاده محمد (ع) - هشتل علیا

آرامگاه امام زاده محمد (ع) در روستای هشتل علیا. (۱۳۹۶/۷/۲۱ ه.ش. عکاس: مولف)

بقعه امامزاده محمد (ع) در روستای هشتل علیا قرار دارد. این بقعه نوساز است و مصالح آن از آجر و سیمان و آهن می‌باشد. این بنا دارای بام مخروطی که بر نوک مخروط گنبدی کوچک و طلایی رنگ قرار گرفته است. مرقد امامزاده (ع) به وسیله صندوقی چوبین مشبک کاری شده پوشانده شده است و تاریخ ۱۲۸۴ قمری بر روی صندوق درج شده است.

صندوق چوبین که مرقده امامزاده محمد (ع) را پوشانده است. (عکاس: علی رمضانی، دهیار روستای هشتل علیا، ۱۳۹۶/۷/۲۲ ه.ش)

نگاره تاریخ ۱۲۸۴ ه.ق بر روی صندوق چوبین که مرقده امامزاده محمد (ع) را پوشانده است. (عکاس: علی رمضانی، دهیار روستای هشتل علیا، ۱۳۹۶/۷/۲۲ ه.ش)

امامزاده قاسم (ع) - روستای هشتل سفلی

نمای جنوبی آرامگاه امام زاده قاسم درویش سهراب. (۱۳۹۶/۷/۲۱ ه.ش، عکاس: مولف).

چهار برج آرامگاهی در روستای هشتل سفلی دابو قرار دارد که از قدمت زیادی برخوردار است و به نظر می‌رسد مربوط به دوران مرعشیان باشد. یکی از این برج‌های آرامگاهی منسوب به آرامگاه شخصیتی مذهبی به نام «امامزاد قاسم» (ع) می‌باشد که بنا بر نتایج مصاحبه با اهالی گاهی به نام «قاسم درویش سهراب» هم معروف است. به نظر می‌رسد این شخصیت

باید از عرفای اسلامی باشد که زندگانی به سبک درویشی می گذراند و سمت شیخ یا مرشد داشته است.

ستوده در بازخوانی صندوق چوبین پوشانده بر روی قبر این شخصیت نام ایشان را در کتابش چنین گزارش داده است: «للسیخ الاعظم قدوه الاولیا و المحققین مظهر کلمات الله العلیا قاسم بن علی موسی انارالله برهانه فی سنه اربعین و ثمانمائه» (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۴۷)

چند برج آرامگاهی در روستای هشتل سفلی. (۱۳۹۶/۷/۲۱ ه.ش، عکاس: مولف).

برخی باور دارند که این برج‌های آرامگاهی از دیگر یاوران و زنان شیخ قاسم درویش سهراب می‌باشد. در اطراف این برج‌ها آثار تونل‌های زیر زمینی مشاهده می‌شود که به نظر نویسنده نوعی پناهگاه و یا انبار بوده است.

امامزاده عبدالله (ع)، محمد (ع) و بی بی فاطمه (س) - شرم کلا

قبر سه تن از امامزادگان (ع) در بلوار شهید منفرد نیاکی. (۱۸/۳/۱۴۰۰ ه.ش، عکاس: مولف)

حدود ۵۰ متر از بلوار شهید منفرد نیاکی آمل به سمت روستای شرم کلا، بنای نوسازی با گنبدی هرمی، شبیه گنبد سابق امامزاده عبدالله (ع) روستای اسکو محله، وجود دارد که این بنا مرقد سه تن از امامزادگان به نام‌های عبدالله (ع) و محمد (ع) و بی بی فاطمه (س) می‌باشد. بنابر استناد کتیبه داخل حرم، این امامزادگان (ع) از نوادگان امام حسن مجتبی (ع) می‌باشند. بنایی نوساز و با معماری مذهبی و زیبا است و دارای حیاط وسیع که این حیاط کاربری قبرستان دارد. نمای بنا از کاشی‌های زیبا ترئین شده است و بر روی برخی از کاشی‌ها آیات قرآن نوشته می‌باشد.

شجره نامه سه تن از امامزادگان (ع) در بلوار منفرد. (۱۴۰۰/۳/۱۸. ش، عکاس: مولف)

امامزاده محمد طاهر (ع) - روستای مطهر

آرامگاه امامزاده محمد طاهر (ع). (زمستان ۱۳۹۶ ه. ش، عکاس: مولف)

در روستای مطهر بنایی قدیمی وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده محمد طاهر (ع) می‌باشد و روستای مطهر نیز به خاطر بقعه مبارکه این امامزاده (ع) به «مطهر» مشهور شده است. در چند نوبت این آرامگاه را بازسازی و تعمیر نموده‌اند. اهالی باور دارند که امامزاده محمد طاهر (ع) از فرزندان امام موسی کاظم (ع) است. هم چنین دانش‌پژوه در فهرست امامزادگان عصر صفوی از امامزاده‌ای به نام «امام زاده طاهر ابن امام موسی کاظم علیه السلام به تولیت مولانا محمد علی و مولانا شمس‌الدین در بانصرکلا واقع است». نام برده که در بلوک دابو و روستای بانصرکلا قرار دارد. از بررسی‌های به عمل آمده در روستای

بانصر کلای دابو، آرامگاه امامزاده‌ای با این نام به چشم نخورده است و به حتم اشاره به همین امامزاده در روستای مطهر دارد که در نزدیکی روستای بانصر کلا قرار گرفته است.

آرامگاه امامزاده محمد طاهر(ع). (زمستان ۱۳۸۴ه.ش، عکاس: مولف)

«سید رود» از کنار این آبادی می‌گذرد که این رود، نام خود را از امام زاده محمد طاهر (ع) گرفته است. در کنار این حرم چشمه‌ای وجود داشت که اهالی باور بر شفا دهی آب این چشمه داشتند، گویا این چشمه در حال حاضر خشک شده است.

امامزاده درویش علی (ع) - بامرکلا

آرامگاه منسوب به امامزاده درویش علی در روستای بامرکلای دابو (۱۳۹۶/۸/۲۶ ه.ش. عکاس: مولف)

در آبادی بامرکلای دابو، آرامگاه امامزاده‌ای منسوب به درویش علی (ع) وجود دارد که بنای نوساز می‌باشد. اهالی باور دارند که درویش علی (ع) از عرفا و خوبان عصر بوده است و داستان‌هایی از این شخصیت در آبادی بیان می‌شود.^{۵۶}

^{۵۶} - مصاحبه با حاج اسماعیل فرج‌زاده، مکان مصاحبه: روستای بامرکلا، زمان مصاحبه: ۱۳۹۶/۸/۲۶ ه.ش.

امامزاده درویش امیر (ع) - دنگیا

آرامگاه امامزاده درویش امیر در روستای دنگیا. (۱۳۹۶/۸/۲۶ ه.ش. عکاس: مولف)

بقعه‌ای به نام آرامگاه «درویش امیر» (ع) در روستای بامرکلای دابو قرار دارد که امروزه نوسازی و بازسازی شده است. اهالی باور دارند که این شخصیت از عرفای مذهب شیعه بوده که با درویش علی مدفون در روستای بامرکلا برادر می‌باشند. آن چه که درباره این شخصیت عنوان می‌شود بر اساس شنیده‌های سینه به سینه است. از این شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده قاسم (ع) - اسپیری

آرامگاه منسوب به امامزاده قاسم (ع) در روستای اسپیری

(منبع: وبلاگ روستای اسپیری)

در روستای اسپیری دابو، بنایی نوساز منسوب به آرامگاه امامزاده قاسم (ع) وجود دارد که از سرگذشت و احوال این شخصیت مذهبی اطلاعات مستندی در دست نیست و آن چه درباره این شخصیت گفته می شود بر اساس روایات شفاهی اهالی می باشد.

امامزادگان حسن (ع) و حسین (ع) - تیرویجان

آرامگاه منسوب به امامزادگان حسن و حسین (ع)، (۱۹/۸/۱۳۹۶ ه.ش، عکاس: مولف)

در ضلع جنوبی روستای تیرویجان، بنایی نوساز از آجر و سیمان وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه دو تن از امامزادگان به نامهای حسن (ع) و حسین (ع) می‌باشد و به یاد این دو تن، دو گلدسته طلاگون بر بلندای بنا نصب کرده‌اند. از احوال و سرگذشت این دو شخصیت مذهبی اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده حسن (ع) - اشکار کلا

آرامگاه منسوب به امامزاده حسن (ع) در روستای اشکار کلا، مورخه ۱۹/۸/۱۳۹۶ه.ش.

در آبادی اشکار کلا آرامگاه شخصیتی منسوب به امامزاده حسن (ع) قرار دارد که از شجره مستندی برخوردار نیست، شاید به یکی از شخصیت‌های مذهبی و سیاسی دوران علویان و یا شاید به دوران مرعشیان مازندران منتسب باشد، چرا که اکثر رهبران مذهبی و نظامی این دوران منتسب به ائمه اطهار (ع) بوده‌اند و بعدها بر مقابر آنان گنبدی احداث شد و به عنوان

امامزاده مشهور شدند. بر روی بنای قدیمی بنای جدیدی احداث شده است و دارای ضریح می‌باشد.

امامزادگان عبدالله (ع) و ابراهیم (ع) - دو تیره

آرامگاه منسوب به امامزادگان عبدالله (ع) و ابراهیم (ع) در روستای دو تیره دابو.

(۱۳۹۶/۸/۱۹ ه. ش. عکاس: مولف)

در خارج آبادی دو تیره به سمت شرق، حدود ۵۰۰ متر فاصله از روستا اتاقی ساده و چهار گوش وجود دارد که این بنا منتسب به آرامگاه دو تن از امامزادگان به نام‌های عبدالله (ع) و ابراهیم (ع) می‌باشد. مرقد این امامزادگان (ع) قبری ساده با سنگ مرمر پوشانده شده است. در داخل حرم نوشته‌ای کوتاه به عنوان شجره نامه این دو شخصیت نصب شده است. در

این شجره نامه آمده است: «دو برادر [امامزاده] که نوۀ امام موسی الکاظم هستند به نامهای امامزاده ابراهیم (ع) و امامزاده عبدالله (ع) به یک مقصود سادات علوی زیدی بوده‌اند که در منطقه دابو روستای دونان (دو تیره) به دست حاکم منطقه به شهادت رسیدند.»

امامزاده قاسم (ع) - پپین

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) روستای پپین. (۱۳۹۷/۵/۱۲ ه.ش، عکاس: مولف).

آرامگاهی در روستای پپین^{۵۷} دهستان دابو قرار دارد که منسوب به شخصیت مذهبی به نام امامزاده قاسم (ع) می‌باشد. این بنا نوساز با گنبدی آجری و نقره فام تزئین شده است. ساختمان حرم و مسجد متصل به حرم توسط ورقه‌های ایزوگام پوشانده و در حرم شجره‌نامه‌ای به چشم

^{۵۷} - برای رسیدن به این روستا باید از آبادی کمانگرکلای دابو عبور کرد.

نمی‌خورد. این انگاره زیاد از صحت دور نیست که در فهرست خطی نام امامزادگان مازندران در عصر صفوی تنظیم شده و توسط دانش‌پژوه بازخوانی و بازنویسی شده است از امامزاده‌ای به نام امامزاده قاسم (ع) ذکر گردید، منظور همین شخصیت باشد: «امامزاده قاسم بن امام موسی الکاظم (ع) واقع در دابوی بزرگ به تولیت درویش اسکندر دابوئی.» (دانش‌پژوه، ۱۳۴۵)

امامزاده صالح (ع) - ولیک سفلی

آرامگاه امامزاده صالح (ع) در ولیک سفلی. (منبع عکس: سایت امامزادگان ایران)

اتاقی ساده و نوساز از بلوک و سیمان در روستای ولیک سفلی قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده صالح (ع) می‌باشد. از احوال و سرگذشت این امامزاده (ع) اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده نورالدین (ع) - آهنگر کلای دابو

آرامگاه امامزاده نورالدین (ع). (۱۳۹۷/۶/۱ ه. ش، عکاس: مولف)

در روستای آهنگر کلای دابو، بنایی نوساز و زیبا منسوب به آرامگاه امامزاده نورالدین (ع) قرار دارد که برخی اظهار داشتند این بنا منسوب به آرامگاه یکی از سادات مرعشی و گویا از فرزندان میر قوامالدین، مؤسس سلسلهٔ مرعشیان مازندران می‌باشد.

امامزاده فضل (ع) - زیارکلا

آرامگاه امامزاده فضل (ع) در زیارکلای دابو. (منبع عکس: سایت امامزادگان ایران)

در روستای زیارکلای دابو بنایی نوساز با بام پوش ایرانیت وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده فضل (ع) می‌باشد. اطلاعات مستندی از این امامزاده در دست نیست.^{۵۸}

^{۵۸} - برای رسیدن به زیارکلای دابو باید از کمانگرکلا و روستای سنگر عبور کرد و به غیث‌کلا رسید که این آبادی در سمت غرب روستای غیث‌کلا قرار دارد.

فصل نهم: امام زادگان هرازی

آرامگاه امامزاده محسن (ع) در روستای تمسک هرازی

عکاس: ماریا طبری

اشاره کوتاه

هراز پی به مجموعه آبادی‌هایی گفته می‌شود که در گذشته جزء بلوک دابوی بزرگ بوده است. بیشتر آبادی‌های این دیار از قدمت چندانی برخوردار نیستند ولی برخی آبادی‌ها مانند تمسک و اوجی آباد، کهنه‌دان و ... نسبت به روستاهای دیگر این بلوک قدمت زیادی دارد. اوجی آباد مقرّ حکومتی خوانین لاریجانی بوده است و تکیه سرداریه از بناهای عصر قاجار در این بلوک می‌باشد.

چون تمامی اراضی این دیار از رود بزرگ هراز آبیاری می‌شوند و این رود از میان این بخش عبور می‌کند به «هرازپی» مشهور شده است. دهستان هرازپی به دو دهستان هرازپی شمالی و جنوبی تقسیم شده است که هرازپی شمالی جزء تقسیمات سیاسی شهرستان محمودآباد قرار دارد و هرازپی جنوبی در تقسیمات سیاسی شهرستان آمل قرار گرفت.

در این بخش تعدادی از آرامگاه‌های امامزادگان قرار دارد که برخی از این بناها مانند بنای آرامگاه امامزاده محسن (ع) در روستای تمسک از قدمت زیادی برخوردار است. در ادامه به تعدادی از شخصیت‌هایی منسوب به امامزادگان (ع) این دیار اشاره مختصر خواهد شد:

امامزاده عبدالله (ع) - رودبار

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) در رودبار هرازی. (۱۳۹۶/۹/۶ ه. ش، عکاس: مولف).

آرامگاهی منسوب به امامزاده عبدالله (ع) در روستای رودبار هرازی قرار دارد که بنایی نوساز، بنای قدیمی را پوشانده و بر وسعت بارگاه افزوده است. مرقد امامزاده (ع) توسط صندوقی چوبین محفوظ می‌باشد. اطلاعات چندانی از این امامزاده (ع) در دست نیست.

قسمتی از بنای قدیمی در جنب آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) روستای رودبار. (۱۳۹۶/۹/۶ ه. ش، عکاس: مولف).

امامزاده محمد (ع) - اسکی محله

آرامگاه منسوب به امام زاده محمد (ع) در روستای اسکی محله هرازپی.

(۱۳۹۶/۱۰/۸ ه.ش، عکاس: مولف)

در روستای اسکی محله بنایی نوساز از آجر منسوب به آرامگاه امامزاده محمد (ع) قرار دارد که بنا بر اظهار یکی از اهالی قدمت این بنا در زمان تحریر این مطلب حدود ۱۰ سال بر می گردد. گویا در مکان فعلی، قبل از این درختی به نام «آقا دار» وجود داشت که امروزه برای تقدّس مکان،

آرامگاهی منسوب به شخصیت مذهبی به نام امامزاده محمد احداث نمودند و از این شخصیت هیچ گونه اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده محمد صالح (ع) - میان رود بهرامی

آرامگاه منسوب به امامزاده محمد صالح (ع) در روستای میان رود بهرامی هرازی.

(۱۳۹۶/۱۰/۸ ه.ش، عکاس: مولف)

در خارج آبادی میان رود بهرامی هرازی، به سمت غرب در میان اراضی کشاورزی و جنب راه منتهی به روستای عشق آباد آرامگاهی منسوب به امامزاده محمد صالح (ع) وجود دارد که بنای آن نوساز و قدمتش در زمان مشاهده کمتر از پنج سال می باشد. در گذشته بنایی برای این امامزاده (ع) وجود نداشت و مکانی مرتفع با چند درخت که یکی از درختان تنومند به عنوان آقادر معروف بوده است و در حدود سال ۱۳۹۱ ه.ش با آجر و

بلوک ساختمانی چهار گوش و ساده در این مکان احداث کردند. این امامزاده از شجره مستندی برخوردار نیست و آن چه منسوب به این امامزاده می باشد بر اساس داده های سینه به سینه و گاهی تلقین شده در خواب می باشد.

امامزاده محسن (ع) - اوجی آباد

آرامگاه منسوب به امامزاده محسن (ع) در روستای اوجی آباد.

(۱۳۹۶/۱۰/۹ ش، عکاس: مولف).

در روستای اوجی آباد بنایی نیمه کاره و در حال ساخت وجود دارد^{۵۹} که منسوب به امامزاده محسن (ع) می باشد. برابر آن چه که در تصویر فوق

^{۵۹} - زمان بازدید و مشاهده از این مکان روز جمعه مورخه ۹ دی ماه ۱۳۹۶ ه.ش بوده است.

مشاهده می‌شود در کنار این بقعه نوساز درختی تنومند از نوع آزاد به نام آقا دار وجود دارد که همه ساله توسط اهالی با پارچه‌های سبز و سیاه در ایام ماه محرم پوشانده می‌شود. از احوال این شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده یحیی (ع) و امامزاده موسی (ع) - کلامحله

آرامگاه منسوب به امامزادگان یحیی و موسی (علیهما السلام) در روستای کلامحله

(۱۳۹۶/۶/۱۷، ش، عکاس: مولف)

در آبادی کلامحله هرازپی، بنایی نوساز منسوب به آرامگاه دو تن از شخصیت‌های مذهبی، به نام امامزادگان یحیی و موسی (علیهما السلام) وجود دارد. از سرگذشت این شخصیت‌ها اطلاعات مستندی در دست نیست. این انگاره قابل طرح است که این افراد باید از فرزندان و نوادگان

میرقوام‌الدین مرعشی بوده باشند که به عنوان مبلغین و حاکمان محلی در آبادی‌های دابوی بزرگ (دابو و هرازپی) حکمرانی می‌کردند.

امامزاده محمد (ع) - قرق

آرامگاه منسوب به امامزاده محمد (ع) در روستای قُرق

(۱۳۹۶/۱/۲۵ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاهی منسوب به بقعه امامزاده محمد (ع) در روستای قُرق هرازپی واقع است. بنایی نوساز از آجر و سیمان با بام پوش ایرانیست. این شخصیت مذهبی از شجرنامه مستندی برخوردار نیست.

امامزاده یوسف رضا (ع) - کلیکان

آرامگاه منسوب به امامزاده یوسف رضا (ع) در روستای کلیکان.

(۱۳۹۶/۶/۱۷ ه.ش، عکاس: مولف)

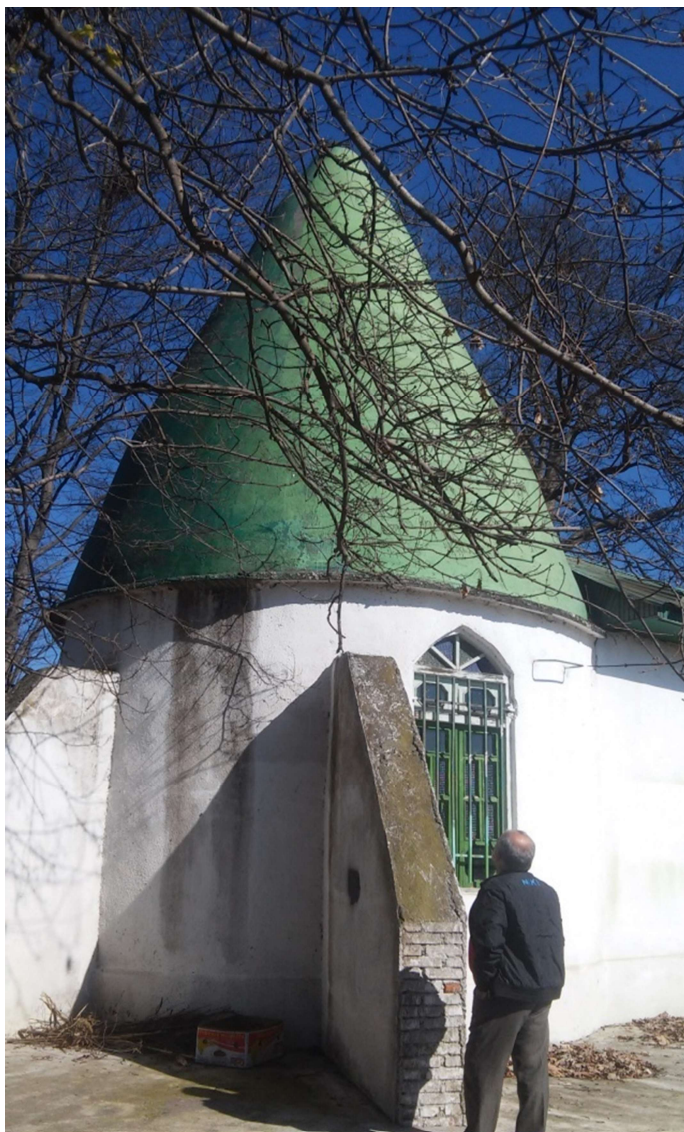
در آبادی کلیکان، بنایی نوساز، منسوب به آرامگاه یکی از شخصیت‌های مذهبی به نام امامزاده «یوسف رضا» (ع) وجود دارد که از سرگذشت و احوال این شخصیت اطلاعاتی موثقی در دست نیست.

امامزاده درویش سهراب (ع) - کلاصفا

آرامگاه منسوب به درویش سهراب در روستای کلاصفا. (۱۳/۱۱/۱۳۹۶ ه.ش، عکاس: مولف).

آرامگاه شخصیتی به نام امامزاده «درویش سهراب» (ع) در آبادی کلاصفا قرار دارد که بنای نوساز و با گنبدی مخروطی و متصل به ساختمان مسجد می‌باشد. از سرگذشت این امامزاده (ع) اطلاعات موثقی در دست نیست. در حیاط این آستانه درختان تنومندی وجود دارد

آرامگاه منسوب به درویش سهراب در روستای کلاصفا. مولف در حال مشاهدات و پژوهش میدانی. (۱۳/۱۱/۱۳۹۶ ه.ش، عکاس: ماریا طبری).

امامزاده محسن (ع) - تمسک

آرامگاه امامزاده محسن (ع). (۱۷/۶/۱۳۹۶ عکاس: مولف)

آرامگاه امامزاده محسن (ع) در روستای تمسک بخش هرازی واقع می‌باشد. بنایی با قدمت تاریخی و بازسازی شده است. شجره نامه‌ای در گوشه‌ای از این آرامگاه نصب می‌باشد که در ادامه، این شجره نامه بازنویسی و بدان اشاره خواهد شد. در کنار این بقعه، مسجد کوچکی قرار دارد که گویا کوچک‌ترین مسجد ایران می‌باشد.

شجرنامه امامزاده محسن (ع) - تمسک هرازی

برابر آن چه که در شجرنامه منکوب در این بقعه آمده است:

امامزاده محسن (ع) از نوادگان میرقوام‌الدین مرعشی در آمل بوده است و سال‌های زندگی او را در حدود سال‌های ۱۱۰۰ تا ۱۱۵۰ ه.ق در شهر آمل

دانسته‌اند. به نظر می‌رسد امامزاده محسن(ع) نسل دهم میرقوام‌الدین مرعشی در آمل می‌باشد و به عنوان مُبَلِّغ دینی و یا حاکم مذهبی-سیاسی در این دیار سکونت داشته و از نحوهٔ مرگ یا شهادت ایشان اطلاعی در دست نیست.

مسجد متصل به آرامگاه امامزاده محسن(ع). کوچک‌ترین مسجد ایران. (۱۳۹۶/۶/۱۷) عکاس: مولف

امامزاده درویش اسماعیل (ع) - کمانگر کلای هرازی

بقعه درویش اسماعیل (ع) در روستای کمانگر کلای هرازی. (۱۳۹۶/۲/۵ ه.ش، عکاس: مولف)
از نام این شخصیت مذهبی پیداست که منسوب به یکی از فرقه‌های
دارویش اسلامی مازندران می‌باشد. در منابع تاریخی اطلاعات موثقی از
این شخصیت به دست نمی‌آید. برخی او را برادر امامزاده هاشم مدفون در
گردنه امامزاده‌هاشم جاده هراز می‌دانند. (پهلوان، ۱۳۹۳: ۱۳۷). به نظر می‌رسد

این انتساب بر اساس تشابه اسمی باشد و سند معتبری در این خصوص موجود نیست. اطلاعات در مورد زندگانی و شناخت درویش اسماعیل متکی به روایات شفاهی مردم می باشد که نسل به نسل نقل شده است و در هاله ای از اسطوره و ابهام قرار دارد. داستان هایی که از کرامات ایشان نقل می شود مشابه داستان هایی است که در چند آبادی دیگر آمل، پیرامون شخصیت های منسوب به امام زادگان آن روستاها می باشد.

«این بنا در تاریخ ۱۳۸۲/۳/۱۰ ه.ش به شماره ۹۳۶۱ در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده است.» (همان: ۱۳۸). در ویکی پدیا نام این شخصیت یوسف اسماعیل ذکر شده است.

سقاانفار محوطه آرامگاه درویش اسماعیل (ع) در کمانگرکلای هرازی. (۱۳۹۶/۲/۵، عکاس: مولف)

علمدار سه تن (ع) - آبسرفت هرازی

آرامگاه منسوب به سه تن از علمداران. (۱۳۹۶/۲/۵ ه.ش، عکاس: مولف)

آرامگاهی منسوب به بقعه علمدار سه تن در آبادی آبسرفت هرازی قرار دارد که شاید قدمت آن به حداقل دوران مرعشیان برسد؛ هر چند که این بنا نوساز و قدمت آن کمتر از پنجاه سال می‌باشد، از سرگذشت این علمداران اطلاعی در دست نیست. از صفت علمدار چنین بر می‌آید که علمداران افرادی بودند در جلوی لشکریان حرکت می‌کردند و با حرکت دادن علم و بیرق، سرپا بودن لشکریان را به سایر سربازان از فاصله دورتر اعلام می‌کردند. از آن جایی که این علمداران از شجره نامه مکتوب و موثق برخوردار نیستند، می‌توان این انگاره را پیش کشید:

اینان از علمداران جنگی لشگریان مرعشیان بوده‌اند که مقرّ آنان در این دیار بوده است و در نزد مردم از جایگاه ویژه مذهبی برخوردار بودند و بعدها برای آنان مقابر زیارتی بنا نموده‌اند. شاید اطلاق نام گلزائون به این آبادی برگرفته از وجود قبور این افراد بوده و شاید مقصود از «گل» همین اشخاص باشند. چند درخت تنومند در اطراف بقعه علمداران وجود دارد که تقریباً کهنسال می‌باشند.

میدان و پل روگذر علویان. (۱۳۹۶/۲/۱ ه.ش، عکاس: مولف).

امامزاده بها الدین (ع) - زاغده

آرامگاه در حال ساخت منسوب به امامزاده بها الدین در روستای زاغده هرازی.
(۱۳۹۶/۹/۶ ه.ش، عکاس: مولف).

در آبادی زاغده هرازی، بنایی منسوب به آرامگاه امامزاده‌ای به نام «بهاالدین» (ع) وجود دارد که در حال ساخت می‌باشد.^{۶۰} از احوال و سرگذشت این شخصیت اطلاعی در دست نیست. این امامزاده در تلفظ مردم آبادی به صورت امامزاده «بادین» تلفظ می‌شود.

^{۶۰} - این وضعیت مربوط به زمان مشاهدات میدانی در تاریخ ۱۳۹۶/۹/۶ ه.ش می‌باشد.

ساختمان تکیه و درخت آزاد معروف به آقادر در روستای زاغده هرازی،

(۱۳۹۶/۹/۶ ه.ش، عکاس: مولف)

هم چنین در این آبادی دو درخت آزاد بزرگ و تنومندی وجود داشت که به «آقادر» معروف بود. یکی از این درختان که در محوطه گورستان آبادی قرار داشت، خشک و از بین رفت و یکی هم در کنار تکیه آبادی هم چنان پا برجاست و در نزد مردم آبادی مورد احترام است.

۶۱ - این درخت به زبان مردم منطقه «آزدار» بیان می‌شود.

امامزاده عسگری (ع) - کهنه‌دان

آرامگاه منسوب به امامزاده عسگری (ع) در آبادی کهنه‌دان هرازپی آمل.

(۱۳۹۷/۴/۳ ه.ش. عکاس: مولف)

در ضلع شمالی روستای کهنه‌دان، بنای آرامگاه شخصیتی به نام امامزاده «عسگری» (ع) قرار دارد که این بنا نوساز و اتاق کوچک بدون هر گونه مقبره می‌باشد و از احوال این شخصیت هیچ گونه اطلاعی در دست نیست.

فصل دهم: امام زادگان بخش چلاو

آرامگاه امامزادگان سیف‌الدین (ع) و یحیی (ع) در چلاو. (عکاس: مولف)

امامزاده جعفر (ع) - نجار کلا

آرامگاه منسوب به امامزاده جعفر (ع) در روستای تیار چلاو. (۱۳۹۷/۵/۳۱ ه.ش، عکاس: مولف).
در روستای نجار کلائی چلاو بنای نوسازی وجود دارد که از دو بخش
مرقد و مسجد تشکیل شده است. این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده جعفر
(ع) بوده و به استناد کتیبه حسینیّه متصل به این حرم در سال ۱۳۷۸ ه.ش،
تجدید بنا شده است. قبل از این تاریخ ساختمان حرم با حسینیّه جدا بوده
است.

بنای قدیمی آرامگاه امامزاده جعفر (ع). (عکاس: نامعلوم)

اطلاعات مکتوبی از این شخصیت در دست نیست. مرقد امامزاده (ع) با صندوقی چوبین و با نقوش اشکال هندسی ساده پوشانده و سقف مرقد با هنر آئینه کاری تزئین شده است.

آئینه کاری سقف حرم امامزاده جعفر (ع) نجار کلا. (۱۴۰۰/۱/۱۲. ش، عکاس: مولف)

امامزاده سیفالدین (ع) - گنگرج کلا

آرامگاه امامزاده سیفالدین (ع) گنگرج کلاي چلاو. (۱۴۰۰/۱/۱۲، ش، عکاس: مولف)

آرامگاه امامزاده سیفالدین (ع) در روستای گنگرج کلاي چلاو قرار دارد. بنایی نوساز با گنبدی نقره فام که در زمان تحریر این مطالب با دو گلدسته در حال ساخت مزین شده است. در کنار این حرم مسجدی دو طبقه در حال ساخت می‌باشد. درباره این شخصیت مذهبی، اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده یحیی (ع) - گنگرج کلا

آرامگاه امامزاده یحیی (ع) در روستای گنگرج کلا. (۱۴۰۰/۱/۱۲ ه.ش، عکاس: مولف)

در اراضی روستای چم‌بن و در شمال روستای گنگرج، آرامگاهی نوساز منسوب به امامزاده یحیی (ع) وجود دارد که این بنا به شکل هشت ضلعی منتظم احداث شده که گنبدی نقره فام بر آن نصب گردیده و مرقد امامزاده (ع) در وسط آن قرار گرفته است. از این شخصیت آگاهی‌های چندانی در دست نیست.

امامزاده مریم (س) - تیار

آرامگاه منسوب به امام زاده بی بی مریم (س) در روستای تیار چلاو. (۱۳۹۷/۵/۳۱ ه.ش، عکاس: مولف).

در نزدیکی روستای تیار، بنای نوسازی از بلوک، سیمان و آهن در کنار جاده این روستا وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه خانمی به نام امامزاده «مریم» (س) می باشد. از احوال این شخصیت هیچ گونه اطلاعی در دست نیست.

امامزاده ادریس (ع) - تیار

آرامگاه منسوب به امامزاده ادریس (ع). (۱۳۹۷/۵/۳۱ ه.ش، عکاس: مولف).

در مشاهدات و تحقیقات میدانی مورخه ۱۳۹۷/۵/۳۱ خورشیدی میان دو روستای تیار و نجارکلا، بنای بسیار ساده و بلوکی و بدون در و پنجره در کنار جاده به چشم خورد که اهالی آن را منسوب به آرامگاه شخصیتی به امامزاده ادریس (ع) می‌دانند و از احوال و سرگذشت آن هیچ گونه اطلاعی در دست نیست. در کنار این بنا درختی تنومند وجود دارد که به آقادر مشهور است و در مشاهده تاریخ ۱۴۰۰/۱/۱۱ ه.ش، تنه این درخت در حال پوسیدن بود و این بنا هم چنان تکمیل نشده بود.

امامزاده حسن (ع) - لهاش

نمایی از بنای امامزاده حسن (ع) لهاش. (۱۳/۵/۱۳۹۶ ه. ش، عکاس: سیده لیلا حسینی نژاد)

در روستای لهاش بنایی نوساز با چندین حجره و اقامتگاه زائرین منسوب به آرامگاه امامزاده حسن (ع) قرار دارد که همه ساله زائرین زیادی از نقاط مختلف ایران به این مکان می‌آیند. مرقد امامزاده (ع) با صندوقی چوبین پوشانده شده است و بر روی صندوق جمله «تحریر آفی شهر جمادی الآخر سنه ثمانین تسعمائه (۹۹۸ق) ساعی خیر کیا محمد» درج شده است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۱۳۰). امامزاده حسن (ع) مدفون در لهاش پسر امامزاده ابراهیم پیرزاد

و مشهور به سپاه انگیز (ع)^{۶۲} مدفون در روستای ترستاق بلده می باشد که همگی از نوادگان امام حسن مجتبی (ع) هستند. (قاسمی، ۱۳۸۳: ۲۹)

امامزاده محمد (ع) - سنگ چال

آرامگاه امامزاده محمد (ع) سنگ چال. (۱۴۰۰/۱/۱۲، ش، عکاس: مولف)

در روستای سنگ چال در محله آقاسر، آرامگاه امامزاده ای به نام محمد (ع) وجود دارد. از سرگذشت این امامزاده (ع) اطلاعات مستندی در دست نیست.

^{۶۲} - این امامزاده به «پیر بزرگوار» هم مشهور است.

امامزاده قاسم (ع) - تیار

آرامگاه منسوب به امامزاده قاسم (ع) در جنگل‌های جنوبی تیار. مولف در حال پژوهش
(۱۳۹۷/۵/۳۱ ه.ش، عکاس: حمزه حسین پور)

در دل جنگل‌های جنوبی روستای تیار، بنایی با اتاق ساده و با شیروانی به
سبک ساختمان‌های شمالی وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه
امامزاده قاسم (ع) بوده و در میان این ساختمان اثری از قبر نمی‌باشد. درباره
این امامزاده اطلاعات مکتوب و موثقی وجود ندارد.

امامزاده ابراهیم (ع) - سنگ چال

آرامگاه و حسینیه امامزاده ابراهیم (ع) سنگ چال. (۱۴۰۰/۱/۱۲. ش، عکاس: مولف)

آرامگاهی منسوب به امامزاده ابراهیم (ع) در روستای کوهستانی سنگ چال قرار دارد که بنایی نوساز و متصل به حسینیه می باشد. قدمت این بنا حدود ده سال و از آجر و سیمان احداث شده است. از سرگذشت این امامزاده (ع) اطلاعات موثقی در دست نیست.

*** **

ابوالفضلی نوساز در چمه بن چلاو. (عکاس: مولف، ۱۴۰۰/۱/۱۲. ش)

امامزاده بی بی خانم (س) - پاشاکلا

آرامگاه امامزاده بی بی خانم در پاشاکلا چلاو. (۱۴۰۰/۱۱/۱۲ ه.ش، عکاس: مولف)

در جنب مسجد و حسینیه روستای پاشاکلا چلاو، بنایی نوساز از آجر و سیمان در دو طبقه به چشم می خورد که اهالی اظهار داشتند این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده بی بی خانم (س) می باشد. اطلاعات موثقی درباره این شخصیت در دست نیست..

حسینیۀ نوساز پاشاکلا چلاو. (۱۴۰۰/۱/۱۲ ه.ش، عکاس: مولف)

امامزاده صالح (ع) - پاریمه

آرامگاه امامزاده صالح (ع) در پاریمه. (منبع عکس: کانال روستای پاریمه)

بنای آرامگاهی منسوب به امامزاده صالح (ع) در روستای پاریمه قرار دارد. بنایی نوساز از سنگ و آجر و سیمان بوده و مرقد امامزاده (ع) توسط صندوق چوبین و ساده پوشانده شده است. همه ساله در روز عاشورا در این مکان مراسم سینه زنی و مدح امام حسین (ع) انجام می گیرد.

امامزاده شجاع‌الدین (ع) - پاریمه

آرامگاه امامزاده شجاع‌الدین (ع) در پاریمه. (منبع عکس: کانال روستای پاریمه)

بنایی نوساز منسوب به آرامگاه امامزاده شجاع‌الدین (ع) در روستای پاریمه قرار دارد. از گزارش شفاهی اهالی چنین به نظر می‌رسد امامزاده شجاع‌الدین (ع) فرزند امامزاده صالح (ع) می‌باشد. بیش از این سرگذشت و احوال امامزاده شجاع‌الدین (ع) اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده ام سلمه (س) - نشل

آرامگاه امامزاده ام سلمه (س) در نشل. (منبع عکس: کانال روستای نشل)

میان دو آبادی نشل و خرّم بنایی نوساز با گنبدی مخروطی از جنس حلب وجود دارد که بر بلندای آن گنبدی کوچک و طلاگون نصب شده است و این بنا منسوب به خانم ام سلمه (س) می‌باشد. این امامزاده (س) از شجره نامه مستندی برخوردار نیست. آن چه درباره این شخصیت مذهبی بیان می‌شود، بر اساس روایات شفاهی و سینه به سینه اهالی می‌باشد.

فصل یازدهم: امامزادگان لاریجان

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) در روستای اتاق سرای نمارستاق. (۱۴۰۰/۳/۲۷. ش، عکاس: ماریا

طبری)

اشاره کوتاه

لاریجان به مجموعه آبادی‌های کوهستانی گفته می‌شود که در قسمت جنوبی شهرستان آمل و البرز میانی قرار دارد و از بخش‌های کهن و تاریخی آمل می‌باشد. این بخش از آمل به دهستان‌های نمارستاق، دلارستاق، بهرستاق، لاریجان علیا تقسیم می‌شود. بنا بر استناد پایگاه جامع اطلاعات امامزادگان ایران در این بخش تعداد ۱۱۱ آرامگاه و بقعه متبرکه امامزادگان (ع) قرار دارد. که در ادامه به معرفی برخی از این امامزادگان (ع) و آرامگاه‌های آنان پرداخته می‌شود:

*** **

زیارت یک خانواده آملی از قبر مطهر امام رضا (ع) در سال ۱۳۴۶ ه. ش. (عکس: اهدایی از حاجیه عفت بیک مهدوی)

بخش اول: امامزادگان نمارستاق

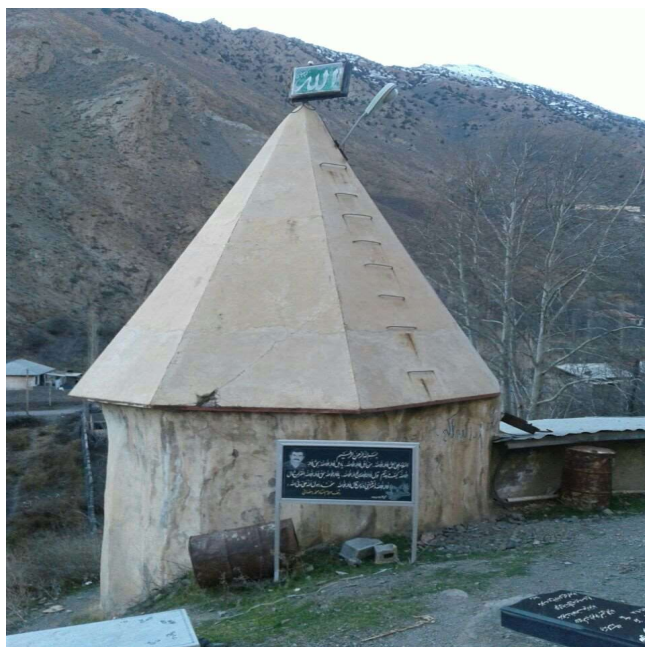
نمارستاق مشتمل بر ۱۵ روستا به نام‌های پنجو، سوآ، نسل، نهزه، عبدالمناف، کردچالک، فیس، امره، اتاق سرا، شیخ محله، کفا، کلری، پلیری، نمار و دیوران در دره‌ای به همین نام می‌باشد که مرکز این دهستان روستای نمار است. مولف حاضر توانسته در این دهستان حدود ۷ آرامگاه منسوب به امامزادگان (ع) را شناسایی نماید که در ادامه به برخی از آنان اشاره می‌شود:

کوه‌ها و دره نمارستاق. (عکاس: مولف، ۱۴۰۰/۴/۱. ش.)

روستاهای نهزه، امره، اتاق سرا و شیخ محله در این نگاره قابل رویت هست.

امامزاده بابا شجاع الدین (ع) - پنجو

آرامگاه منسوب به امامزاده بابا شجاع الدین (ع) در پنجو. (عکس: ارسالی از مصطفی راعی اسکی)

بنایی به شکل کلاه درویشی با گنبدی مخروطی شکل در خارج آبادی روستای پنجو قرار دارد که این بقعه سفیدکاری شده منسوب به شخصیتی به نام امامزاده شجاع الدین (ع) می باشد. «نقل می کنند که بابا شجاع الدین از نوادگان فیروز ابو لوء لوء آسیابان، قاتل عمر بن خطاب می باشد.» (راعی اسکی، ۱۳۹۳: ۵۴۸) که در این زمینه باید بیشتر تحقیق کرد.

امامزاده تی تی فاطمه (س) - نسل

آرامگاه امامزاده تی تی فاطمه خانم (س) در روستای نسل. (۱۴۰۰/۳/۶ ه.ش، عکاس: ماریا طبری).
(نویسنده در حال مشاهدات و تحقیقات میدانی)

بنایی نوساز و با بام پوش حلبی در روستای نسل قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه خانمی عارفه به نام «تی تی فاطمه خانم» (س) می‌باشد.^{۶۳} منوچهر ستوده پس از بازخوانی متن حکاکی شده بر روی چوب‌های صندوق این امامزاده (س) نام آن را به صورت «تی تی فاطمه» خوانده است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۸۶). اهالی باور دارند که این شخصیت اولین زن مومنه‌ای بوده که در دیار نمارستاق به دین اسلام ایمان آورده است و در آبادی به

^{۶۳} - در زبان مازندرانی «تی تی» به معنی شکوفه درختان و گل‌های ریز برگ می‌باشد.

«بی بی خانم» (س) مشهور است.^{۶۴} تاریخ ۹۲۶ ه. ق بر روی صندوق این آرامگاه به چشم می خورد.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۸۶)

امامزادگان عبدالمناف (ع) و عبدالمطلب (ع) - عبدالمناف

آرامگاه امامزادگان عبدالمناف و عبدالمطلب. (۱۴۰۰/۲/۱۶ ه. ش، عکاس: مولف)

حضرات امامزادگان عبدالمناف و عبدالمطلب (ع) فرزند ابراهیم فرزند زید فرزند حسن المجتبی (ع) می باشند. آرامگاه مطهر این امامزادگان (ع) در روستای عبدالمناف نمارستاق قرار دارد و انتساب این دو به نوادگان امام حسن مجتبی (ع) در نزد نسب شناسان «صحيح النسب» می باشد. استاد

^{۶۴} - مصاحبه با سید مهدی موسوی، زمان: ۱۴۰۰/۳/۶ ه. ش، مکان: روستای نسل.

صمدی آملی با مطالعه کتاب «بحرالانساب» ابومخنف بن لوط بن خزاعی به این نتیجه رسیده است: «پس طبق نقل از کتاب بحرالانساب، جناب حضرت عبدالمناف (ع) و عبدالمطلب (ع) و سپاه انگیز (ع) که در ترستاق فعلی مدفون می‌باشند، با هم برادر محسوب می‌شوند؛ چه این که یک برادر دیگرشان به نام عبدالمجید بن ابراهیم بن زید (ع) را هم در همدان شهید کردند و دو برادر دیگرشان به نام «خضر» (ع) و «الیاس» (ع) را هم در طالقان به شهادت رساندند.» (صمدی آملی، ۱۳۹۳: ۳۳).

امروزه بنای قدیمی با حفظ بقعه اصلی گسترش یافته و تا زمان تحریر این مطالب (۱۴۰۰/۲/۲۵ ه.ش) هم چنان در حال گسترش و بازسازی می‌باشد. در گذشته «نزدیک حرم امامزادگان (ع) یک مقبره کوچکی قرار داشت که به «غلام آقا» شهرت دارد که از سرگذشت این غلام، خبر خاصی در دسترس نیست.» (همان: ۶۲)

روستای عبدالمناف (بهار ۱۴۰۰ ه.ش، عکاس: مولف)

امامزاده عبدالله (ع) - اتاق سره

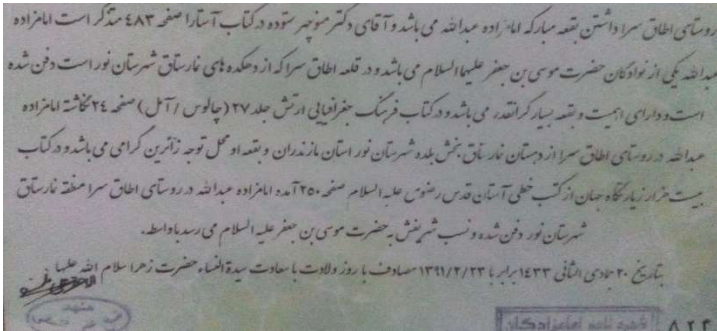

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) در روستای اتاق سره. (۱۴۰۰/۳/۲۷. ش. عکاس: ماریا طبری)

بنایی قدیمی و باز سازی شده در روستای اتاق سرای نمارستاق وجود دارد که این بنا منسوب به بقعه امامزاده عبدالله (ع) می باشد. در سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار از این امامزاده یاد شده است. «این امامزاده از نوادگان امام موسی بن جعفر (ع) می باشد.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۸۳)

درشجره نامه منکوب در حرم این امامزاده پیرامون (ع) نسب ایشان آمده است: «امامزاده عبدالله (ع) در روستای اتاق سرای نمارستاق شهرستان نور^{۶۵} دفن شده و نسب شریفش به حضرت موسی بن جعفر (ع) می رسد با واسطه.» (به نقل از شجره نامه امامزاده عبدالله) قبر این امامزاده (ع) با ضریحی مسی و نقره گون پوشانده شده است.

^{۶۵} - تا سال ۱۳۶۱. ش.، بخش نمارستاق از لحاظ تقسیمات کشوری جزء شهرستان نور بوده است.

قسمتی از شجره نامه امامزاده عبدالله در اتاق سرا. (۱۴۰۰/۳/۲۷. ش. عکاس: مولف)

امامزادگان حمزه (ع) و بی بی شهربانو (س) - دزور

آرامگاه امامزادگان حمزه (ع) و بی بی شهربانو (س) در روستای دو ظهور.

(منبع: کانال تلگرامی نمارستاق)

در روستای دِزور یا دو ظهور نمارستاق بنایی نوساز از سنگ و آجر وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه دو تن از سادات به نامهای امامزاده

حمزه (ع) و سیده بی بی خانم شهربانو (س) می باشد. از احوال این دو شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست. نام آبادی از وجود مبارک این دو شخصیت مذهبی گرفته شده است و به «دو ظهور» به معنی دو نور نام گذاری شده است.

امامزاده ذکریا و یحیی (ع) - شیخ محله

آرامگاه امامزادگان ذکریا (ع) و یحیی (ع) در شیخ محله. (۱۴۰۰/۳/۲۷، ش، عکاس: مولف)

بنایی نوساز با گلدسته‌ای طلاگون در ضلع غربی آبادی شیخ محله نمارستاق قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه دو تن از امامزادگان به نام‌های ذکریا (ع) و یحیی (ع) می باشد. برخی اهالی گفته اند این دو تن از سادات با هم برادر بوده اند. طی تحقیقات میدانی اطلاعاتی از لحاظ نسب شناسی به دست نیامده است.

امامزادگان سید حسن (ع) و سید یعقوب (ع) - شیخ محله

آرامگاه امامزادگان حسن (ع) و یعقوب (ع) در شیخ محله . (۱۴۰۰/۳/۲۷، ش، عکاس: ماریا طبری)

بنایی قدیمی در روستای شیخ محله قرار دارد که اهالی این بنا را آرامگاه دو تن از امامزادگان به نام‌های حسن (ع) و یعقوب (ع) می‌دانند. در کتاب بحر الانساب رازی از سیدی به نام یعقوب نام برده شده است که ایشان از پسران بابا شجاع‌الدین می‌باشد: «محمد و یعقوب از دماوند، روی به نمارستاق نهادند و چون به نمارستاق رسیدند وطن ساختند و ذریات ایشان

زیاد شد به القاب شجاع.» (رازی، [۴]: ۲۰۳). قبر این دو امامزاده (ع) با ضریحی مسی و نقره گون پوشانده شده است.

امامزاده ذوالفقار (ع) – کفا

آرامگاه امامزاده ذوالفقار (ع) در کفا. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۸۴)

در خارج آبادی کفا، پایین کوهی بقعه‌ای قدیمی و بازسازی شده قرار دارد که اهالی این بنا را آرامگاه امامزاده‌ای به نام «ذوالفقار» (ع) می‌دانند. این بقعه با بامپوش حلبی و مخروطی شکل با چهار وجه احداث شده است. از سرگذشت و احوال و انتساب این شخصیت اطلاعاتی در دست نیست.

امامزاده محمد (ع) - نمار

آرامگاه امامزاده محمد (ع) در روستای نمار. (۱۴۰۰/۱/۲۶، ش، عکاس: مولف)

در میان روستای نمار، جنب حسینیه این آبادی آرامگاهی به چشم می‌خورد که بنای اصلی قدیمی به نظر می‌رسد که در دوره‌های اخیر بازسازی و سنگ کاری شده است. این بقعه منتسب به آرامگاه امامزاده محمد (ع) می‌باشد. ناصرالدین شاه در سفرنامه خویش از این بقعه نام برده است و آن را به صورت «نور گله» ثبت کرده است. (نوری، ۱۳۸۸: ۱۹۴) در کتاب بحرالانساب سید مرتضی رازی آمده است: دو تن از فرزندان شجاع‌الدین به نام‌های یعقوب و محمد که از دماوند روی به سوی نمارستاق نهادند و در این دیار ماندگار شدند. (رازی، [۴]: ۲۰۳) این انگاره

که امامزاده محمد (ع) مدفون در روستای نمار، همان سید محمد برادر سید یعقوب باشد که در شیخ محله مدفون است، به صحت نزدیک می‌باشد.

امامزاده عباس (ع) - دیوران

آرامگاه امامزاده عباس (ع) در روستای دیوران. (منبع: کانال تلگرامی نمارستاق)

بنایی نوساز در روستای دیوران نمارستاق قرار دارد که این بنا منسوب به بقعه امامزاده عباس (ع) می‌باشد. بر بلندای این بنا دو گلدسته و یک گنبد مدور زرین گون قرار دارد. از احوال این شخصیت اطلاعی در دست نیست.

بخش دوم: امامزادگان دلارستاق

امامزاده جوانمرد (ع) و حمزه (ع) - کهرود

مرقد امامزادگان جوانمرد (ع) و حمزه (ع) در روستای کهرود. (منبع: کانال تلگرامی دلارستاق)

آرامگاه امامزادگان جوانمرد (ع) و حمزه (ع) در روستای کهرود دلارستاق واقع است و اهالی باور دارند که این بزرگواران از نوادگان امام صادق (ع) می‌باشند. این آرامگاه نوساز و مسجدی به آن متصل است.

امامزاده بی بی سید کبریا (س) - کهرود

آرامگاه امامزاده بی بی سید کبریا (س) در کهرود. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۳۲)

بنایی نوساز با قدمتی کمتر از دو دهه، در روستای کهرود قرار دارد که اهالی این بنا را منسوب به مدفن سیده‌ای عارفه به نام «بی بی سید کبریا» (س) می‌دانند که این خانم یکی از نیکوکاران این آبادی در گذشته بوده است. اطلاعات بیشتر دربارهٔ ایشان در دست نیست.

امامزاده بی بی خیرالنسا (س) - کهرود

آرامگاه امامزاده بی بی خیرالنسا (ع) در کهرود. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۳۲)

بنایی ساده و تازه ساخت در روستای کهرود قرار دارد که این بنا در حدود کمتر یک دهه احداث شده است و اهالی این مکان را محلّ دفن سیده‌ای به نام «بی بی خیرالنساء» می‌دانند. گویا ایشان از زنان سیده نیکوکار این آبادی بوده‌اند و اطلاعات بیشتری از ایشان در دست نیست.

امامزادگان عباس (ع) و علی (ع) - لهر

آرامگاه بازسازی شده امامزادگان عباس و علی (ع) در روستای لهر. (منبع: کانال تلگرامی لهر دلارستاق)

آرامگاه قدیمی امامزادگان عباس و علی (ع) در روستای لهر. (منبع: کانال تلگرامی لهر دلارستاق)

آرامگاهی در روستای لهر دلارستاق قرار دارد که منسوب به دو شخصیت به نام‌های عباس و علی (ع) می‌باشد که اهالی به اختصار آن را به نام آقا «عباسعلی» تلفظ می‌نمایند. ستوده در کتابش نسب این دو امامزاده (ع) را چنین نوشته است: «امامزاده عباس (ع) و علی (ع) از پسران اسماعیل بن موسی بن جعفر (ع) می‌باشند.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۷۸)

امامزاده ضیاءالدین (ع) - فیره

آرامگاه امامزاده ضیاءالدین (ع) در روستای فیره. (منبع: کانال تلگرامی دلارستاق)

بنایی قدیمی و بازسازی شده در روستای فیره دلارستاق قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده ضیاءالدین (ع) می‌باشد. بنایی با گنبد مخروط چهار وجهی و متصل به مسجد که قدمت بنای مسجد به دوره‌های اخیر می‌رسد. از سرگذشت و احوال این امامزاده (ع) اطلاعات مستند در دست نیست.

امامزاده یوسف (ع) - تینه

آرامگاه امامزاده یوسف (ع) در روستای تینه. (منبع: کانال تلگرامی دلارستاق)

آرامگاهی بازسازی شده با گنبدی کلاه درویشی و حلب پوش منسوب به
آرامگاه امامزاده یوسف (ع) در روستای تینه دلارستاق قرار دارد که
اطلاعات مستندی از این شخصیت در دست نیست.

مرقد قدیمی امامزاده یوسف (ع) در روستای تینه. (منبع: کانال تلگرامی دلارستاق)

امامزاده نبی (ع) - کرف

گذشته نه چندان دور، در روستای کرف، بنایی ساده و گلی وجود داشت که اهالی باور داشتند این نقطه محلّ دفن سیدی بزرگوار و زاهد به نام امامزاده نبی (ع) می باشد. از نسب این سید هیچ گونه اطلاعاتی در دست نیست. گویا امروزه این ساختمان به کلی از بین رفت و اثری از آن آرامگاه نیست.

امامزادگان درویش حسن (ع) و درویش علی (ع) - کیون

بنایی قدیمی و بازسازی شده در روستای کیون [کیان] قرار دارد که این بنا مدفن دو تن از دراویش و زاهدان شیعی به نامهای درویش حسن و درویش علی بوده و این دو با هم برادر می باشند. گاهی اهالی این آرامگاه را امامزاده «دو برار» یا دو برادر می گویند. از سرگذشت و زندگی این دو شخصیت اطلاعات موثق و مستندی در دست نیست.

امامزاده سید محمد (ع) - نونل

آرامگاه امامزاده محمد (ع) در نونل، بعد از نوسازی و گسترش. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۵۲)

مرقد امامزاده سید محمد (ع) در روستای نونل، قبل از بازسازی. این عکس مربوط به سال ۱۳۵۲ خورشیدی می‌باشد. (منبع: کانال تلگرامی دلارستان)

در روستای نونل، بنایی قدیمی وجود داشت که امروزه تخریب و به جای آن بنایی نوساز احداث شده است که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده محمد (ع) می‌باشد. با گسترش وسعت حرم، گنبدی نقره‌گون بر بلندای این آرامگاه نصب شده است. برخی این شخصیت را امامزاده محمد (ع) می‌دانند و برخی ایشان را «آقا سید محمد کیا» نام می‌برند. از احوال و سرگذشت این شخصیت مذهبی اطلاعات موثق و مستندی در دست نیست.

امامزاده درویش حسن (ع) - نونل

ستوده درباره این آرامگاه گزارش داده است: «در نونل بقعه‌ای دیگر به نام «درویش حسن» است که چهار گوشه و با بام گنبد عرقچینی است. در ورودی بقعه شرقی است و این بنا قدیمی به نظر می‌رسد.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۷۷). با کمک پیشوند درویش در کنار نام ایشان می‌توان این انگاره را بیان کرد: درویش حسن (ع) باید یکی از عرفا و رهبران مکاتب دراویش شیعی لاریجان باشد. اطلاعات موثقی درباره ایشان در دست نیست.

امامزاده میر شمس‌الدین (ع) - نونل

منوچهر ستوده در کتابش از بقعه‌ای به نام «میرشمس‌الدین» در مرتع «اوجاله» نونل نام می‌برد. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۷۷) از پیشوند «میر» یا «امیر» در

کنار نام ایشان می‌توان فرض کرد: میر شمس‌الدین یکی از فرمانروایان بومی لاریجان بوده که اطلاعاتی دربارهٔ ایشان در دسترس نیست.

امامزاده سید لطف‌الله (ع) - نونل

آرامگاه امامزاده سید لطف‌الله (ع) در نونل. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۵۲۵)

در روستای نونل، بنایی نوساز از بلوک و ماسه احداث شده است که این بنا در نزد اهالی، بقعهٔ امامزاده سید لطف‌الله (ع) می‌باشد. اطلاعات موثقی از این شخصیت در دست نیست.

امامزاده سلطان شهاب الدین (ع) - حاجی دلا

آرامگاه امامزاده سلطان شهاب الدین (ع) در حاجی دلا. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۴۲)

آرامگاه امامزاده سلطان شهاب الدین (ع) در حاجی دلا. (منبع: همان)

بنایی قدیمی و بازسازی شده در روستای «حاجی دلا» قرار دارد که این بنا از خشت و سنگ و گچ و ساروج درست شده است و منابع قدمت این بنا را به قرن نهم نوشته‌اند. از سرگذشت این شخصیت اطلاعات موثقی در دست نیست. ستوده در کتابش گزارش داده است: «چنان که از کتیبه در پیداست این در وقف سلطان العارفين حاجی شده است، در صورتی که مدفون در این مرقد در نزد اهالی معروف به شیخ شهاب‌الدین است و اغلب انتساب «سهروردی» را نیز به نام او می‌افزایند و برای این انتساب دلیلی دارند و می‌گویند: چون مدفن این مرد در مرتع «سَرَدِ وَر» است و این مرتع در نوشته‌های دیوانی «سهرود» ضبط شده از این رو سلطان شهاب‌الدین که در این اراضی به خاک سپرده شده به سهروردی معروف شده است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۷۵).

امامزاده سلطان احمد نریزنده (ع) - حاجی دلا

آرامگاه امامزاده سلطان احمد نریزنده (ع) در حاجی دلا. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۴۲)

بنایی قدیمی از سنگ، خشت و گچ با گنبدی مخروطی هشت وجهی در روستای حاجی دلا یا دیلا قرار دارد که این بنا مشهور به بقعه «سلطان احمد نریزنده» می باشد. این بنا امروزه بازسازی شده است. نویسنده این کتاب با مطالعه منابع نتوانست، اطلاعاتی از احوال و سرگذشت ایشان به دست آورد. می توان این انگاره را پیش کشید: سلطان احمد نریزنده باید یکی از عرفا و نیکوکاران شیعی لاریجان بوده باشد.

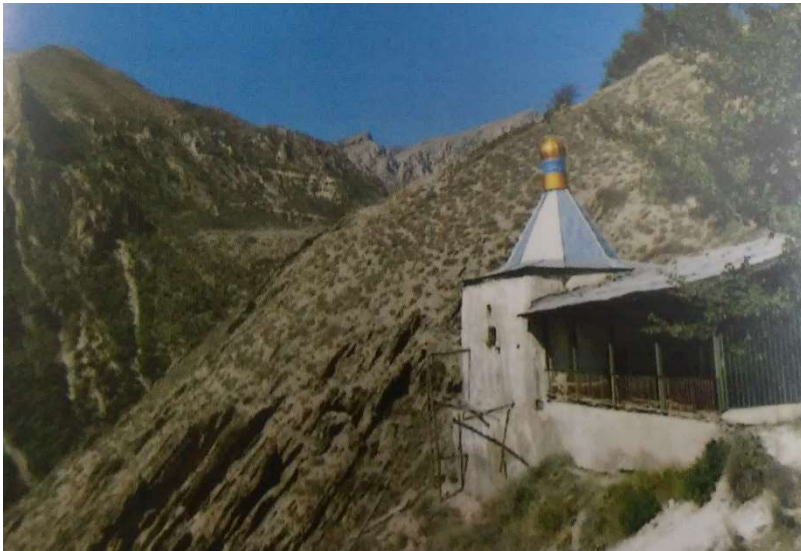
امامزادگان جفت آقا (ع) - میانده

آرامگاه امامزادگان (ع) میانده دلارستان. (۱۴۰۰/۴/۴ه.ش، عکاس: محسن محمدی)

دو بنایی قدیمی با بام مخروطی در میانده دهستان دلارستان قرار دارد که اهالی آن را به نام «جفت آقا» یا «دو آقا» می‌نامند و باور دارند که این دو امامزاده (ع) پدر و پسر می‌باشند که نام یکی از آنان را امامزاده مظفر سلطان (ع) می‌دانند، ولی اطلاعاتی از نسب ایشان در دست نیست. ستوده در کتابش از سه تن امامزاده (ع) به نام‌های «شيث»، «اسحاق» و «اسماعيل» در روستای میانده نام می‌برد که در حصارى مدفون هستند. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۷۷) اما هیچ گونه اطلاعاتی از این سه شخصیت ارائه نداده است.

امامزاده عباس (ع) - لهر

آرامگاه امامزاده عباس (ع) در لهر. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۳۶)

در روستای لهر بخش دلارستان لاریجان، آرامگاهی قدیمی و اما اندکی بازسازی شده قرار دارد که این بنا منسوب به بقعه امامزاده عباس (ع) می‌باشد. این بنا در قسمتی از پرتگاه کوهی در ضلع شرقی آبادی قرار دارد. در سفر مهر ۱۳۹۸ ه.ش به این آبادی، بنای مذکور نیازمند تعمیرات اساسی و استحکام سازی بوده است. از سرگذشت این شخصیت مذهبی اطلاعاتی در دست نیست.

در کتاب بحر الانساب سید مرتضی رازی در مورد شخصیتی به نام امامزاده عباس (ع) و یا سید عباس مطلبی ذکر نشد، اما از دو تن سادات به

نام‌های «ابرار» و «پندار» یا «بندار» نامی به میان آمد. در این کتاب آمده است: «عبدالله بن ابوذر غفّاری را چهار فرزند بود به نام‌های: ابرار، پندار [بندار]، امین و مهین.^{۶۶}

ایشان مدّتی، روزگار در ری به سر بردند. امّا عبدالله در شهر ری به جوار حق پیوست. امّا فرزندان عبدالله بن ابوذر غفّاری، «ابرار» و «پندار» از شهر ری روی به لاریجان نهادند و به موضع «لهر» رسیدند و وطن ساختند و ذریّات ایشان بسیار شد به القاب پندار [بندار].» (رازی، [۴]: ۲۱۵).

امروزه در این آبادی، تیره‌ای پر جمعیت به نام «بندار» زندگی می‌کنند که با توجّه به گزارش فوق، به نظر می‌رسد نسلشان به ابوذر غفّاری برسد.

^{۶۶} - با دقّت در گزارش فوق، چنین استنباط می‌شود که ابوذر غفّاری و فرزندان او پس از سال‌ها زندگی و سکونت در میان مسلمان عرب، هم چنان نام فارسی مانند پندار برای نوادگان ایشان انتخاب شد.

بخش سوم: امامزادگان بهرستانق

امامزادگان هفت تن (ع) - روستای هفت تن

آرامگاه امامزادگان هفت تن (ع) در روستای هفت تن. (منبع: راعی اسکی، ۱۳۹۳: ۴۷۸)

در روستای هفت تن بنایی قدیمی با گنبدی مخروطی و شش وجهی وجود دارد که این بقعه، محلّ دفن هفت تن از سادات شیعی و امامزادگان (ع) می‌باشد. ولی راعی اسکی نام هشت تن از امامزادگان را در کتاب «محلات لاریجان آمل» ثبت کرده است: «ایوب»، «عیسی»، «واحد»، «زاهد»، «حامد»، «کامل»، «غفار»، «احمد» از نوادگان امام حسن مجتبی (ع)

می‌باشند. (راعی اسکی، ۱۳۹۳: ۴۷۷). اما منوچهر ستوده پس از بازخوانی کتیبه بالای لنگه در ورودی سمت راست اسامی هفت تن از امامزادگان (ع) مدفون در این بقعه را چنین نوشته است: «نبی»، «ولی»، «مالک»، «معصوم»، «کنانه»، «یسعه» و «خدیجه» از فرزندان هادی بن امام موسی‌الکاظم اند. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۵۶)

آقا ملا حسین نوسری (ره) - هفت تن

آرامگاه ملا حسین نوسری (ره) - روستای هفت تن. (منبع: ستوده، ۱۳۶۶: نگاره ۲۸۴)

در سمت جنوب غربی آرامگاه هفت تن از امامزادگان (ع) روستای هفت تن، بنای قدیمی وجود دارد که این بنا مدفن شخصیتی به نام «ملا حسین

نوسری» می‌باشد. به نظر می‌رسد ملا حسین نوسری یکی از خوبان و عالمان روستای نوسر بوده باشد که اطلاعات پیرامون این شخصیت اندک است.

امامزاده عبدالله (ع) - وانه

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) در وانه. (منبع: قاسمی، ۱۳۹۳)

بنایی نوساز با گنبدی مدور و سنگ‌کاری شده در روستای وانه قرار دارد که این بنا به آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) مشهور است. «قدمت اولیه این بنا به قرن ۸ و ۹ ه.ق می‌رسد و قدمت بنای کنونی مربوط به دوره قاجار می‌باشد.» (صفایی، ۱۳۹۶: ۷۵). این بنا دارای نقاشی‌های زیبا و با کارکردهای نمادی زیادی است. از سرگذشت این شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده سر باغ آقا (ع) - آفنه سر

آرامگاه امامزاده سر باغ آقا (ع) در آفنه سر. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۲۲)

بنایی نوساز و کوچک در روستای آفنه سر قرار دارد که این بنا به بقعه امامزاده سر باغ آقا (ع) مشهور است. از آن جایی که این بنا در مرتع «سرباغ» این روستا قرار دارد به این نام مشهور شده است و از نام اصلی آن اطلاعی در دست نیست.

امامزاده محراب (ع) - آفنه سر

آرامگاه امامزاده محراب (ع) در آفنه سر. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۲۲)

ساختمانی نوساز از بلوک و با بامی مخروطی چهار وجهی در روستای آفنه سر قرار دارد که اهالی این بنا را مدفن امامزاده محراب (ع) می دانند. از این شخصیت اطلاعی در دست نیست.

امامزاده نورالدین (ع) - پردمه

آرامگاه امامزاده نورالدین (ع) در پردمه. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۲۰)

بنایی ساده که قدمت آن به حدود دو دهه می‌رسد. این بنا پایین کوهی در دو کیلومتری روستای پردمه در مرتعی به نام «تنگه آقا» قرار دارد (نظری، ۱۳۹۴: ۲۷۲) که اهالی این بنا را آرامگاه امامزاده نورالدین (ع) می‌دانند. از این شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده زید بن علی (ع) - لوت

در روستای لوت بنایی قدیمی، اما بازسازی شده وجود دارد که اهالی آن را منسوب به آرامگاه امامزاده زید بن علی (ع) می‌دانند. ستوده نام این

امامزاده (ع) را به صورت «زین علی» ثبت کرده است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۵۹).
از سرگذشت این امامزاده (ع) اطلاعات موثقی در دست نیست.

امامزاده قاسم (ع) و عبدالله (ع) - نوسر

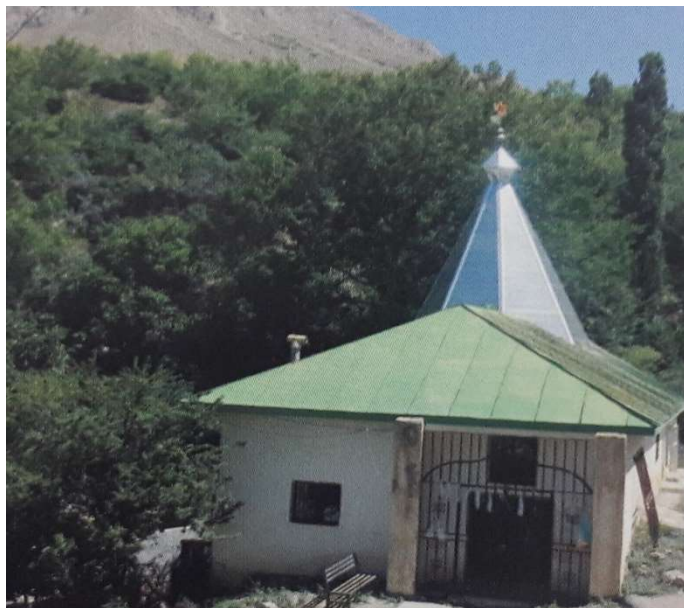

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) در نوسر. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲۱۶)

بنایی قدیمی، زیبا و بازسازی شده در روستای نوسر قرار دارد که اهالی این بنا را محلّ دفن امامزاده قاسم (ع) می‌دانند. از احوال این شخصیت مذهبی اطلاعاتی در دسترس نیست. هم چنین در این آبادی امامزاده دیگری به نام عبدالله (ع) مدفون است و از سرگذشت ایشان هم اطلاعاتی در دست نیست.

بخش چهارم: امامزادگان دهستان امیری

امامزاده یحیی (ع) - نوا

آرامگاه امامزاده یحیی (ع) در نوا. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۶۲)

بنایی بازسازی شده در روستای نوا قرار دارد که در مناسبات اداری به امامزاده یحیی (ع) مشهور هست، ولی برخی اهالی این امامزاده (ع) را «پیر پاله»^{۶۷} می‌گویند. مسجدی متصل به حرم می‌باشد که این مسجد نوساز

^{۶۷} - پیر پاله نام درّه‌ای است که بنای امامزاده یحیی (ع) در آن قرار گرفت.

است. منوچهر ستوده نام این امامزاده (ع) را به صورت «یحیی بن موسی بن جعفر علیه السّلام» نوشته است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۲۵)

امامزاده زکریا (ع) - نوا

بنا بر گزارش ستوده، در روستای نوا، بقعه‌ای کوچک و فاقد معماری وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده زکریا (ع) می‌باشد و درباره‌ی این شخصیت هیچ گونه توضیحی نداده است.

امامزاده اهلعلی (ع) - نوا

هم چنین ستوده در کتابش از بقعه‌ای دیگر به نام آرامگاه امامزاده علی (ع) در روستای نوا نام برده و آن را به صورت «اهلعلی» ثبت کرده است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۲۶). در کتاب «نوا، روستایی در لاریجان با پیشینه تاریخی» نام این امامزاده (ع) به صورت اهلعلی نوشته شده و گزارش شده که این بنا مخروبه می‌باشد. (بلالی مقدم، ۱۳۹۱: ۱۷۵). از این شخصیت هیچ گونه اطلاعات موثقی در دست نیست.

امامزاده عبدالله (ع) - نوا

بنا بر گزارش ستوده، از دیگر آرامگاه‌هایی که در روستای نوا وجود دارد بقعه امامزاده عبدالله (ع) می‌باشد. (همان: ۴۲۶) که درباره‌ی این شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده ابراهیم (ع) - دینان

بنایی قدیمی در روستای کوهستانی دینان قرار دارد که این بنا آرامگاه امامزاده ابراهیم (ع) محسوب می‌شود. به استناد کتیبه صندوق این آرامگاه، امامزاده ابراهیم (ع) از نوادگان امام محمد تقی (ع) می‌باشند. منوچهر ستوده پس از بازخوانی متن کتیبه صندوق این امامزاده (ع) نوشته است: «مرقد سید آقا بزرگ فی شهر صفر سنه ۱۲۰۴ ه.ق، ابراهیم بن روح الله ابن زرین کیا ابن جعفر ابن موسی ابن محمد تقی (ع)». (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۵۰)

امامزاده روح الله (ع) - دینان

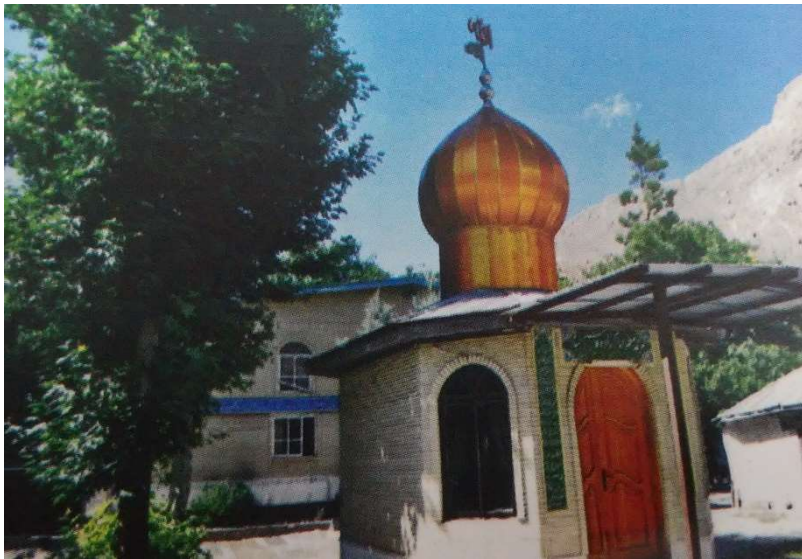

آرامگاه امامزاده روح الله (ع) در دینان. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۸۸)

بنایی قدیمی در روستای دینان قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده روح الله (ع) می‌باشد. «از نسب نامه‌ای که بر صندوق امامزاده

ابراهیم (ع) حک شده است، معلوم می شود که روح الله پدر ابراهیم و پسر زرین کیا است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۵۰) «با توجه به تاریخ حک شده بر روی صندوق و بقعه متبرکه امامزاده ابراهیم (ع) حدود ۶۰۰ سال از ورود این بزرگوار و سلاله پیامبر عظیم شأن به این آبادی می گذرد.» (راعی اسکی، ۱۳۹۳: ۳۸۵)

امامزاده قاسم آقا (ع) - آخا

آرامگاه امامزاده قاسم آقا (ع) در آخا. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۸۴)

بنایی نوساز با گنبدی طلاگون در روستای آخا قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده قاسم (ع) می باشد. عبدالله پاشا آخا درباره این امامزاده (ع) به نقل از دیگران نوشته است: «امامزاده قاسم (ع) از نوادگان

امام موسی کاظم (ع) و روایت است که برای رفتن به دیدار امام رضا (ع) مانند بی‌بی خانم (س) در آخا فوت می‌کنند و در قبرستان محل دفن می‌شوند. ساختمان این بنا پس از زلزله سال ۱۳۳۶ ه.ش، کاملاً تخریب گردید و دوباره با خشت خام و گچ آن را بازسازی نمودند و با توجه به خشت خام بودن دیوارها و سقف آن نیز از چوپ و بر روی خاک با کاه و گل ماله کشیدند.» (پاشا آخا، ۱۳۹۹: ۱۴۶)

امامزاده درویش الیاس (ع) - شاهان دشت

آرامگاه امامزاده درویش الیاس (ع) در شاهان دشت. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۶۸)

بنایی قدیمی و بازسازی شده در مرتع الیاس تنگه و به بیان اهالی «آس تنگه» در روستای شونا دشت یا شاهان دشت لاریجان قرار دارد که بنا

منسوب به مرقد شخصی به نام «درویش الیاس» می‌باشد. الیاس نام درویشی است که از مبارزان سربداران بوده که در این دیار دارفانی را وداع کرده و در این تنگه دفن شده (نظری، ۱۳۹۴: ۲۳۶) و مرقدش مورد احترام شیعیان این منطقه قرار گرفت روی صندوقی که این مرقد پوشانده تاریخ ۹۲۰ قمری حک شده است. (اقتباس از ستوده، ۱۳۶۶: ۴۴۵)

امامزاده حسن (ع) - شاهان دشت

منوچهر ستوده در کتاب «از آستارا تا آستارباد» در مرتع جلیه شاهان دشت یا شونا دشت از بقعه‌ای نوساز نام می‌برد که این بقعه، آرامگاه امامزاده حسن (ع) محسوب می‌شود. (همان: ۴۳۹) از این امامزاده (ع) اطلاعات مستند و موثقی در دست نیست.

غریب شاه (ع) - شاهان دشت

بنایی قدیمی و بازسازی شده در روستای شاهان دشت وجود دارد که این بنا مشهور به آرامگاه «غریب شاه» می‌باشد و به نظر می‌رسد غریب شاه لقبی برای یکی از عرفای شیعی لاریجان بوده که در این آبادی دفن شده است. ستوده در کتابش از این شخصیت نام برده و مقبره ایشان را بقعه قدیمی دانسته که اتاقی ساده و چهار گوش بوده و صندوقی قبر این شخصیت را پوشانده است (همان: ۴۴۶)

امامزادگان عابدین (ع) و رضا (ع) - شنگل ده

آرامگاه نوساز امامزادگان عابدین (ع) و رضا (ع) در شنگل ده. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۶۶)

آرامگاه قدیمی امامزادگان عابدین (ع) و رضا (ع) در شنگل ده. (ستوده، ۱۳۶۶: نگاره ۲۵۸)

در روستای شنگل‌ده، بنایی بازسازی شده قرار دارد که اهالی این بنا را مدفن دو تن از امامزادگان به نام‌های عابدین (ع) و رضا (ع) دانسته و بر بلندای این بنا گنبدی طلاگون نصب شده است. منوچهر ستوده این بنا را آرامگاه امامزاده‌ای به نام «عابدین رضا» (ع) ثبت کرده است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۳۸). هم چنین راعی اسکی نام این امامزاده را «عابدین» (ع) می‌داند. (راعی اسکی، ۱۳۹۳: ۳۷۶)

مراسم مذهبی - سنتی برف چال در مرتع اسک‌وش. (اردیبهشت ۱۳۹۶ ه.ش، عکاس: مولف)

بخش پنجم: امامزادگان بالا لاریجان

امامزادگان شعیب (ع) و ادريس (ع) و موسى (ع) - اسك

آرامگاه امامزادگان شعیب (ع) و ادريس (ع) و موسى (ع) در اسك . (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۲۵)

بنایی نوساز و سنگ‌کاری شده در نقطه اسك كلا [مکان قدیمی‌تر روستای اسك] وجود دارد که برخی اهالی باور دارند این مکان محل دفن هفت تن از سادات و یا امامزادگان (ع) می‌باشد، ولی نام سه تن از امامزادگان به اسامی شعیب (ع)، ادريس (ع) و موسى (ع) بیشتر بر سر زبان‌ها است. راعی اسکی به نقل از متولی بارگاه، این امامزادگان (ع) را از نوادگان امام زین‌العابدین (ع) نوشته است. (راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۳۵)

امامزاده یحیی (ع) - اسک

آرامگاه امامزاده یحیی (ع) در روستای اسک. (عکس اهدایی از مصطفی راعی اسکی)

آرامگاه امامزاده یحیی (ع) بنایی نوساز در سمت غربی آبادی اسک قرار دارد. راعی اسکی دربارهٔ این آرامگاه می‌نویسد: «در جوار و حیاط بقعهٔ این امامزاده (ع) یک اصله درخت چنار بسیار تنومند با قدمت تاریخی حدود دویست ساله قرار دارد که اهالی از قطع کردن شاخه‌ها و ضربه زدن به این درخت هراس دارند و بعضی از افراد بنابر اعتقادات و باورهای بر روی شاخه‌های درخت چنار پارچه‌ها و نخ‌هایی را به عنوان دخیل گره می‌زدند.» (راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۲۶)

امامزاده فضل (ع) و محمود (ع) - اسک

آرامگاه امامزادگان فاضل و محمود در اسک. (عکس اهدایی از مصطفی راعی اسکی)

بنایی قدیمی با گنبدی مخروطی چهار وجهی در روستای کوهستانی اسک قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه دو تن از امامزادگان به نامهای فضل یا فاضل (ع) و محمود (ع) می باشد. «به روایتی این دو شخصیت از نوادگان امام موسی بن جعفر (ع) می باشد.» (راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۲۸)

امامزاده محمد (ع) - اسک

آرامگاه امامزاده محمد در روستای اسک. (عکس اهدایی از مصطفی راعی اسکی)

در ابتدای روستای اسک بنایی قدیمی و ساده قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده محمد (ع) می‌باشد. «گویا این امامزاده (ع) از نوادگان حضرت امام موسی کاظم (ع) است که قبلاً به صورت پوشش گلی بوده است.» (راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۲۹)

امامزاده علی اصغر (ع) - اسک

آرامگاه امامزاده علی اصغر (ع) در روستای اسک. (عکس اهدایی از مصطفی راعی اسکی)

بنایی نوساز در روستای اسک وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده علی اصغر (ع) می‌باشد. راعی اسکی دربارهٔ این امامزاده (ع) نوشته است: «این بقعه متبرکه که در داخل مسجد جامع حضرت ولی عصر (عج) واقع است و بعضی‌ها این امامزاده بزرگوار را امامزاده عسگر (ع) هم معرفی کرده‌اند. ولی آن چه که بیشتر بر سر زبان‌هاست همان امامزاده علی اصغر (ع) می‌باشد.» (راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۳۰)

امامزاده علی (ع) - پشنگ اسک

آرامگاه امامزاده علی پشنگ اسک قبل از رانش سال ۱۳۷۷ خورشیدی. (عکس اهدایی از مصطفی راعی اسک)

محل بازسازی امامزاده علی پشنگ اسک پس از رانش. (عکس اهدایی از مصطفی راعی اسک)

راعی اسکی دربارهٔ موقعیت و نسب این امامزاده (ع) می‌نویسد: «این آستانه و بقعه متبرکه در قسمت جنوب غربی روستای اسک و در کنار جادهٔ هراز در منطقهٔ پشنک واقع است که فاصلهٔ آن تا روستای اسک حدود ۲ کیلومتر می‌باشد. حضرت امامزاده علی (ع) از نوادگان حضرت امام زین‌العابدین (ع) طبق شجره نامهٔ موجود می‌باشد.» (راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۳۲)

امامزاده شیرین (س) - اسک

مصطفی راعی اسکی دربارهٔ این امامزاده (س) گزارش داده است: «این بقعه متبرکه در نزدیکی [آرامگاه] امامزاده جعفر (ع) به فاصلهٔ حدود صد متر واقع بود که در اطرافش یک چشمهٔ آب معدنی آهکی بر روی صخره‌ای جاری بود و در فصل زمستان دارای آب گرمی بوده است و این بزرگوار طبق گفته‌ها و شجره نامه، از نوادگان حضرت امامزاده زین‌العابدین (ع) می‌باشد. امامزاده علی (ع)، امامزاده جعفر (ع) و امامزاده شیرین (س) برادر و خواهر می‌باشند.» (راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۳۳)

امامزاده قاسم (ع) - اسک

امامزاده قاسم اسک. (۱۴۰۰/۴/۴ ش، عکاس: مصطفی راعی اسکی)

بنایی مربوط به چند دهه قبل در اسک وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده قاسم (ع) می‌باشد. راعی اسکی درباره این امامزاده (ع) می‌نویسد: «این بقعه متبرکه طبق شجره نامه موجود در آستانه از نوادگان حضرت امام موسی الکاظم (ع) می‌باشد و اهالی اسک از بزرگ و کوچک و زن و مرد نسبت به این بقعه شریف ارادت خاصی دارند و ساخت قدیمی آن به صورت پوشش گلی بوده و چند سالی هست که

توسط هیئت جوانان اسک برای بازسازی جدید تخریب گردیده است.»
(راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۲۶) و امروزه بنای نوسازی احداث شد.

امامزاده جعفر (ع) - اسک

عکس اهدایی از مصطفی راعی اسکی

آرامگاه امامزاده جعفر (ع) در محلّ پشنک قرار دارد. راعی اسکی دربارهٔ این امامزاده نوشته است: «آستانهٔ امامزاده جعفر (ع) حدود ۲۰۰ متر پایین تر از [آرامگاه] امامزاده علی (ع) واقع بود که این جلیلهٔ سادات از نوادگان حضرت امام زین العابدین (ع) می باشند.» (راعی اسکی، ۱۳۸۷: ۱۳۳)

امامزاده محمد طاهر (ع) - رینه

آرامگاه امامزاده محمد طاهر (ع) در رینه. (منصورنژاد، ۱۳۹۳: ۴۱۰)

بنایی نوساز و مدور در دو طبقه در شهر کوهستانی رینه قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده محمد طاهر (ع) است. منصورنژاد درباره این امامزاده (ع) گزارش داده است:

«بزرگ‌ترین و شاخص‌ترین امامزاده موجود در رینه، امامزاده محمد طاهر (ع) می‌باشد. درباره شجرنامه این امامزاده (ع) در کتاب جلوه نور آمده است: باری از مرحوم پدرم حضرت حضرت حجت الاسلام و المسلمین

حاج شیخ ابوالقاسم نجفی (ره) شنیدم که جناب ایشان برای حصول از انتساب این بزرگوار به حضرت موسی بن جعفر (ع) طی یادداشت مکتوبی از حضرت آیت الله العظمی نجفی مرعشی (قدس سرّه الشریف) که در علم انساب و رجال اطلاع کامل و احاطه داشتند، استعلام می‌نماید که آن حضرت در پاسخ اعلام می‌دارد: در انتساب جناب سید جلیل القدر امامزاده محمد طاهر (ع) و امامزاده هاشم (ع) که مزار آن دو بزرگوار در جاده هراز می‌باشد، به ترتیب به حضرت موسی بن جعفر (ع) و به حسن مثنی و حضرت امام حسن مجتبی (ع) تردیدی نیست و در نتیجه این دو امامزاده بزرگوار منزلتی بس رفیع برخوردارند.» (منصورنژاد، ۱۳۹۳: ۴۱۸ به نقل از نجفی لاریجانی، ۱۳۸۶: ۱۷-۱۶)

آرامگاه امامزاده محمد طاهر (ع) در رینه قبل از بازسازی و گسترش. (منصورنژاد، ۱۳۹۳: ۴۱۱)

امامزاده یحیی (ع) - رینه

آرامگاه امامزاده یحیی (ع) در رینه. (منصورنژاد، ۱۳۹۳: ۴۱۱)

بنای نوسازی در رینه جنب ابوالفضلی این شهر قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده یحیی (ع) می‌باشد. این بنا از معماری قابل توجهی برخوردار نیست و در طول زمان در چند دوره مورد بازسازی و تغییرات اساسی قرار گرفت.

امامزاده حمزه (ع) - رینه

آرامگاه امامزاده حمزه (ع) در رینه. (منصورنژاد، ۱۳۹۳: ۴۱۳)

بنایی در کنار مسجد جامع رینه وجود دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده حمزه (ع) می‌باشد. محمد منصورنژاد دربارهٔ این امامزاده (ع) و آرامگاهش نوشته است: «ظاهراً فضای موجود این بقعه در دهه‌های قبل از مشروطه از سوی «ملا بابا» که در کسوت روحانیت بود، ساخته شد. دربارهٔ انساب ایشان نیز گرچه شجره‌نامهٔ دقیقی در اختیار نیست، ولی مشهور است که از نوادگان امام هفتم است.» (منصورنژاد، ۱۳۹۳: ۲۲۱) ستوده هم نام این امامزاده (ع) را حمزه بن موسی بن جعفر (ع) ثبت کرده است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۱۹ مجلد سوم)

امامزاده سید مرتضی (ع) - رینه

آرامگاه امامزاده سید مرتضی (س) در رینه. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۱۸)

محمد منصور نژاد درباره این بقعه نوشته است: «این امامزاده (ع) در قسمت شمالی تکیه رینه در خیابان ۱۷ شهریور، فضایی حدود ۵۰ متر مربع را به خود اختصاص داده است. درباره پیشینه امامزاده، اطلاعات بسیار اندک است. این مکان حداقل در سده اخیر همواره مورد احترام و مراجعه برخی از مردم رینه بوده و نذورات محدودی هم دارد و گاهی هیأت‌های مذهبی بانوان نیز در حرم آن برگزار می‌گردد.» (منصورنژاد، ۱۳۹۳: ۲۲۱). ستوده در ذکر امامزادگان رینه، از این شخصیت نامی به میان نیاورده است.

بی بی رقیه (س) - رینه

آرامگاه امامزاده بی بی رقیه (س) در رینه. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۱۸)

بنایی نوساز و فاقد هنرهای معماری در شهر رینه قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه شخصیتی به نام بی بی رقیه (س) می باشد. اطلاعات درباره این شخصیت اندک و غیر مستند می باشد. محمد منصورنژاد درباره این امامزاده (س) نوشته است: «به دلیل نداشتن اطلاعات کافی درباره شجره نامه و اصل و نسب این بانو اظهار نظری قطعی نمی توان داشت. گرچه گروهی می گویند که او از نوادگان امام هفتم (ع) است، ولی مشهورتر آن است که ایشان بانویی پرهیزگار، دارای کرامت و صاحب

مکنت و نفوذ بودند تا آن جا که گفته‌اند دو امامزاده دیگر رینه، یعنی امامزاده سید حمزه (ع) و سید مرتضی (ع) در خدمت او بوده‌اند.»
(منصورنژاد، ۱۳۹۳: ۲۲۲)

گنبد علویان در بلوار امام خمینی (هراز) آمل. قدمت: دهه ۱۳۸۰ه.ش، (تاریخ عکس: زمستان ۱۳۹۶ه.ش، عکاس: ماریا طبری)

امامزاده هاشم (ع) - کتل امامزاده هاشم

آرامگاه امامزاده هاشم (ع) - کتل امامزاده هاشم

امامزاده هاشم - آمل - جاده هراز

آرامگاه امامزاده هاشم در دوره قاجار. (منبع: سایت عکس‌های قدیمی آمل)

در گردنۀ امامزاده هاشم (ع) بر بلندای دشت مشاء و بعد از روستای پلور، بنایی زیبا و نوساز قرار دارد که پایه‌های اولیۀ این بنا دوران صفویان پایه‌گذاری شده است و از آن جایی که این بنا بر سر راه مسافران شمال و جنوب ایران از مسیر راه هراز قرار گرفته است، همواره مورد توجّه متولیان بوده و در گذشته دارای کاروانسرا و امکانات رفاهی بوده و امروزه مورد گسترش قرار گرفت و دارای زائرسراها و مسافرخانه‌ها و هتل‌ها شده و بازارچه‌ای هم در اطراف آن به وجود آمد.

در مورد نسب امامزاده هاشم (ع) گفته می‌شود که ایشان از نوادگان امام حسن مجتبی (ع) می‌باشند. امروزه از لحاظ تقسیمات جغرافیایی و قرار گرفتن در دو استان تهران و مازندران بین مسئولین این دو استان منازعه و مشاجره وجود دارد.

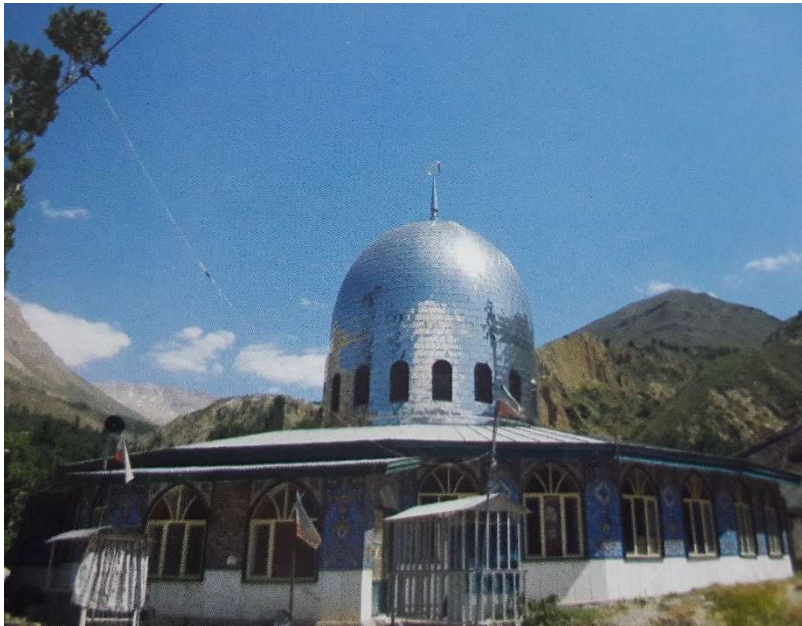
امامزاده عبدالله (ع) - کنار انجام

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) در کنار انجام . (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۲۸)

بنای قدیمی با بام مخروطی شش وجهی در روستای کوهستانی «کنار انگام» یا «کنار انجام» وجود دارد که این بنا، آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) محسوب می‌شود. صندوقی چوبین مرقد این امامزاده (ع) را پوشانده است. منوچهر ستوده نسب این امامزاده (ع) را به صورت «عبدالله بن علی بن موسی بن جعفر (ع) نوشته است.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۲۴) در پایگاه اینترنتی جامع امامزادگان و بقاع متبرکه ایران نام این امامزاده به صورت آقا مرتضی (ع) و آقا مصطفی (ع) آمده است

امامزاده سید حسن ولی (ع) - نیاک

آرامگاه امامزاده سید حسن ولی (ع) در نیاک . (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۵۴)

بنایی نوساز و زیبا و وسیع در روستای کوهستانی نیاک قرار دارد که این بنا آرامگاه شخصیت مذهبی به نام «سید حسن ولی» (ع) محسوب می‌شود. این بنا در چند مرحله مورد باز سازی و تعمیرات قرار گرفت. سید حسن ولی (ع) یکی از سادات عارف می‌باشند. در شجره نامه ایشان آمده است: «سید حسن ولی برادر سید عالی و هر دو پسر حسن هستند که حسن پسر پیرزاد سپاه انگیز ابراهیم (ع)^{۶۸} است و آنها از ورامین به لاریجان آمدند و

۶۸ - آرامگاه این شخصیت در تترستاق بلده قرار دارد.

ابراهیم پسر حسن و او پسر عبدالله بود. عطاالله پسر همین عبدالله پدر سادات ورامین است. این عبدالله پسر لطف‌الله است که پیش از پدر در گذشته و او پسر سید مرشد علامه فتح‌الله بود. پسر تاج‌الدین پسر فضل‌الله محمد که از مکه به ورامین آمده است و در ری در گذشته است و در قبه [بقعه] امامزاده یحیی بن علی عبدالرحمن شجری به خاک سپرده شده است و نسبت او به امام حسن می‌رسد. (قاسمی، ۱۳۸۳: ۲۸)

بنا براین قابل ذکر است سید ولی پسر سید حسن مدفون در روستای لهاب معروف به امامزاده حسن (ع) و این امامزاده حسن (ع) پسر امامزاده ابراهیم (ع) مدفون در روستای تترستاق می‌باشد.

درویش سهراب (ع) - نیاک

فاطمه قاسمی درباره این شخصیت مذهبی نوشته است: «درویش سهراب (ع) به قولی یکی از دراویش آمل بود که به دیدار حضرت سید عالی (ع) می‌آید و عاشق او شده و وصیت می‌کند که چون علاقه به حضرت سید عالی (ع) باعث مسلمان شدنش شد، تمام آداب کفن و دفن او به دست آن حضرت صورت گیرد و حضرت نیز وصیت می‌کند که مرا در زیر پای او [درویش سهراب] دفن کنند.» (قاسمی، ۱۳۸۳: ۶۲) بنای آرامگاه درویش سهراب (ع) با گنبدی مخروطی که از بیرون و درون حرم دارای هشت

وجه می‌باشد. این بنا با حفظ معماری گذشته، نوسازی و چند مرتبه تعمیر شده است.

امامزاده درویش تاج‌الدین (ع) - ایرا

آرامگاه امامزاده درویش تاج‌الدین (ع) در ایرا. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۵۲)

در روستای ایرا، بنایی قدیمی و ساده وجود دارد که این بنا منسوب به بقعه امامزاده‌ای به نام درویش تاج‌الدین (ع) می‌باشد. از نام این شخصیت پیداست، باید یکی از زاهدان و عرفای مذهب شیعی لاریجان باشد. از سرگذشت این شخصیت اطلاعاتی مستندی در دست نیست.

امامزاده احمد رضا کریم (ع) - لاسم

آرامگاه امامزاده احمد رضا کریم (ع) در لاسم. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۴۸)

آرامگاه امامزاده احمد رضا کریم (ع) و مسجد صفویه در لاسم. (نظری، ۱۳۹۴: ۱۵۰)

در روستای کوهستانی لاسم، بنایی قدیمی با گنبدی مخروطی هشت وجهی قرار دارد که اهالی این بنا را منسوب به آرامگاه امامزاده احمد رضا

(ع) می‌دانند. محمد حسن خان اعتمادالسلطنه نام این امامزاده (ع) را «احمدرضا» ثبت کرده است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۰۸) و ستوده نام این امامزاده (ع) را احمدرضا نوشته است. (همان: ۴۰۹). در کتاب جاذبه‌های گردشگری جاده هراز نام این امامزاده به صورت «فضیل شهید» (ع) ثبت شده است. (نظری، ۱۳۹۴: ۱۵۰) این بنا تاکنون چند مرتبه مورد بازسازی و تعمیرات قرار گرفته و ساختار قدیمی آن هم چنان محفوظ است. مسجدی بازسازی شده متصل به بنای حرم می‌باشد که قدمت این مسجد به دوران صفویه می‌رسد. (نظری، ۱۳۹۴: ۱۵۰)

امامزاده قوام‌الدین (ع) - آمل

امروزه آمل یکی از مراتع میان دو آبادی لاسم و روستای نوا می‌باشد که گویا در گذشته از آبادانی برخوردار بوده است. منوچهر ستوده در کتاب «از آستارا تا استارباد» نشانی‌های آرامگاهی را در این مرتع می‌دهد که این آرامگاه بقعه امامزاده قوام‌الدین (ع) می‌باشد و درباره نسب ایشان نوشته است: «امامزاده قوام‌الدین (ع) بن سید جلال‌الدین بن اشرف بن امام موسی الکاظم (ع) می‌باشند.» (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۰۶)

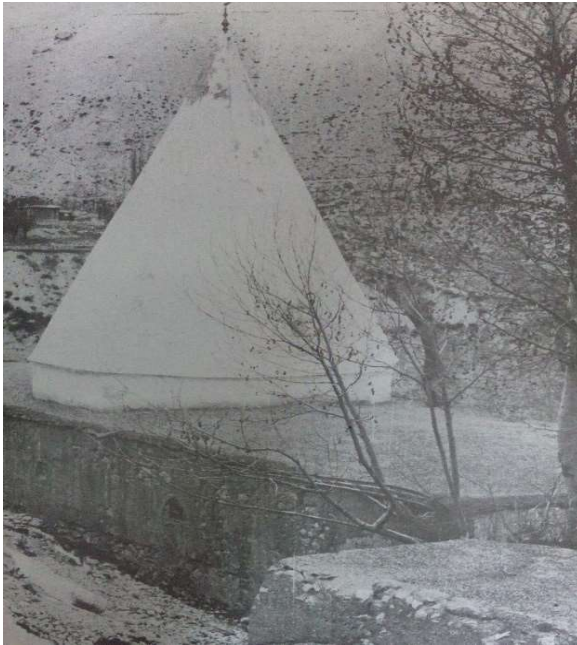
امامزاده عبدالله (ع) و امامزاده حسین (ع) - زیار

آرامگاه امامزادگان عبدالله (ع) و حسین (ع) در زیار. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۴۶)

در روستای زیار لاریجان، بنایی قدیمی با بام مخروطی چهار وجهی قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه دو تن از امامزادگان به نامهای عبدالله (ع) و حسین (ع) می باشد. منوچهر ستوده در کتاب خویش از امامزاده ای به نام «هادی» (ع) نام می برد و نسب ایشان را به صورت زیر ثبت کرده است: «امامزاده هادی بن موسی بن جعفر (ع)». (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۰۷).

امامزاده درویش محمد قریشی (ع) - مون

آرامگاه درویش محمد قریشی در گزنک. (منبع: ستوده، ۱۳۶۶: نگاره ۲۵۶)

بعد از رودخانه هراز در محله امامزاده سر گزنک، بنایی قدیمی با گنبدی مخروطی هشت وجهی وجود دارد که این بنا محل دفن «سلطان سید محمد قریشی» می‌باشد. از نام این شخصیت پیداست که باید از عرفای شیعی لاریجان باشد. نویسنده این کتاب موفق نشد که اطلاعات بیشتری از این شخصیت به دست آورد.

امامزاده ابراهیم (ع) - گزانه

آرامگاه امامزاده ابراهیم (ع) در گزانه. (نظری، ۱۳۹۴: ۲۲۰)

آرامگاه امامزاده ابراهیم (ع) بنایی نوساز است که در روستای کوهستانی گزانه لاریجان قرار دارد. مصطفی راعی اسکی، پس از بازخوانی شجره‌نامه این امامزاده (ع) که در داخل حرم قرار داشت، چنین نوشته است: «چند تن از اولاد بوتراب از مدینه به طرف توران زمین عزیمت نمودند و به شهر «اوره» رسیدند و چند روزی در شهر اوره ماندند و چون دشمن در صدد دستگیری آنان بود، ناگزیر از آن جا به طرف لاریجان حرکت نمودند. عده‌ای در «گذرانوی» مشاء، امامزاده هاشم (ع) را شهید نمودند و با بدن

مجروح در آن جا دفن کردند. امامزاده ابراهیم (ع) از نوادگان امام موسی بن جعفر (ع) در لاریجان محلّ خزانه [گزانه] منزل شیخ ابراهیم فرود آمده و مدّت هفت روز در خانه او زندگی نمود. در خانه شیخ ابراهیم زنی بود از اهل ملارد [ملار] که دشمن خاندان بوتراب بود و به اهالی ملارد از وجود امامزاده ابراهیم (ع) اطلاع داد. چند تن از آن جا، برای کشتن حضرت به خانه شیخ ابراهیم آمدند. حضرت به ناچار روی به فرار آورد و در دشت خزانه، وی را شهید نمودند و در همان جا دفن کردند.» (راعی اسکی، ۱۳۹۳: ۳۴۵)

امامزاده عبدالله (ع) - گزانه

آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) در گزانه. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۳۸)

بنایی قدیمی و بازسازی شده در روستای گزانه وجود دارد که اهالی آن را منسوب به آرامگاه امامزاده عبدالله (ع) می‌دانند. از سرگذشت این شخصیت اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده جعفر (ع) - گزنک

در روستای گزنک بنایی نوساز وجود دارد که اهالی باور دارند که این بنا مدفن امامزاده جعفر (ع) می‌باشد. ستوده نام این امامزاده (ع) را به صورت «جعفر بن ربیع» ثبت کرده است. (ستوده، ۱۳۶۶: ۴۳۵)

امامزاده نبی (ع) - گزنک

منوچهر ستوده در کتاب «از آستارا تا آستارباد» از آرامگاه امامزاده‌ای به نام «نبی» (ع) نام برده و یاد آور شده است که این آرامگاه و قبور اطراف را به کلی آب رودخانه از بین برده و هیچ گونه اطلاعاتی از آن در دست نیست. (همان: ۴۳۵)

امامزادگان زین العابدین (ع) و بی بی خاتون (س) - ملار

آرامگاه امامزاده زین العابدین (ع) و بی بی خاتون (س) در. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۳۴)

در روستای «ملار» بنایی قدیمی و بازسازی شده قرار دارد که بنا در نزد اهالی به آرامگاه امامزاده زین العابدین (ع) مشهور است. این بنا با بام مخروطی است که دارای چهار وجه می‌باشد. از سرگذشت این شخصیت

اطلاعات مستندی در دست نیست. هم چنین اهالی باور دارند که در این روستا سیده‌ای عارفه به نام «بی بی خاتون» (س) مدفون است و از این شخصیت هم اطلاعات مستندی در دست نیست.

امامزاده درویش حسین (ع) - گرنا

آرامگاه امامزاده درویش حسین (ع) در گرنا. (منبع: مصطفایی، ۱۳۹۳: ۲۷۲)

بقعه‌ای نوساز به شکل هرم چهار وجهی از آهن و آلومینیوم و با مسجدی متصل به حرم در بالا محلّ روستای گرنا کنار جاده گرنا به رینه قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده درویش حسین (ع) می‌باشد. علی مصطفایی درباره این امامزاده (ع) نوشته است: «در گرنا و دهکده‌های

اطراف [درویش حسین] معروف به قاضی سوم بوده و دارای کرامات فراوان می‌باشد.» (مصطفایی، ۱۳۹۳: ۲۷۳)

امامزاده قاسم (ع) - گرنا

آرامگاه امامزاده قاسم (ع) در گرنا. (منبع: مصطفایی، ۱۳۹۳: ۲۷۰)

بنایی قدیمی با گنبد مخروطی شش وجهی و با بام پوش حلبی در بالا محلّ روستای گرنا جنب خیابان آبگرم قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده قاسم (ع) می‌باشد و مسجدی نوساز در کنار بقعه به سال ۱۳۶۰ ه.ش احداث شده است. مصطفایی دربارهٔ نسب این امامزاده (ع) به نقل از دیگران نوشته است: «از دلایل و مدارک می‌توان گفت که نسبت

این امامزاده (ع) با واسطه به حضرت موسی بن جعفر (ع) می‌رسد.»
(مصطفایی، ۱۳۹۳: ۲۷۰)

امامزاده زین العابدین (ع) و بی بی خاتون (س) - گرنا

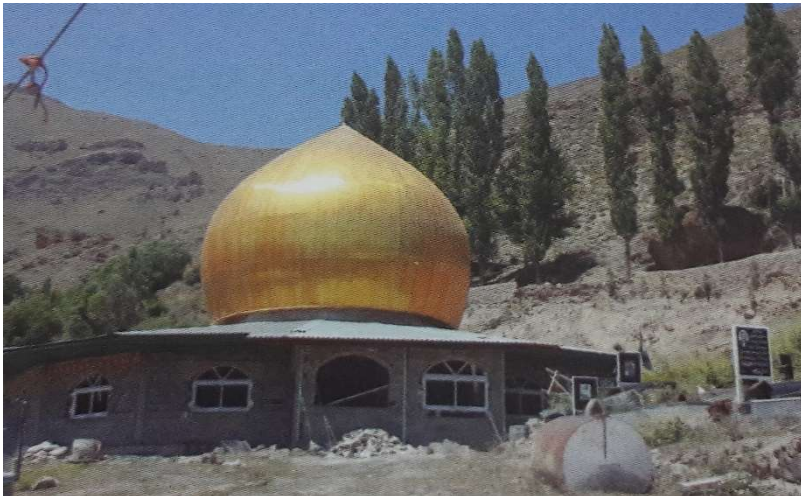

آرامگاه امامزاده زین العابدین (ع) در گرنا. (منبع: مصطفایی، ۱۳۹۳: ۲۶۲)

در پایین محله روستای گرنا، بنایی قدیمی از سنگ و گچ و سیمان با نمای بیرونی مخروط هشت وجهی قرار دارد که این ساختمان منسوب به آرامگاه امامزاده زین العابدین (ع) می‌باشد و اهالی باور دارند که در گوشه حرم، گور همسر این امامزاده (ع) مشهور به «بی بی خاتون» (س) قرار دارد. علی مصطفایی درباره نسب این شخصیت مذهبی به نقل از دیگران

گزارش داده است: «از دلایل و مدارک می‌توان گفت که نسبت این امامزاده (ع) با واسطه به حضرت موسی بن جعفر (ع) می‌رسد.» (مصطفایی، ۱۳۹۳: ۲۷۰)

امامزادگان قنبرعلی (ع) و ربیع‌الله (ع) - آب گرم

آرامگاه امامزادگان قنبرعلی (ع) و ربیع‌الله (ع) در آب گرم. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۲۸)

بنایی نوساز و وسیع با گنبدی طلاگون در روستای آب گرم لاریجان قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه دو تن از امامزادگان به نام‌های قنبرعلی (ع) و ربیع‌الله (ع) می‌باشد. «این دو تن امامزاده (ع) از نوادگان امام موسی بن جعفر (ع) می‌باشند.» (راعی اسکی، ۱۳۹۳: ۳۳۹)

امامزاده اسماعیل (ع) - پلور

آرامگاه امامزاده اسماعیل (ع) در پلور. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۲۰)

بنایی نوساز و چهار گوش با بام مخروطی و حلب پوش در روستای کوهستانی پلور قرار دارد که اهالی این بنا را منسوب به آرامگاه امامزاده اسماعیل (ع) می‌دانند. اطلاعات مستندی از این شخصیت مذهبی در دست نیست.

امامزاده اسماعیل (ع) - لار

آرامگاه امامزاده اسماعیل (ع) در لار. (منبع: نظری، ۱۳۹۴: ۱۲۶)

در منطقه سدّ لار بنایی قدیمی و بازسازی شده قرار دارد که این بنا منسوب به آرامگاه امامزاده اسماعیل (ع) است. در کنار این آرامگاه چند باب زائرسرا احداث شده است. در مورد زندگانی این شخصیت اطلاعی در دست نیست.

منابع و مآخذ

تعدادی از منابعی که نویسنده از آن بهره برده است.

فهرست منابع

آوریده، مجتبی. (۱۳۹۴ه.ش). **داستان شفایافتگان از حرم‌های امامزادگان** (ع). چاپ اول، آمل: انتشارات وارث‌وا.

ابن اسفندیار، محمد کاتب. (۱۳۲۰ه.ش). **تاریخ تبرستان**. به کوشش عباس اقبال، چاپ اول، تهران: نشر پدیده خاور.

اسکو، صدرالله. (۱۳۹۴ه.ش). **از اسکو تا اسکومحله**. چاپ اول، آمل: انتشارات وارث‌وا.

اسلامی مقدم، علیرضا. (۱۳۹۰ه.ش) **آمل خاستگاه آمارد**. چاپ اول، نوشهر: آوای کاسپین.

اسماعیلی، یوسف. (۱۳۸۷۰ه.ش). **سیری در تاریخ تشیع مازندران از آغاز تا پایان سده هشتم هجری**. چاپ اول، تهران: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

بشار، نصرت‌الله. (۱۳۹۶ه.ش). **نوشته‌هایی از نمارستاق**. چاپ اول، تهران: نشر انتخاب.

بلالی مقدم، محمد ابراهیم. (۱۳۹۱ه.ش). **نوا، روستایی در لاریجان با پیشینه تاریخی**. چاپ اول، تهران: نشر الیاس.

بهنیاfer، احمدرضا. (۱۳۹۵ه.ش). **علویان طبرستان**. چاپ اول، تهران: نشر شالان.

پاشا آخا، عبدالله. (۱۳۹۹ه.ش). **آخا روستایی با تاریخ کهن**. چاپ اول، تهران: انتشارات جوان پویا.

- پهلوان، نورالله. (۱۳۹۳ ه.ش). **امامزادگان آمل و مقابر ایشان**. چاپ اول، آمل: انتشارات وارث و ا.
- جعفری نوقاب، رضا. (بی تا). **سادات حسینی در عصر مروانیان**. چاپ اول، بی جا.
- حجازی کناری، سید حسن. (۱۳۷۲ ه.ش). **یادگاری‌های دینی و تاریخی باستانی مازندران**. چاپ اول، تهران: نشر انجمن خدمات فرهنگی ایرانیان خارج کشور.
- خسرو بیگی، هوشنگ؛ جلیلیان، قهرمان. (۱۳۹۲ ه.ش). **نقش آل بویه در تعمیق فرهنگ شیعی**. پژوهش‌نامه تاریخ، سال هشتم، شماره ۳۰: ۸۵-۱۰۰.
- دانش پژوه، محمدتقی. (۱۳۴۵ ه.ش). **آستانه‌های مازندران**. مجله معارف اسلامی، ۲: ۶۴-۵۶.
- ذبیحی، علی. (۱۳۹۱ ه.ش). **آمل** (مجموعه شناخت‌نامه مازندران). چاپ دوم، تهران: نشر رسانش نوین.
- رایینو، یاسنت لوئی. (۱۳۸۳ ه.ش). **مازندران و استراباد**. ترجمه غلامعلی وحید مازندرانی، چاپ چهارم، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- رایینو، یاسنت لوئی. (۱۳۶۵ ه.ش). **مازندران و استراباد**. ترجمه غلامعلی وحید مازندرانی، چاپ دوم، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی.
- رازی، سید مرتضی. [بی تا]. **بحرالانساب**. نسخه خطی، پی دی اف.
- راعی اسکی، مصطفی. (۱۳۹۳ ه.ش). **محلات لاریجان آمل**. چاپ اول، تهران: نشر انتخاب.

- راعی اسکی، مصطفی. (۱۳۸۷ه.ش). **اسک در گذر تاریخ**. چاپ اول، تهران: نشر انتخاب.
- ربیعی، منیژه. (۱۳۸۷ه.ش). **سرگذشت مرعشیان مازندران**. چاپ اول، تهران: انتشارات میراثبان.
- رحمتی نیا، مرتضی. (۱۳۸۸ه.ش). **جغرافیای تاریخی آمل و لاریجان**. چاپ اول، آمل: انتشارات وارث و ا.
- رضایی، عبدالعظیم. (۱۳۸۱ه.ش). **تاریخ ده هزار ساله ایران**. جلد اول، چاپ چهاردهم، تهران: انتشارات اقبال.
- ستوده، منوچهر. (۱۳۶۶ه.ش). **از آستارا تا استارآباد**. مجلد سوم، چاپ اول، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - اداره کل انتشارات و تبلیغات.
- سعیدی شاهاندرستی، ناصر. (۱۳۹۰ه.ش). **جامعه شناسی تاریخی آمل**. چاپ اول، ساری: انتشارات ساغر سازان.
- سلطانزاده، حسین. (۱۳۶۲ه.ش). **روند شکل گیری شهر و مراکز مذهبی در ایران**. چاپ اول، تهران: انتشارات آگاه.
- شجاع شفیعی، محمد مهدی. (۱۳۷۷). **تاریخ هزار ساله اسلام در نواحی شمالی ایران (از قرن دوم تا دوازدهم هجری قمری)**، چاپ اول، تهران: نشر اشاره.
- صادقی زرنندینی، محمد. (۱۳۸۶ه.ش). **مشاهیر ادبی مازندران** (شعرا و نویسندگان). چاپ اول، مشهد: آهنگ قلم.

صادقی کاشانی، مصطفی. (۱۳۹۲ ه.ش). **تاریخ امامیه (گذری بر ده قرن تاریخ سیاسی شیعیان دوازده امامی)**. چاپ اول، تهران: نشر ادیان.

صفایی، زینب. (۱۳۹۶ ه.ش). **مطالعه نقاشی‌های امامزاده عبدالله (ع) و انای شهرستان آمل، بخش لاریجان**. فصل‌نامه باستان‌شناسی ایران. دوره ۷، شماره ۱، شماره پیاپی ۱۲: ۸۱-۷۴.

صمدی آملی، داوود. (۱۳۹۳ ه.ش). **انوار حسنی - امامزادگان حضرت عبدالمناف و حضرت عبدالمطلب (ع)**. چاپ اول، قم: نشر روح و ریحان. علامه، صمصام‌الدین. (۱۳۲۸ ه.ش). **یادگار فرهنگ آمل**. چاپ اول، تهران: نشر رسانش.

عمادی حائری، سید محمد. (۱۳۸۸ ه.ش). **سادات هزار جریب: سلسله‌ای شیعی در شرق مازندران**. دو فصل‌نامه ویژه کتاب‌شناسی، نقد کتاب و اطلاع‌رسانی در حوزه متون، دوره جدید، سال هفتم، ضمیمه شماره ۱۸: ۷۴-۱.

قاسمی، فاطمه. (۱۳۸۳ ه.ش). **داستان‌های مولا سید حسن ولی و دیدنی‌های روستای نیاک**. چاپ اول، انتشارات نامعلوم.

کشاوری، عسگر. (۱۳۹۲ ه.ش). **فرهنگ و جغرافیای روستای پاشاکلاهی آمل**. چاپ اول، تهران: پازینه.

کریمی‌نیا، مرتضی. (۱۳۹۸ ه.ش). **مصحف‌شناسی (۵): حدادی طبری آملی و کتابت قرآن در خانقاه شیخ ابوالعباس قصاب آملی در شهر**

آمل مورخ ۶۸۷ هجری قمری. مجله نقد و بررسی کتاب، شماره ۱۷۸: ۹۹-۱۰۵.

کوهی، مصطفی. (۱۳۹۳ ه.ش). لاریجان. چاپ دوم، تهران: انتشارات نخل دانش.

لسانی، سید محمدعلی. (۱۳۹۳ ه.ش). نگاهی تازه به تاریخ و جغرافیا و سوابق فرهنگی لاریجان. چاپ اول، آمل: انتشارات طالب آملی. لونجی، مجید. (۱۳۷۱ ه.ش). نگرش جغرافیایی بر آمل. چاپ اول، آمل: ناشر مولف.

لین پل، استانلی؛ بارتولد، و.و؛ ادهم، خلیل؛ سعید سلیمان، احمد. (۱۳۷۵ ه.ش). تاریخ دولت‌های اسلامی و خاندان‌های حکومتگر. جلد دوم، چاپ اول، تهران: نشر تاریخ ایران.

مجد، مصطفی. (۱۳۸۶ ه.ش). ظهور و سقوط علویان طبرستان - تاریخ سیاسی و اجتماعی علویان طبرستان از سال ۲۵۰ تا ۳۱۶ ه.ق - چاپ اول، تهران: نشر رسانش.

محمدی گنگرج، حسین. (۱۳۹۶ ه.ش). تاریخ و جغرافیای چلاو. چاپ اول، آمل: انتشارات وارث‌وا.

محمدی لیتکوهی، رشید. (۱۳۹۸ ه.ش). بازیابی نشانگان آئین مهرپرستی و زرتشتی در نقاط جغرافیایی آمل. دو فصل‌نامه فصل فرهنگ تبرستان، مرکز آموزش عالی علمی - کاربردی فرهنگ و هنر آمل، سال دوم، شماره ۳: ۷۲-۵۴.

محمّدی لیتکوهی، رشید؛ طبری، ماریا. (۱۳۹۶ه.ش). **تاریخ مدارس و اوضاع مراکز آموزشی آمل از عصر خوارزمشاهیان تا زمان تأسیس دارالفنون**. تاریخ آموزش و پرورش شهرستان آمل، به کوشش نصرالله هومند، چاپ اول، آمل: انتشارات طالب آملی، مجموعه آمل شناسی (۲): ۸۵-۵۳.

محمّدی لیتکوهی، رشید. (۱۳۸۶ه.ش). **تاریخ و جغرافیای سرزمین‌های غرب آمل**، چاپ اول، آمل: انتشارات وارث وا.

مشکور، محمد جواد. (۱۳۷۸ه.ش). **نامه باستان**، (مجموعه مقالات). به کوشش سعید میرمحمدی صادق و نادره جلالی، چاپ اول، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی.

مصطفایی، علی. (۱۳۹۳ه.ش). **گرنا، روستایی در آغوش دماوند**. چاپ اول، آمل: انتشارات طالب آملی.

مهبجوری، اسمعیل. (۱۳۸۱ه.ش). **تاریخ مازندران**. جلد اول، تهران: انتشارات توس.

منصورنژاد، محمد. (۱۳۹۳ه.ش). **آشنایی با رینه: نزدیک‌ترین شهر به قله دماوند (تا انقلاب اسلامی)**. چاپ دوم، تهران: انتشارات جوان پویا.

نجمی، محمدصادق. (۱۳۹۰ه.ش). **تاریخ حرم ائمه بقیع و آثار دیگر در مدینه منوره**. چاپ دهم، تهران: موسسه فرهنگی هنری مشعر.

نظری، احمد. (۱۳۹۴ه.ش). **جاذبه‌های گردشگری جاده هراز**. چاپ اول، تهران: انتشارات مهرسا.

نویان، میثم. (۱۳۹۶ه.ش). **میترا ایسم در شمال ایران**. چاپ اوّل، رشت: نشر فرهنگ ایلیا.

نوری، مصطفی. (۱۳۸۸ه.ش). **سفر ناصرالدین شاه به نمارستاق مازندران**. فصلنامه پیام بهارستان، سال دوم، ۵: ۲۰۸-۱۹۳.

ورمازرن، مارتین. (۱۳۸۷ه.ش). **آئین میترا**. ترجمه بزرگ نادر زاد، چاپ هفتم، تهران: نشر چشمه.

هومند، نصرالله. (۱۳۸۴ ه.ش). **مزار امیر و گوهر**. هفته‌نامه پیام آمل. سال اوّل، شماره ۱۵: ۸.

زندگی نامه کوتاه مولف

نام: رشید محمدی لیتکوهی

تاریخ و محل تولد: ۱۳۵۲/۱۱/۱۲. ش، روستای سوتنه کلای لیتکوه آمل.

تحصیلات: فوق دیپلم آموزش ابتدایی از مرکز تربیت معلم شهید مطهری نوشهر (۱۳۷۳.ش) - لیسانس علوم تربیتی با گرایش آموزش ابتدایی از دانشگاه آزاد اسلامی بابل (۱۳۷۷.ش) - فوق لیسانس روان شناسی از دانشگاه آزاد آیت الله آملی (۱۳۹۳.ه).

شغل: آموزگار و مدیر دبستان های شهرستان آمل

از این نویسنده منتشر شد:

** تاریخ و جغرافیای سرزمین‌های غرب آمل. (۱۳۸۶ ه.ش، نشر وارث‌وا)

** ملا نظر فانی مازندرانی (۱۳۹۹ ه.ش، نشر ادویه)

** قلعه‌های تاریخی آمل و لاریجان (۱۳۹۹ ه.ش، نشر ادویه)

** لیتکوه [جغرافیا، تاریخ، جامعه‌شناسی و...]. (۱۴۰۰ ه.ش، نشر ادویه)

** امامزادگان آمل (شجره و مقبره) (۱۴۰۰ ه.ش، نشر ادویه)

از این نویسنده به زودی منتشر خواهد شد:

** نهرها، راه‌ها و پل‌های تاریخی آمل و لاریجان (آماده چاپ)

** حمام‌های تاریخی آمل و لاریجان (در مرحله پژوهش)

** سقافارها و سقاخانه‌های تاریخی آمل و لاریجان

** مساجد و مدارس تاریخی آمل و لاریجان

** یادمان‌های شهدای آمل و لاریجان

** امام تبرستان، شیخ ابوالعباس قصاب آملی (در مرحله ویراستاری)

** تاریخ آبادی‌های آمل

** جغرافیای تاریخی روستای سوته کلا (در مرحله ویراستاری)

** برداشت (مجموعه شنیده‌ها، دیده‌ها و گفته‌های بیست سال نویسنده) (آماده چاپ)